

757613

# Viz gyógy rendszer,

vagy:

## Utmutatás

miként kell

használni a' fris vizet mint gyógyszer

**embernek, és baromnak**

nyavalyáiban és sérelmeiben

**A-túl Z-ig.**

### Segédkönyv

Orvosok, Sebészek, Bábák, Lelkészek, Tanítók,  
Előljárók, Birtokosok, 's általjában mindeneknek  
ajánlható.

A' vizgyógy-egyesület három alapítója

**Oertel, Kolb és Kirchmayr**

után

magyarázta

**Egy hazafi.**

---

Pozsonyban, 1839.

Bucsáozky Alajos könyvkiadó' sajátja.

**Fris viz,**  
**fris levegő,**  
**szoros életrend**

három hőse az egész vizgyógytudománynak.

---

**Bizodalom,**  
**bátorság,**  
**állhatatosság**

három alaposzlopa minden vizkúrának.



## ELŐBESZÉD.

---

A' legbecsesebb, mit az ember az Istentől vett az élet, 's ennek fűszere az egészség. Csak az egészséges lehet vidám, 's jókedvű; mindennap új öröme virrad ő. Csak a' beteg néz mindent egykedvűleg; a' sok szenvedés miatt neki maga az élet is terhére van! És még is-milly könnyű az egészséget, melly hasonló a' töredékeny üveghez, elveszteni, 's milly nehéz az elvesztettet visszaszerezni! Milly kívánatos tehát az egészségesnek tudni a' módot, mellyel egészségét föntarthatja, 's a' betegnek, mellyel az elvesztettet visszaszerezheti!

De — legyünk csak békével, 's megnyugodva! bizonyára a' mennyei Atya, ki a' hosszú életnek, 's állandó egészségnek kívánatát az ember szívébe öntötte, nem hagyta ezt kielégítetlen, hanem rendelt annak

kielégítésére eszközt, mellynek használatával hosszú életre szert tehetünk 's csak akkor szününk meg élni, mikor az emberi erőműnek mozgonya egészen elkopván megáll.

A' millyen multhatatlanul szükséges pedig általjában nekünk embereknek ilyen egészség-föntartó gyógyszernek tudása, ugy szükséges különösen a' városi 's falusi lakosoknak, hogy azt ismerni, becsülni, 's használni tudják. Illy helyzetben vannak bizonyal nagyobb részint a' városiak, 's falusiak, kik nem orvosok. Nem ismernek ezek más gyógyszert, mint azt, melly a' patikában található, mellyeket a' mesterség az embernek kárára, 's vesztére talált-föl, mellyek gyakorta a' városiakon, sőt magukon az orvosokon sem segítenek, 's mellyeket a' falusiak a' távulság miatt könnyen meg nem szerezhetnek, vagy a' szükölködés és szegénység miatt meg nem fizethetnek.

Innét a' nagy halandóság az emberi életnek legjobb üdejében! már hogy e' nagy

rösszsz — az élet rövidítése — a' szenvedő emberiségről elhárítassék, három igaz emberbarát a' vizgyógytudományra alapított egyesületet állapított, mellynek czélja nem egyéb, hanem hogy azon közönséges egészség föntartó gyógyszert, mellyet az Isten az embernek mingyárt teremtésekor adott — *a' hathatos erejü friszvizet* — közönségessé, 's nyilvánossá tegye, melly szernek használsával a' statusnak, egyháznak, egyes községeknek, 's családoknak, sok ezer embert életben, 's egészségben megtarthatni, kik e' könnyü, hamar, és bizonyosan gyógyító szernek elmellőzésével mint a' tudatlanságnak, előitéletnek, önhaszonnak, és vizirtózásnak áldozatai a' halál torkába esnének.

Az egészségi egyesület alapítói közül a' legöregebik Közkivánságra „Ez Utasításnak“ készítését magára vállalta. A' ki 46. esztendei lelkipásztorságában több százat megmentett volna a' haláltul, ha t. i e' természetes egészség — föntartó gyógyszerrel előbb

megismerkedni alkalma lett volna — melly szerrel 8 esztendő oltá magát külömbféle nyavalyákbul kigyógyította, és sok másoknak egészségüket visszaszerezte, 's ennek használata mellett még most is mint 80 esztendő tartós, 's csak nem ifjúi egészséggel bír.

E' tulajdon tapasztalása, és meggyőződése, valamint igaz felebaráti szeretete és azon magos hivatása, hogy a' betegekrül gondoskodjék, és az Isten országát hirdesse, indították arra, hogy a' friszvíz isteni gyógyerejének eddig többnyire rejtve volt kincsét ez utasítás által közelebbrül megismertesse, ez egészség — föntartó gyógyszert a' német nemzet, különösen pedig a' bajor városi 's falusi nép megismerje, becsülje, 's használja. —



## BÉVEZETÉS.

Az Isten lelke lebege a' víz fölött.  
Moj. 1., 1—2.

Semmi emberi italrul nem mondatott valaha, 's nem is mondhatni, hogy az *Isten lelke* lebegne fölötte. A' *bor*, és *pálinka*; *ser*, *liqueur*, *thee* 's többi fölött nem lebeg az Isten lelke, hanem az emberi mesterségnek lelke, mellyel ha ki nagy mértékben él, az embernek külső, 's belső érzéki erejét megrontja. Csak a' víz fölött lebegett egykor, 's lebeg most is az *Isten lelke*. A' *frisvíz* az az egyetlen ital, mellyel minden ártalom nélkül, sőt a' legnagyobb haszonnal, 's pedig nagy mértékben élhetni, az egészség föntartására szintúgy, mint a' betegségnek eltávoztatására, minthogy a' testbe a' legtisztább, legszelidebb, 's leghűsítőbb táplanedveket viszi, a' vérnek kellő folyóságát megszerzi, a' verejték és vizeletutakat megnyitja, a' szilárd részeket hajlékonyokká teszi és feszeségüket gátolja.

Két ezer esztendeig — az emberi nemzet eredetétül fogva a' *frisvíz* volt egyetlen *italuk* az embereknek, mellynek használata mellett néhány száz esztendeig éltek, míg Noe a' *bort*, az

Aegyptomiak a' *sert*, az Azsiaiak más szeszes, meleg, 's hevitő, száj-iznek tetsző *italokat*, föltalálták, mellyek az olly egészséges, de izetlen vizet kiszorították. De ugyanazért az ember életét annival megrövidítették, minél inkább az érzékiség az ételben és italban kicsapongott, úgy; hogy most már kevés ember éri él jó egészségben a' 60<sup>dik</sup> esztendő, holott ellenben azok, kik a' *frisvizet* mindennapi, 's közönséges italuknak választják a' szeszes meleg italokat pedig vagy egészen elmellőzik, vagy azokkal csak mértékletesen élnek, 70, 80, 90 's több, esztendőt érnek. És —

Három ezer esztendeig — az emberi nemzet kezdetétől fogva a' *frisviz* volt egyetlen orvosságuk is az embereknek, mellyel élvén mind az orvost, mind az orvosságokat teljességgel elmellőzhették, 's el is *kellott* mellőzniük, mivel akkor még sem orvosok, sem orvosságok nem valának.

Már a' legrégebb görög, és római orvosok is, kik pedig már holmi orvosságokat készítettek; még is a' *frisvizet* sok, igen sok nyavalyákban ajánlották, 's legjobb sikerrel használták, mint p. *Hypocrates* 400. évvel Krisztus születése előtt, 's *Celsus* kevéssel Krisztus születése előtt, és később a' régi orvosok: *Galenus*, *Caelus*, *Aurelianus*, *Aretacus*, 's mások.

Részint az emberek *elpuhulása*, 's *torkossága*; részint a' műorvosok *theorisálása*, 's

*önhaszna* volt annak oka, hogy a' *frisvíznek* isteni gyógyerejét megvetették, 's nem használták.

Csak az ujabb üdőben, mint egy 130 esztendő óta ismerték — meg ujra, 's használták a' *frisvizet* mint orvosságot, Angol, Franczia, Olasz, Német, stb.; műorvosok, 's igaz emberbarátok. *Baynard, Floyer, Smith, Hancock, Currie, Geoffroy, Hecquet, Pomme, Bernardo, Crescenso, Todaro, Hoffmann, Schwertner*, stb.; e' tekintetben maguknak nagy érdemeket szerzettek. Jelesen mint egy 90. esztendő előtt ama szabadelmű, 's közhaszonra törekedő Schweidniczi orvos Szilesiában *Dr. Hahn János Sigmoid* (1773, 77. esztendő's korában) a' *frisvíznek* orvosság gyanánt használásával nagy érdemet szerzett magának e' könyvében: „*Unterricht von der Kraft und Wirkung des frischen Wassers u. s. w.*,” melly 1738—54 négyszer jelent meg.

E' közhasznú derék oktatás, melly csudálatra méltó vízkúrákat foglal magában, későbbben csak nem egészen feledékenységbe ment. Míg véletlenül Prof. *Oertelnek* Ansbachban kezébe akadt, ki a' benne foglalt oktatásokat, 's tapasztalásokat figyelmére méltatta, és a' *frisvíznek* külsőbelső használását *Hahn* elvei szerint önmagán, családján, sok jó barátin, 's ismerősein megpróbálván igaz, 's nagyon jótévének találta.

A' mi tulajdon személyét illeti, mint 60 esztendőös, több, mint 25 évtől fogva az öregségnek ugy nevezett gyöngeségeit magán legkissebbé sem tapasztalja. Ugyan ezzel dicsekedhetik, mint 70 esztendőös Professor *Kirchmayr* Münchenben az egyesületnek egyik alapítója, valamint ez Utasítás írója is, ki 8 esztendőül fogva él e' hasonlíthatatlan gyógyszerrel, holott előbb mindég gyöngélkedő, 's beteges volt; most mint 80 éves legjobb egészséggel bír. És így mind a' hárman erősíthetik, hogy az isteni viz - elem által *egészen meg - ifjadtak*, 's ugyszólván: *egészen új emberekké lettek*.

De Professor *Oertel* a' Közhaszonért fáradatlan iparkodása mellett valamint sok üdejének, 's pénzének föláldozása által sokkal szerencsésebb volt, mint boldogult Dr. *Hahn* a' jöltevő vizgyógytudomány terjesztésében. Szerencsés volt nem csak Németországban, hanem azon kívül is a' jó ügynek számtalan barátot szerzeni, ezerféle szenvedést enyhíteni, és a' szenvedő emberiségért tett érdemeinek nyilvános elismerésüket venni, mint ezt folyvásttartó hydropathiai levelezésén kívül a' legújabb vizkúrákrul megjelent 12. füzetében (Nürnberg bei Campe, 1829—1833. 8. a 24 kr.) nagy részint olvashatni.

Ide kell még függesztenem, a' mit az eddigi tapasztalásokbul a' *frisviznek tulajdonságáról, munkálatáról, 's használatáról* tudni szükséges-azzal a' megjegyzéssel, hogy a' *frisvizet* sok műorvos még most is helytelenül nevezi *hidegnek* 's ez által némelly beteget a' vizkúrátul elrettent. Nem! nem az a' *hideg* ez, melly télen mindent megmerevit, üveget, 's fát elrepszta. Nem *hideglevegő*, melly bőrünket megborzasztja, 's annak lukacsait, vagy nyílásait bezárja. Nem! a' *hidegvíz* csak egy két pillanatig tartó borzadást okoz, azután sokátartó jóltévő meleget szerez, következőleg több meleget mint hideget terjeszt, 's a' bőrnek minden utait egészséges gőzölgésre kitarja. A' *hideg frisvíz* tehát tulajdonképen meleg kúra. És e' hideg vízzel a' *hó*, és *jég*; valamint a' *hó*- és *jégvíz* is rokon levén, a' körülmények szerint ezeket is használhatni a' nélkül, hogy szükséges volna *jégpilulákat* esztergálni.

Midőn itt a' hidegvizet mint közönséges, 's egyetemi gyógyszert ajánljuk, nem szükség, hogy tudósoknak láttassunk, előbb chemice kinyomozzuk, 's meg-vizsgáljuk: valljon a' viz, *elem* e, azaz: egyszerű, 's többé szét nem bontható *alap-ős-'s világ-anyag* e, vagy szétbontható e, és két légfajbul gyuló-lég-szesz, és savító légszeszbül áll e, következőleg nem egyéb megsűrűdött légnél, mint az a' gőzkörben megvékonyulva találkozik?

Mellesleg legyen mondva azzal sem törődünk, valljon p. a' bor, és ser két légfajbul bor- és sergyulólégszesz, és savító légszeszbül — vagy Bachus, és Ceres légszeszbül — áll e'; következőleg nem más, mint megsűrűdött lég, mint az a' boros és seres hordókban megvékonyulva találkozik?

Nekünk csak azt kell itt vizsgálnunk, és tudnunk: millyen tulajdonságokkal kell a' víznek bírnia, hogy nyavalyákat, 's más bajokat gyógyítson, és az embert egészségben tartsa; tehát a' régi, uj, 's legujabb üdőnek számtalan, 's kétségbe nem hozható tapasztalásai szerint következő tulajdonságokkal kell annak bírni:

1. A' mennyire lehet, tisztának kell lennie, azaz: minden állati, növényi, ásványi részek nélkül, mellyeket látás, szagolás, és izlés által észre lehetne venni.

a) Tehát szükséges, hogy amint szokás mondani se színe, se szaga, se íze ne legyen, azaz: ne legyen más észrevehető színe, mint minden más tiszta víznek van, se semmi különös szaga, és íze.

b) Illyen tisztavíz már a' forrásvíz, melly dombokbul, hegyekbul, sziklákbul buzog ki, a' földgyomrába elfödve lévén, sziklán, kavicson, fövényen menvén keresztül, útközben lassanként megsűrűdik, 's egészen megtisztulva érkezik a' lakhelybe, 's udvarba, hol csöves kutakbul kiömölvén

közli velünk *kutszeszét*, vagy *éltetőlevegőjét*.

- c) De mivel efélére mindenütt szert tenni nem lehet, a' vizkúránál nem kell a' dolgot olly szorosan venni; e' végre használhatni azt a' kutvizet, mellyet naponként a' főzésre és italra szoktunk fordítani, ez már elég jó is e' végre mindaddig, míg mind-egyik Község költségét nem kimélve magának egészséges ivóvizet szerzend.
- d) Azonban, ki a' költséget nem sajnálja, hozasson távalrul tiszta vizet, mint orvost gyógyszerekkel távalrul hozatni, és érczfürdőkbe meszsziire utazni szokott.

2. A' mennyire csak lehet, szükség, hogy *lág*y legyen, azaz; kevés, vagy semmi gipsz, mész, szén-'s vitriol savany benne ne legyen, mi a' viznek mély béhatását az emberi testbe gátolja. Megismerhetni a' lág, és szelíd vizet arrul:

- a) ha tejjel vegyítvén, az öszsze nem fut.
- b) ha hirtelen fölforr, 's ismét hamar meghül.
- c) ha midőn forr, meg nem zavarodik.
- d) ha a' forrás, kipárolgás, 's állás után kevés üledéket hagy.
- e) ha benne a' szappan könnyen fölolvad, 's habzik, 's vele egynemű folyadékot képez.
- f) ha a' hüvelyes vetemény, lencse, borsó benne hamar megfő.
- g) ha forrásközben a' húsnek színét vörösre nem változtatja.

*h)* ha a' gyomor megterhelése nélkül vizelet által hamar kitakarodik.

De a' mint már mondtam, itt sem kell a' dolgot igen szorosán venni; mert a' legtisztább viz is, ha éjszakán által edényben áll, bizonyos föld-üledéket hagy. És mi emberek magunk is, mint az irás mondja, földbül vagyunk, 's ismét földdé leszünk. Azért igen tanácsos volna, ha mindegyik lakhelyen kevésbe kerülő artézi Kutak volnának 's a' fölsőség a' gyermekeket a' kis iskolákban, 's néposkolákban arra köteleznék, hogy naponként hidegvizet igyanak, 's hetenként hidegvízben mosódjanak. Ez, üdövel — a' mostani elpuhult, 's elkényeztetett embernemünkkel átellenben! — ép, egészséges, erős, 's tartós ivadékot szerezne.

3. A' mennyire lehet, szükség, hogy *fris* legyen, azaz: akkor legyen merítve a' kútból, és semmi érezhető melegsége ne legyen.

*a)* nem kell tehát állottnak, főttnak, zagyválttnak, lecsepegtetettnek, vagy lefejtettnek tenni.

*b)* sőt inkább szükséges, hogy egészen hidegen, és frisen jöjjön élénk mozgással a' földnek gyomrából.

*c)* következőleg szükséges, hogy kútszesze, életlevegője, meglegyen, mert ebben áll tulajdonképen gyógyító ereje, mit tüstént használni kell.

*d)* de hideg, és friss vizről lévén szó, nem

mind egy, a' kútbul merített víz hideg, és fris egyszersmind; ellenben hosszabb üdeig hideg helyen állott víz hideg ugyan, de nem fris. Ez ízetlen, 's erőtlen.

e) szükség tehát, hogy nagyobb mennyiségben, mély edényben jól befödve, 's bedugaszolva a' tüstént használatra készen legyen.

4. Végre szükséges, hogy ugy nevezett kö- tött, vagy fojtott levegő legyen benne azaz: hogy birjon neki tulajdon alaperővel, vagy élet- léggel, bizonyos vizszeszszel.

a) E' vizszesz meg van minden kutvízben, melly a' földnek mély gyomrábul fölhú- zatik, és meg frisíti, 's erősíti a' testet külső, 's belsőképpen.

b) Az első poharak, mellyeket ittunk, sokkal erősebb, 's erősítőbb ízűek a' későbbieknél.

c) A' folyó és tóviz, mivel a' nap sugárinak, és nyiltlevegőnek ki van téve, nem bir olly nagy vizszeszszel, mint a' forrásvíz, következőleg nincs is annyi gyógyító ereje.

d) Midőn tehát a' hidegvizről mint gyógyszer- rül szöllumk, mindenkor fris, tiszta kút- vizet értünk, mint a' melly legjobb, mind- azáltal szükségben a' folyó, 's patakvizet sem kell meg vetni.

e) Egyébiránt a' friszviznek gyógyító, éltető alapereje a' *savítóban* — Sauerstoff — áll, melly köz éltetőszer úgy a' növény or- száiban, mint az ember- és állatország-

ban; mert friszviz nélkül sem állat nem élhet, sem növény nem tenyészhetik.

A' hidegviznek tehát tisztasága, lágysága, frisesége, 's életlégjénél fogva, valamint vékony folyósága, 's szelidségénél fogva olly hatóságos gyógyító *ereje* van, millyennel semmi más mesterséges folyadék nem bír:

- a) hogy a' testnek legfinomabb üregecskéibe, a' legfinomabb erecskéibe rostocskák, edénykék, 's idegecskébe, sőt a' bőrnek még nagyító-üveg által is alig látható lyukacsáiba is béható;
- b) hogy eleinte ugyan hideget, és borzadást okoz a' testnek, de csak hamar azután jóltevő meleget gerjeszt a' testben;
- c) hogy az egész nedv- 's vértömeget eleve-níti, 's tisztítja;
- d) hogy különösen a' vért megvékonyítja, 's az ereken könnyen körülhordja;
- e) hogy a' fájdalmat enyhíti, 's a' belső részeket, mellyekhez közelit, frisíti, 's javítja;
- f) hogy a' megrögzött rekedéseket a' nedvekben gyökerestül fölbizgatja;
- g) hogy a' nyavalya-szerző anyagokat, a' megromlott nedveket, savanyokat, csípőségeket, a' fölizgatott gőzölgés, párolgás, izzadás, 's vizelet által a' testből kihajtja;
- h) hogy a' mit a' gyomor meg nem emésztett, azt abbul, 's a' bélcsatornábul kimossa;

- i) hogy étvágyat gerjeszt, még is kinzó éhséget nem okoz 's az emésztést hathatósan elősegíti;
- k) hogy a' lelankadt ideg tehetségét egyaránt ingerli;
- l) hogy az *igen fölingerlett* idegek tehetségét ismét egyenlően leszállítja;
- m) hogy az egész emberi természetet kitisztítja, 's megfrisíti, megvidámitja, 's földeríti, eleveníti, 's erősíti;
- n) következőleg hogy az egészséges, 's hosszú életnek legbizonyosabb alapját megveti.

Szóval: a' *frisviz* mindenütt, mindenkor a' testnek külső, 's belső bajaiban, a' hirtelen, 's huzamos nyavalyákban ajánlható, 's használható; 's az benne különös, a' mivel semmi emberi gyógyszer nem bír, hogy ha talán nem használna, még is soha sem árt, mivel egyetlen egy ártalmas, és veszedelmes létrésze sincs.

A' *frisvizet* pedig, mellynek ilyen tulajdonságai, és munkálatai vannak, hogy a' vizkúra sikeres legyen, következőleg kell használni:

- a) *mingyárt*, a' mint a' kútrul hozzák, télen, még ha jéggel, 's hóval keveredik is — minél frisebb, 's hidegebb — annál jobb;
- b) *magányosan* minden orvosság, vagy meszterkelés nélkül, minél egyszerűbb, annál jobb;

- c) *nagy mértékben*, valamint a' friszviz mindenütt nagy mértékben van — minél több, annál jobb;
- d) *gyakran* ismételve, a' környülményekhez képest óránként, félóránként, stb. minél gyakrabban, annál jobb;
- e) *külső- 's belsőképpen*, egyszersmind, hogy a' kettő együtt munkálódjék, minél egyesültebben, annál jobb;
- f) *külsőképen* — fürdés, mosás, bedörgölés, 's borongatással;
- g) *belsőképen* — ivás, szivás, allövet, öblítés, 's gurgulázással;
- h) előbb a' testet, vagy annak egyes részeit száraz, meleg kézzel nyomogatván, dörögvén, kopogatván, gyúrván, nyujtván;
- i) *bizodalommal, bátorsággal, 's állhatatossággal*, úgy hogy ha a' friszviz a' nyavalya anyagot már fölbizgatta, 's a' beteg állapotja *rosszszabbulni* látszik, azért nem kell abba hagyni, hanem annál több friszvizzel annak segítségére sietni, hogy a' fölbizgatott Kóranyag egészen kitakarítassék.

1<sup>o</sup> Jegyz. *Bizodalom, bátorság, 's állhatatosság* teszi alaptámaszát minden vízkúrának, valamint *friszviz, frislevegő, 's szoros* életrend három hőse az egész Vizgyógytudománynak.

2<sup>ik</sup> Jegyz. Föülöntés, vízbemártás, buk-

tatás, csöpögőfürdő, 's más eféle fürdés neme részint igen erőszakos, részint nem elegendé behatoló, részint igen környülállásos, 's igen eláz-tató — következőleg — szükségtelen. Csak derekasait meg kell *mosdani*, a' friszvizet *bedörögölni*, hogy a' test szinte neki melegedjék, 's megvörösödjék.

3<sup>ik</sup> Jegyz. E' végre szükség tartani egy pár kendőt, vagy két derék tányérnagyágú, 's kissé hosszukás szivacsot (spongia).

4<sup>ik</sup> Jegyz. A' gyöngélkedők, 's kényesek, kiknek bőrük a' friszvitzül irtózik moshatják magukat elsőbben langy, azután hidegebb, végre egészen hidegvizzel; szóval: mindent a' körül-ményekhez képest.

A' mi a' napi életrendet az ételben, italban, 's testmozgatásban illoti, a' körülményekhez képest lehet szoros, és gyenge, szelid.

a) *Szoros*, mikor a' betegnek sem bort, sem sert, 's más efélet inni nem szabad, hanem csak friszvizet, és egymás után több pintet, sem húst, sem főzeléket, sem levest, 's más efélet enni nem szabad, hanem csak zsemlét, 's nyers leves gyümölcsöt, és rá friszvizet kell inni;

b) *szelid*, mikor a' beteg *reggel* egy csésze tiszta fekete kávé czukorral (vagy csokoládét) 's félzsemlét — délben kevés húslevet, darabka ösztövérmарha - borju - vagy

juhúst (kövérség, fűszer, és savany nélkül) félzsemlével, estve egy lágy tojást ehetik, hanem egész nap frisvizet kell innia;

c) öregek, gyöngélkedők közben ihatnak egy pohár sert, vagy egy pohárka jó bort, — de még is mindég több frisvizzel, és könnyü kenyérrel éljenek;

d) erős, és sebes mozgás a' szabad frislevegőn csak akkor szükséges, ha a' beteg izzadni akar, 's lába a' futásra még alkalmas;

e) a' *koplalás* igen alkalmas a' régi fekélyek, sennyedék, rák 's bujakórság ellen — ezen föllyül igyék a' beteg frisvizet, egyék nyers gyümölcsöt, egy hétben csak kétszer két csésze feketé kávé, két tojást, egy zsemlét;

f) elvégződven a' vízkúra, a' meggyógyúlt szabadabb életrendet tarthat ugyan, szükséges mindazáltal, hogy a' friszvíznek barátja maradjon, 's naponként legalább két pint frisvizet megigyék, 's fejét, mellét, hasát egyszer napjában frisvizzel megmossa, és legalább egyszer egy hétben lefekvés előtt egész testét megfrisítse.

E' napi életrendhez pedig mellőzhetlenül szükséges a' fris tiszta levegő is a' szobában, mert a' frislevegő szintugy, mint a' friszvíz sok savító

légszeszt, vagy éltető léget foglal magában, melly az embernek életet, 's egészséget ad; ellenben ha megromlott, az ember életének, 's egészségének ártalmas. A' tisztátalan romlott levegőt a' szobában arrul lehet megismerni:

- a) ha az ablakok nem tiszták, nem világosak;
- b) ha benne holmi megpenészedik;
- c) ha pokhálló, szalma; por, 's más szemét van benne;
- d) ha a' frislevegőrül, a' szobába belépvén valamelly különös szagot, 's rekedtséget érezni.

Mivel pedig a' szobalevegő minden 12—24 óra alatt megromlik, 's egészségtelenné lesz, főfájást, szédülést, tüdőrothadást okozhat, azért szükséges:

- a) minden tisztátalanságot, erős szagot, bűdösséget abbul kitakarítani;
- b) nyílt ablaktáblák, 's be nem húzott ágykárpit alatt aludni;
- c) reggel, és estve a' szobát kiszellőztetni, 's csak a' levegő huzódást kikerülni;
- d) de az ablakot sem kell holmivel elfoglalni, mi annak naponkénti kinyitását gátolja.

De a' vízkúrárul nem kell (keveset kivéve) műorvossal tanakodni; mert kevés műorvos érti a' vízkúrát; a' friszviznek gyógyerejét ők nem ismerik, azt szíwükbül nem ajánlják; csak gya-

nussá teszik, sőt tiltják, mivel praxisuknak ártalmas. A' vizkúránál, ha a' friszvíz a' mélyen gyökerezett kórananyagot már fölbizgatta, 's a' dolog a' megtámadás által roszszabbulni latszik, azért nem kell a' friszvízzel fölhagyni, 's gyógyszerkehez folyamodni, hanem annál több friszvízzel kell a' bajon segíteni, hogy a' már fölizgatótt, kórananyag a' testbül egészen kitakaritassék.

Nem kell a' friszvizet cseppenként, 's kanalanként, mint valamely erős, hevítő, 's fölötte izgató gyógyszer adni; mert így kevés, vagy semmi foganatja sem volna. Ez egészen ártalmatlan természeti gyógyszer bómértékben kell adni, 's bevenni.

A' vízhasználatnál nem kell *nagy vigyázastrul* beszélni, mint az orvossággal élésnél szükséges. Nem! csak nagyon vigyázva kell azzal élni, azaz: a' víznek mindennemü külső, belső használata szükséges. Arra kell csak vigyázni, hogy hideg itallal, légyen az víz, vagy bor, vagy ser, mikor az ember meghevül, ne éljen.

Ne mondja senki, hogy a' friszvíz a' kórananyagot kívülrül a' testbe behajtja. Nem! mert a' bedörgölt friszvíz kigőzölgést, 's izzadást okoz. Még a' *vörhenykoros* is (scharlach-krank) ha a' friszvizet erősen testébe *dörgöli*, ágyba fekszik, 's egyszersmind sok friszvizet iszik, csak akkor jelenik meg a' vörheny leg-szebb alakban.

Ne mondja senki hogy a' friszviz a' gyomrot elrontja, hogy meghülést, szélhűséget, gyöngeséget, szélütést, stb. okoz. Nem! sőt éppen az ellenkező történik, ha azt a' beteg testébe föllülrül alá jól bedörgölik, azután az ágyba fektetvén sok friszvizet itatnak meg vele.

Ne mondja senki, hogy a' betegek a' vizkúrában szintúgy, mint a' gyógyszerkúrában meghalnak. Nem! azután igen, de nem a' vizkúrában halhatnak meg, ha az előrebocsátott gyógyszerkúrák által már igen el voltak gyöngülve. Hiszen a' frisz tiszta kútvizben csak egyetlen egy ártalmas, halálos anyag sincs, holott ellenben a' mesterséges gyógyszerek olly sok csípős, hevítő, szerfözlött izgató, mérges, ártalmas, halálas anyagot foglalnak magukban.

Ezek csupa előítéletek, 's rágalmak, 's arra való, hogy az általános, egy fillérbe sem kerülő csálhatatlan, hatalmas erejű, fölséges természeti szert — a' *friszvizet* — rosz hírbehozzák.

A' *friszviz* fölséges tulajdonságai, 's munkálatainál fogva alkalmas —

- a) minden kornak, 's nemnek, gyermek, öreg, férjfi, 's aszszonynak;
- b) az évnek, 's napnak mindegyik szakaszára, éjjel, nappal, télen, nyáron;
- c) nedves, száraz, borult, 's fényes üdőre;
- d) minden nyavalyára, 's a' testnek minden bajára;

- e) forró, 's tartós nyavaalyák ellen;  
 f) 's nem szükség sem a' kor stadiumait,  
 sem a' veszélyes napokat bevárnia.

A' *frisviz* mint egyetlen természeti gyógy-  
 szer igen jótévéleg munkálhat, a' fő, nyak,  
 mell, altest, hátgerincz, karok, 's szárok, kéz,  
 's lábujjakra:

a' fej-szem, orr, 's fogfájásban, süketség;  
 némaság, komorkedv, örültségben, dühösség,  
 nehéznyavalya, vizirtozásban;

orbáncz, arczfájás, torokgyik, gögsipaszkor-  
 ban;

agyvelő, gögsép, mell-tudó- 's bélgyuladás-  
 ban;

láz, csúz, szélütés, ájulás, látszóhalál, máj-  
 lép- 's holyagkő fájdalmakban;

köszvény, görcs, gyomorgörcs, csontvész, fe-  
 kély, 's régi sérelmekben;

asszonyoknál emlősérelem, gyuladás, daganat,  
 vérvesztés, nehéz szülés, 's ennek követ-  
 kezéseiben;

mindenféle sérelem, sebesülés, zúzás, ficzamo-  
 dás, égésben;

minden más gyuladás, daganat, fájdalom, szél-  
 hűdség, fagydaganat, megétetés, 's égé-  
 sekben;

bőrnyavalyák, sümör, apróhimlő, bőrzuzmó,  
 himlő, vörhenyben

fagnyavalyák, elgörbülés, rövidülés, félrenövés,  
elszáradásban;  
hasfájás, dugulás, szorulás, benyálkásodás,  
aranyérben;  
szóval: mindenféle férfi, asszony, 's gyermek-  
nyavalyában, akarminemü, nevü, 's ere-  
detü legyen az.

Ez *kérkedéségnek* látszhatik ugyan, de azért  
még sem *kuruzsolás*. Tiszta igazság, 's ta-  
pasztalás ez, mint arrul kiki meggyőződhetik;  
*Schwertner's* Medicina universalis, *Hahn's*  
Unterricht, *Oertel's* allerneueste Wasserkuren,  
's más még ki nem nyomtatott tudósításaibul,  
's több irásokbul.

Mert az eddigi tapasztalatok azt bizonyít-  
ják, hogy a' *frisviz* csaknem általános gyógy-  
szer, mivel *sokkal több nyavalyát* meggyó-  
gyít, mint akármely más gyógyszer, és ez még  
mindinkább fog bizonyodni; mert annak  
minden tulajdonsága még koránsincs egészen  
kifürkészve.

Ki azzal mint természetes szerrel, semmi-  
vel nem keverve, ügyesen, 's szakadatlanul él,  
annak olly sükerét tapasztalja, millyet semmi  
mesterséges gyógyszerül nem várhat.

És a' ki a' *frisvizet* szorgalmasan *iszsza*,  
azzal egésztestét szorgalmasan *mossa*, 's *dör-  
göli*, ki azt szorgalmasan *orrába szíja*, 's

---

azzal száját *öblíti*, torkát *gurgulázza*, magát sok testi bajtul megőrzi, 's a' már jelenlévőt bizonyosan enyhíti, vagy el is háritja; szóval: soha súlyos betegségbe nem esik, egészséges, vigkedvű, 's hosszú életű leend.

---

**A' hidegvizet**  
mint  
**egyetemi gyógyyszert**

maguk a' műorvosok is magasztalják.

---

**A**ngol orvos *Dr. John Smith* Londonban már több, mint 100 év előtt a' *közönséges víznek jó tulajdonságait*, és *csudálatra méltó működéseit* mint életének 30<sup>ik</sup> évétől fogva 74ig kinyomozhatta, öszegyűjtötte, és azt igen derék gyógyyszernek nevezte, mellyel legkissebb akadály, és költség nélkül kúrákat tehetni, és azt a' földön mindenütt találhatni, a' mi más gyógyszerekkel, nem úgy van; úgy hogy a' víz bizonyos módon az *egyetemi gyógyyszernek* nevét valóban megérdemli, mivel azt minden *nyavalyában*, mellytül az ember vagy őrizkedni, vagy belüle kigyógyulni igyekszik, mindenki használhatja, és mivel mindenütt találhatni, a' hol csak ember lakik.

Francia orvos *Dr. Tanchou* azt mondja: „A' frísvíz egyes kezekben, becses szer, csaknem *egyetemi gyógyyszer*. De az ember igen furcsa. Gyakorta meszszeföldön nagy költséggel keres bizonytalan gyógyyszert, s megveti azt, mit a' gondviselés mint jó téteményt ingyen adott neki.“

Német orvos Dr. *Hoffmann Fridrik*, ki még némely tekintetben kételkedő, 's elfogult vala, már még is több mint 100. esztendő előtt monddta: „Ha van valami az egész természetben, mi az egyetemi gyógyszer nevét megérdemli, ítéletem szerint ez bizonyosan más nem lehet, mint a' *közönséges víz*, mivel először mindenkinek minden korbáa, 's minden üdőben igen használatos; mivel másodszor ennél jobb mentő, 's óvószer a' betegségek ellen nincsen; mivel harmadszor a' forró, 's huzomos betegségekben csalhatatlanul használ; 's mivel negyedszer az orvosok minden indicatioja mellett eleget tesz.“

„Noha, úgymond királyi porosz general-sebész *Theden*, ha lehetséges valamely egyetemi gyógyszer, ezt a' *frísvízben* kell keresni; még is annak használata nem olly közönséges, mint kívánhatni. Orvosok, kik ezt tudják, ehhez mindenkor nem ragaszkodnak; sebészek pedig nagy részint errül keveset tudnak. Valóban szomorú dolog, hogy némelly orvos, és sebész más kárával annyira makacskodik, hogy *készebb a' beteget a' halál torkába dönteni, mint e' szert használni.*

Egy más német orvos Dr. *Reusz* (Aschaffenburgban) mondja: „Ha van valami szer a' természetben, melly közönséges, és föltétlen használatánál fogva az *egyetemi gyógyszer* nevét megérdemli, a' *hideg víz* az.

En magam a' hűtő mód szerint kevés, vagy semmi patikaszerrel 1812 óta több ezer embert könnyen, hamar és szerencsésen kigyógyítottam, petecs, vörheny, bőrzuzmó, himlő 's más veszedelmes forró-nyavalyából. Valamint mindemü sebet, zúzást, csonttörést, ficzomodást, szem, 's más gyuladást szerencsésen gyógyítottam. Igaz ugyan, hogy ezért *Víz- 's Hat filléres doctornak* neveztek. De ez egyszerű természetes gyógyszer által csak Németországban *több millio forintot* lehetne esztendőnként megkimélni; stb.“

„A' hidegvízben, mondja házi-orvos, és statustanácsos Dr. *Hufeland* Berlinben, kétségkívül sokkal nagyobb erő rejtezik, mint eddig gyanítottuk - *csudálatosan* éltető erő. Minden ital frisvizzel új *életösztönt* iszunk. Megérdemli azokáért az egyszerű gyógymód, hogy különösen a' forró-betegségeknel mindennapi praxisba, gyakorlatba hozassék.“

Vajha ezt minden statuskormány szívére venné, figyelmére méltatná!

Bámulatra — méltó dolog bizonynyára, miképen még is csak nem minden ember, fő, 's alrendű, gazdag, szegény mindent összekeverve zavarva eszik, iszik, a' mint csak az érzékiség, 's torkosság kívánja;

milly keveset gondolnak a' jó emésztéssel, bőrkigözléssel;

miként ez által maguknak, különbféle nyavalyát, bajt okoznak;  
 miként gyakran bizonytalan, 's költséges gyógyszerekhez folyamodnak;  
 miként sokkal restebbek, 's kényelmesebbek, hogy sem gyomrukát, 's bélcsatornájukat kimosnák, 's bőrüket megtisztítanak;  
 mikép gyakran gazdag, nyalkaruhában járnak, bőrük pedig tele van mocsokkal, tisztátalansággal;  
 vagy biczegnek, sántikálnak, mivel sokkal faragatlanabbak, tudatlanabbak, 's macsabbak, mintsem bajaikon egyszerű, 's könnyű módon segítenének.

Mind ennek nem más az oka, mint mértéktelenségük az ételben és italban; meg az: hogy a' legtermészetesebb tisztító- 's frisító gyógyszerrel a' friszvizzel nem élnek.

Illyen eltévelyedettek kedvéért — ha különben megtéríthetők, 's talán nagyobb kedvük teszi bajaikban nem telik! — határozottan előadjuk, miképen kell a' friszvizet inniük, azzal magukat mosniük, abban fürdeniük, 's e' mellett mikép kell a' borral, pálinkával, serrel, gyümölcssel, stb. élniük.

Ki meg akarja tanulni, miként kell a' hideg, frisz 's tiszta kútvizet inni, az legelsőben is mingyárt reggel tisztítsa-ki friszvizzel száját, nyelvét, orrát. Azután mingyárt kezdje - el az ivást, eleinte

csak keveset igyék, azután lassanként mindég többtöbbet.

Igyék ha bár nem szomjazik is, és így a' szomjuság ellenére.

Ha *szájize* el van kényeztetve, kínáljameg vele gyakran, még többszöri ellenszegülés után végre beveszi, dörgölje - meg gyomra környékét friss vízzel, vagy borítsa - be friss vízbe mártott kendősel.

Ha *szájize* el van kényeztetve, elegyítsen bele valami szájiz ingerlőt, czukrot, málnalevelet, mézet, stb.

Igyék, de csak úgy, ha meghevülve nincs, reggel *éhgymra* félórával a' reggelizés előtt egy, vagy két meszszel friss vizet.

Igyék minden étel után az emésztés előmozdítására egy meszszel friss vizet, 's végre öblögesse - ki azzal ivás közben meghült száját.

*Kövér ételre*, 's *gyümölcsre* minden kétkedés nélkül igyék mindenkor friss vizet, hogy a' savanyúság, 's kövérség hamar, 's könnyen ismét kitakarodjék.

Ha a' gyomrát megterhelte, igyék egy itze friss vizet.

Lefekvés előtt igyék még egy jó meszszelt, gurgulázza, 's öblitse - ki azzal száját, 's orrát.

Igyék változtatva (reggel éhomra, és este felé) egy pohár *czukros vizet* — egészségsőbb ez a' thenél, és sernél! —

A' ki meg akarja tanulni, miként kell magát hidegen mosni, azaz: hideg, fris kúvizzel egész testét megmosni, az tartson föltestére egy nagy szivacsot (spongiat), altestére pedig egy nagy kendőt, vagy posztót a' nedves bedörgölésre.

Ha bőre kényes, 's teste fölhevülve nem lévén, kezdje a' mosást *langy-vizzel*, azután mingyárt folytassa hideggel.

Mossa magát mély edénybe töltött fris kúvizzel, mellyben még a' fris kútszesz megvan.

Dörgölje bőrét sebesen, 's erősen friss vízzel, hogy szinte neki tüzesedjék, 's vörösödjék, a' mennyire elálhatja.

A' mosást mindenkor fején kezdje, mossa meg egész fejét, annak hajas részét, homlokát, szeméit, ajakait, állát, halántékjait, füleit.

Mossa meg nyakát, mellét, hátgerinczét, hasát, szeméremtestét, alfelét, és ugyan derekasan. Utoljára dörgölje meg karjait, kezeit, ujjait, lábszárait, labujjait erősen, és sebesen, azután azon vizesen öltözzék föl, vagy ha rosszul érzi magát, fekügyék az ágyba, tüstént minden baj megszűnik.

A' ki naponként, vagy legalább kétszer egy hétben így cselekszik, az nem sokára egészséges, vigkedvű, 's erős lesz, az is marad.

A' ki magát, beteg lévén, így megmosta, 's az alatt megfázik, vagy fekügyék mingyárt az ágyba, vagy fölöltözvén menjen ki sétálni.

Ki meg akarja tanulni, mikint kell *hidegen fürdeni*, teste ne legyen meghevülve, 's legelsőben is *fejét, mellét rettentse-el frissvizzel*, hogy az úgy nevezett *congestiót*, azaz: a' vérnek fejbe tódulását elhárítsa, igyék aztán egy pohár frissvizet, 's igy ereszkedjék a' *fördőkádba*.

Elsőben csak egy fertály óráig, azután fél-óráig, végre egész óráig maradjon benne, kezeit, lábait mozgassa, 's testét dörgölje.

Ha folyóvizben fürdik, igyekezzék a' víz ellen úszni, 's változtatva fekügyék hanyatt kezeit, lábait kinyujtva. Ha a' folyóvizből kijön, hirtelen törülje-meg testét, öltözzék-föl, 's mennyen sétálni, hogy az által az egészséges kigőzölgést elősegítse.

Ha pedig kádban fürdött, abbul kiszálván ne törülje-meg testét, hogy a' frissviz abba egészen bele száradjon, járjon a' szobában föl, 's alá, és csak aztán öltözzék-föl, mennyen sétálni, vagy fekügyék az ágyba, hogy izzadjon.

Egyébiránt a' hideg fürdésnél mindegy akár üres, akár tele gyomorral fürüdjék az ember. Ha üres a' gyomor, étvágyat gerjeszt, ha tele van, az emésztést segíti elő.

Itt tehát tapasztalás szerint a' dolog egészen máskép van mint a' meleg-fürdésnél, hol a' víz melegítés által mesterkélve van, következőleg nagyobb vigyázat szükséges.

A' hidegfürdő csak rövid üdeig tartó, 's mu-

lékony borzadást, és fázást okoz, azután pedig csak hamar, jótevő, 's tartós meleget az egész testben.

Ellenben a' meleg fürdő eleinte ugyan hirtelen, de csak mulékony meleget okoz, melly fázással, 's gyöngeséggel végződik.

Ha tehát fiainkat, leányinkat, gyermekségüktől fogva legalább egyszer, vagy kétszer füröszténénk hetenként friszvizben, sokkal erősebb természetűek lennének, 's a' hideg levegőnek, nedves üdőnek minden befolyása ellen megerősedve mindenféle rheumatismus, köszvény, zuzmó, 's más bőrnyavalyáktól (himlő, apró, 's nagy, vörheny stb.) mentve volnának.

De tudatlanság, előítélet, elpuhulás, lomhaság, slendrian, önhaszon oka annak, hogy olly sok ember a' víziszonytul korán megbetegszik, és — meg hal! . .

A' *bor*, valamint a' *ser* nem a' jóságos természetnek ajándéka, hanem (megmondjam?) a' nem jóságos mesterség műve \*).

A' természet, melly minket a' szőlőtővel megajándékozott, becsületes emberekre bizta, hogy abbul bort készítsenek; mert ő maga bort nem ad.

Hanem azt a' haszonleső borcsiszárok min-

\*) Igaz ugyan, hogy mindennapi kenyérünk sem közvetlen ajándéka a' természetnek; de még is sokkal egyszerűbb, 's kevesebb mesterséggel készül mint a' *bor*.

denféle ártalmas hozzáadással megvesztegetik, 's lappangó méreggé teszik.

A' borbul már *forrásaközben* egészen különös nemű levegő fejlődik - ki (fojtólég, fojtólégszesznek nevezik) melly a' lélekzésre alkalmatlan, mire nézve ha vele a' pincze egészen megtelik, a' vigyázatlanul bemenőket megöli, vagy legalább látszólag öli - meg.

Ezenkívül gyakran a' sok kénkö, óltatlan mész, fűszer, égettbor, ólomezukor, stb. által szépítik, 's rontják - el úgy, hogy az, az ivónak fejében, gyomrában, bélében mint dögmirigy lappang.

A' bor ugyan megvidámítja az emberszívét (zsolt 103. v. 15.) ha vele csak medice, azaz: mint *orvossággal* csak ritkán, és kis mértékben élünk. Hanem ez a' csupán mesterkéltt vidámság nem tart sokáig, ha azt modice, azaz: nagy mértékben, 's palaczkonként issza az ember!! mert így az értelmet, 's érzéseket eltompítja, 's a' képzelődő-erőt megzavarja, a' belső részeket fölhevíti, a' nedv, és vértömeget megrontja, 's így mint édes lappangó méreg köszvényt, és szélhűdséget okoz.

Salamon mondja Példabész. 23, 29, stb. „Kinek jaj? Ki attyának jaj? Kinek háborgások? Kinek vertnek? Kinek oknélküli sebek? Kitsoda szemeinek vörösség? nem de azoknak e a' kik a' borban mulatoznak, és a' poharak ki - ivását tanulják? — Ne nézd a' bort, mikor

sárgodik, midőn fénylik az üvegben annak színe, 's gyöngyöket hány: édesdeden mégyen-be, de utoljára megmar, mint a' kigyó, és mint a' basiliscus, mérgeket önt-ki. Hasonlitsd 20, 1. és 31, 4—7.

Jézus Sirák fia pedig így szól (31, 30—38)  
 „Ne légy boriszák, mert a' bor sok embert megöl. — A' léleknek, és szívnek vigassága a' mértékletesen ivott bor. És micsoda az élet, hol bor nincs?“

A' bor azért van, hogy az embert vigkedvűvé tegye; a' szükségbül ivott bor megvidámítja a' testet, 's lelket; de ha ki sokat iszik, neki szívfájdalmat szerez. A' részegség az eszeveszett bolondott még bolondabbá teszi úgy, hogy mindenkivel kötődik, veszekedik, míg végre derekasan megverik, jól megnyujtják.

Hasonlókép a' serbül is *fojtólég* fejlődik-ki forrásakor, melly a' lélekzésre nem alkalmaztos, mellyel ha a' pineze megtelik; a' vigyázatlanul odamenőknek halált okozhat; azután ezt is mint a' bort sokféleképen, 's különösen üröm, babérlevél, koriandrummag, 's több eféle által meghamisítják úgy, hogy főfájást, hévséget, kábulást, 's részegséget okoz.

A' ser ugyan tápláló, 's erősítő ital; de nagy mértékben meghomályosítja az értelmet, elkomorítja az érzékeket, sűrű vért, 's szívós nyulós nedveket szerez. Terheli az idegeket, 's vesét, fölfujja a' béleket, hasfájást szül, az em-

bert lomhává, tunyává, 's tehetetlenné teszi; főkép ha mint némelly seriszák cselekszik, 6, 12, stb. pintet egy ülőhelyében torkába önt, 's még e' mellett pálinkát is iszik!!

A' ser csak olyan embereknek való, kik nehéz testi munkával élnek, és sokat jönnekmennek úgy, hogy azt ismét hamar kidolgozhatják. Ellenben szobatudósok, 's ülve dolgozók, 's dolgozónók kevés sert, és annál több friszvizet igyanak.

*Pálinka*, égettbor, égetettbor, a' bornak korcsfia; annyának neve mesterség; tüze hálára éget! —

Erősebb, mint az apja a' bor; mert csipőséget szül a' gyomor nedvében, 's minden nedvekben; heves ingerlő erejével, a' rostocskákat még összebb húzza; szerfölött hevít, 's üdő előtt megvényt. Egyetlen egy valódi erényét sem dicserhetni. Legföllebb is napszámosoknak való, 's kocsisoknak, és ezeket is lomháká, 's aluszékonnyokká teszi, ha csak ábrázatjukat friszvizzel meg nem mossák.

Főkép télen olly álmosá teszi az embert, hogy némelly gyalogutazó az útfélen leheveredvén örökre elaluszik!

Amaz Indus azt mondá: „Pálinkát hoztak nekünk a' fejérek (Európaiak) és ki adta nekik a' pálinkát? a' rossz lélek.“

És valóban, a' pálinka ivás nevedésével egészség, erő, eszmélet, 's erény, valamint a'

házi, 's házassági boldogság, sőt az emberek emberisége is megfogyott.

Mivel tehát a' *bor*, *pálinka*, és *ser* nem természetes italok, mellyekkel ha a' mértéken föllyül élünk, testnek, 's léleknek ártalmasok lehetnek; azért, ha az ember egészségét fen akarja tartani, ezek mértékletes használata után mindenkor bőven igyék frissvizet, hogy ártalmas munkálataik a' mennyire lehetséges, ártalmatlannokká legyenek, vagy egészen kerülje, 's helyettük friss tiszta kútvizet (közönséges cukorral, vagy kandiszszal keverve, friss cukros vizet) igyék, e' kellemetes, 's erősítő ital mellett józan, 's egészséges marad.

Ki költségét nem sajnálja, szüretkor vehet egynehány akó mustot, 's egy harmadrésznnyire befőzheti, mint a' régi rómaiak cselekedtek, kik ezt *sapa*, *et defrutum* néven nevezték, 's fiatal boraikat ezzel javították. Ez frissvizzel keverve is fölséges, és egyszersmind ártatlan ital.

Egyébiránt ha némelly iszákosok még is sokáig élnek, ezek csak ritka kivételek, sokkal bizonyosabb a' frissvíz használata mellett a' hosszú élet.

*Kávé* finom, tiszta, fekete, indiai kávé, melly nincs igen barnára pörkölve, az egészséges munkásságát emeli, mint a' borszesz. De azt lassanként el nem tompítja, mint ez.

Nem! az embert vidámmá, vígkedvűvé teszi, de meg nem részegíti, mint a' bor, és pálinka, az idegeket, ereket, szívet mértékletesen izgatja a' nélkül, hogy kábítaná, és a' belső részeket, vagy tagokat gyengítené.

Reggel két csésze indiai kávé czukorral, 's tojássárgával erőt, 's vidámságot ad, és egy órával később reá ivott friszvíz mind elhárítja azon rosszat, mit az indiai kávé okozhatna (álomtalanság, szívdobogás, reszketés, stb.).

A' czikória, makk, földimandulából, stb. készültt úgy nevezett *németkáv*é az indiaihoz képest izére, 's munkálatra nézve csak semmi.

Egyébiránt az indiai kávé is inkább csak betegeknek, 's gyengélkedőknek ajánlhatni, mint orvosságot, nem pedig ép, 's egészségeseknek, mert a' közép rendűekre nézve ez nem egyéb, mint *bankrottvíz*, mint hogy esztendőnként a' kávéért Német, 's Magyarországbul sok millio forint Indiába költözik.

Czukor, finom, fejezczukor (de nem czukorsütemény!) igen jó a' mellnek, 's altestnek, a' nyálkát fölolvasztja, a' nedveket megvékonyítja, a' rothadást gátolja, a' fogakat jó karban tartja, a' gyomrot, bélcsatornát javítja — főképen mint czukros víz reggel éhgyomra, és estvé a' déli emésztés után — megnyitó és tápláló, a' vizeletnek csípős szagát elveszi. Szóval; egészen jól érzi reá magát az ember.

A' *méz* reánknezve ugyan honnibb, egyszerűbb, természetesebb a' czukornál, 's még is mind azt megtehetné, mint a' méz, mellyet külföldi nádbul sajtolnak (most már répából is) rézkazánokban főznek, lúg, mész, marhavér, csontszén, 's más efelével készítenek. Ellenben a' mézet honni virágunk levéből gyűjték méheink. A' méhek testiben természetes forráson megy által, és így lúg, mész, 's marhavér nélkül igen egyszerű módon készül!! Hajdan czukor helyett mézzel éltek az emberek. Vajha tehát a' fölsőség a' méhtenyésztést jobban elősegitené, 's közönségesebbé tenni iparkodnék! hogy azon sok millio forint, melly most a' czukorért külföldre megy, erszénnyünkben maradjon.

Az *eczet*, finom, boreczet izgat, összehúz, hűsít, elevenít, frsít, a' nedvek rothadását gátolja, és frsvizzel elegyítve a' szomjuságot eloltja, a' rossz vizet ihatóvá teszi, de ha ki vele nagy mértékben él; azt elsápitja, 's elsoványítja.

Hideg eczettel mosás a' fokadékok, gyuladások, fekélyek, hurut, görcs, mindenféle láz, gyermekbetegségekben igen hasznos.

*Gyümölcs*, érett, leves, nyers, főtelen (mert a' fött már felényire elvesztette természetes erejét!) a' frs, vagy jóltelelt gyümölcs javítja a' vért, és nedveket, gátolja a' vérhast, jó gyomrot csinál, a' bélsatornát tisztítja, megnyugtatja

— főképen édes, borizú, és gyöngelévű gyümölcs — alma, körte, szilva, őszi-barack, cseresnye, szőlő. stb. Borsdorfi, és Renette, különösen egészséges.

Nyers, *földgyümölcsök* is, például: ugor-ka, dinnye, saláta, czele, stb., kevés eczettel; vagy faolajjal, ha azon hevenyében eszi az ember, tiszta táplandókat szereznek.

Hanem gyümölcs után — a' még csaknem közönséges előítéletnek ellenére — mindig friszvizet kell inni, hogy a' gyümölcssavany gyöngüljön. Eleinte ugyan míg az ember hozzá nem szokik, gyöngé rágást okoz a' belekben, és kevés hasmenést, hanem rövid üdö mulva a' gyomrot helyrehozza, a' bélcsatornát megnyugtatja, naponkénti ürülést szerez, a' vizeletnek, ganélatnak, valamint a' szeleknek csipős, küllemetlen szagukat, sőt a' szeleket is rendkívül gyöngéti.

Gyümölcs, és méz volt egyetlen természetes ételük; 's egyetlen természetes italuk öseleinknek, 's azért még is jöllehet pesti szakácskönyvről semmit sem tudtak, egészségesek voltak, 's igen sokáig éltek, és nem hihetni, hogy vagy agyvelő - mell és altestgyuladásba; rothasztó, és ideglázba estek volna; vagy gyomorgörcs, vérhas, kéz, 's láb — köszvénybe, vagy gyümölcs, savany, és meghűtés miatt már 30, vagy 60<sup>ik</sup> esztendejükben egészen elgyöngülve meghaltak volna!! Hasonlitsák ezzel össze mostani

mesterséges ételek, 's italok által elpuhitott, 's elkényeztetett embernemünket. 'S valljon a' görcsmirigykor nem volt e a' *fris gyümölcs, és frísvíz* több ízben megtiltva? (konterbande) lásd Oertel's Kritik der Cholerakuren, lap 141, 234. stb.

Tehát szoktassa magát lassankint az ember a' sok, nyers leves gyümölcssevéshez ('s a' mi ezzel rokon), frísvíz iváshoz, hogy így mindenkör frí, ép, egészséges. legyen.

Vajhá azért a' gyümölcsstermesztés is közön-ségesebbé lenne!

*Prof. Oertel.*

## I. Szakasz.

### *Emberi nyavalyák, és bajok.*

A-tól Z-ig.

---

*Agy, és fejrendülés*, nagy esés, ütés, vagy taszítás után, midőn az ember elkábul, és orrából, 's füléből a' vér elindul.

Legelsőben is egész fejét frissvizzel kell gyöngén megmosni, azután sokszorosan összehajtott, 's frissvizbe mártott vuhával beborítani.

Ha lehetséges, szájába frissvizet tölteni — valamint orrába, 's füleibe is frissvizet főcskendeni —

hogy daganat, és gyuladás ne támadjon addig is, míg a' sebész a' bajt megvizsgálhatja. *Sarenbach*. I. 405. lásd alább *súzás*.

*Agy gyuladás, agyvelőgyuladás* — ha mindyárt félrebeszéléssel, 's örültséggel volna is párosulva.

Sok friss vizet kell neki inni adni.

Fejét nyakát, mellét, frissvizzel mosni.

Fejét 's nyakát frissvizbe mártott kendővel borongatni.

Frissviz allöveteket kell neki adni.

Egy óráig hidegfürdőbe kell ültetni, 's azalatt egész testét megdörgölni, azután megszá-

ritva az ágyba fektetni, hol a' hideg miatt derekasan fog vaczogni, hanem nem sokára elalszik, erősen izzad, és csak néhány óra malva nagyon megkönnyebbülve ébred-föl. Ezt csak tovább is folytatni kell!

*Ajulás* midőn az ember egy üdöre erejét, és eszméletét egészen elveszti, és holthoz hasonlít.

Az ilyennek friss kútvizet kell ábrázatjára föcskendeni, fejét, mellét, és szivgödret friss vízzel megmosni.

Szájába, és orrába frissvizet föcskendeni.

Mozgatás, és rázás által mozgásba hozni.

Tagjait száraz posztóval dörgölni.

Lábait hirtelen hidegvizbe tenni. *Sarenbach*. II. 240.

*Akasztottak*, fujtottak jelenleg csak szinholtak, mindaddig míg rothadás nem mutatkozik, következőleg még meg lehet őket szabadítani.

A' fölakasztottat azonnal, de vigyázva lekell metszeni, hogy le ne hullják, vagy másképp magát meg ne sértse; azután minden szoros ruhát, és kötést meg kell oldani, friss hűvös levegőn ágyra helyeztetni, fejét, 's mellét kevesse fölemelvén.

Több izben frissvizet kell arczára föcskendeni, fejét, ábrázatját, nyakát, 's mellét friss vízzel erősen megdörgölni, 's friss levegőt bele fujni.

Föcskendővel orrába, szájába, frissvizet föcskendeni, azután félrenyomott gégejét 's *dagadt nyakát* eczetes vízbe mártott kézzel köröskörül

egészen megdörgölni, hogy hajlékonyokká legyenek.

Azután egy tollacskával orrát, száját, torlát, 's gégefődelét csiklándani, hogy erős inger gerjesztessék.

Továbbá fujtatóval, vagy csővecskével levegőt kell a' szájába fújni, hogy az a' tüdőbe hasson, 's egyszersmind a' hasát fölfelé nyomni.

Szive tájékát is meg kell dörgölni friss vízzel, és neki hideg allövetet adni.

Ha a' befujt levegőre a' mell még sem emelkednék, csináljon a' sebész egy lyukaeskát a' gőgsip két karikája közit 's fujjon azon be levegőt.

Végre ha magához jön, friss vizet kell neki beadni kanalankint, hogy a' feszülés a' nyakában táguljon, és végre vékony marhahúslevest, vagy tejet.

Mind e' különféle segédszereket a' körülmények szerint, 's okos mértékkel, ha szükséges volna, néhány óráig kell folytatni, változtatni, ismételni, míg a' beteg teljesen magához nem jön. —

Ollyanokat pedig kik szorosan - álló ruha, erős hajlogás, alvás közben fejük lecsüggése, lógása, stb. által fuladtak-meg, ruhájoktól meg kell szabadítani, 's friss levegőre vinni, friss vízzel beszöktetni, stb. Prof. Oertel.

*Alfelkiduzzadás*, midőn a' gyermekek, kik dugulásban szenvednek, a' végbélt kierölködik —

frisvizbe mártott kendővel gyöngé nyomás — az alfelnek hidegvizbe mártása, 's mosása, ismételt hideg borongatás —

és hidegviz allövet által orvosolható, melly egzsersmind hasürülést is szerez.

A' szülék ne hagyják gyermekeiket a' hugyedényen sokáig ülni, mivel néha ez is okozhat alfelkiduzzadást.

Ellenben mossák még naponkint friszvizzel kisdedeiknek elő- 's hátulsórészeiket.

*Almatlanság*, többnyire rossz emésztéstül származik;

Elsőben is az ember semmi mást ne igyék, mint sok friszvizet, hogy a' gyomor, és bélcsatorna kitisztuljon.

Csak kevés, és könnyű étkeket igyék — vékony marhahús levet, zsemlyét, gyümölcsöt, és igyék rá friszvizet.

Étel után öblitse - ki száját, 's gurgulázza torkát friszvizzel, és szíjon az orrába friszvizet.

Estve egész elfáradásig sétáljon.

Lefekvés előtt áztassa - meg lábait melegvizben, fejét pedig mossa - meg friszvizzel, hogy a' hévség lehuzódjék.

Azután igyék még egy pohár frisz kutvizet, feküdjék az ágyba, és kétszeresen takarózzék be.

Frisvizzel tele korsót jól bezárva tegyen az ágya mellé, hogy éjfélkor fölébredvén egy jó messzelyt ihassék, és száját ki — öblithesse.

Száraz, meleg, puha kézzel gyöngén vartartassa fejét, és *haját* (ha meg van) gyöngén füséltesse.

Puha kézzel gyöngén dörgöltesse lábszárait, 's lábikráit.

Hintáltassa magát.

Téteszen távulrul hallható kellemes, muzsikát, halgassa valamelly vizzuhatagnak csörgését, stb.

Olvasson az ágyban, kevés elmélkedést kívánó könnyű elbeszéléseket, anekdotákat, krónikákat, történetírást, mint például: Asveras Király. Ester. VI.

Lefekvéskor, ha lehet, semmit se olvasson, és semmirül ne gondolkodjék, 's azonnal oltsa el a' világot, mivel a' setétség az álomnak kísézője.

Mind ezen próbák után igyék még egy ital friszvizet, és alugyék-el. Prof. *Oertel*.

*Alomkorság*, — származik részint kövéréstül, részint az altest hibáitül, összefüggésben van a' gutaütéssel is, gyakran megfosztja az embert minden érzéstül, mozdulástul, és eszmélettül, és több hétig eltarthat.

Dörgölje-meg az ember derekasan egész fejét köröskörül friszvizzel, mossameg azzal orrát, száját, 's torkát.

Mossa-ki gyakran bő friszvizivással (fertály óránként egy messzely) gyomrát, és bélcsatornáját.

Eljen néhány friszviz allövettel.

Soha se lakják jól, és tegyen sok mozgást a' szabad levegőn, a' nélkül mindazáltal, hogy elfáradna.

Lefekvés előtt áztassa lábait melegvizben, fejét pedig mossa-meg friszvizzel, és friszvizbe mártott ruhával bekötvén azt fekügyék-le.

*Alomjárók*, lásd világoslátók, somnambule.

*Altest bajai*, származnak a' bélcsatornának megterhelésétül, 's bedugulásátul, régi meg nem emésztett étek-részekkel.

Igyék az ember mingyárt reggel éhgyomra egy pohárczukrosvizet.

Napközben semmi mást ne igyék, mint friszvizet nagy mértékben, hogy gyomra ki-mosodjék, és a' bélcsatorna föllülrül ki-nyiljék.

Eljen többször hidegviz-allövettel, hogy a' bélcsatorna alulról meg-nyiljék, dörgölje friszvizzel, és borongassa altestit kívülül, hogy innét is út nyiljék az emésztésnek.

Tegyen sok mozgást a' szabad levegőn.

Lefekvés előtt mossa-meg egész testét, fejét, nyakát, mellét, hátát, altestét friszvizzel, és igyék még egy pohár frisz kútvizet. Wasser-kuren. II. III. IV. V. X. XI.

*Altest bedugulása*, — akármelly makacs, és tartós volna is — a' friszviznek külső belső használata által meg lehet azt szüntetni.

Csak kevés mesterséges ételt igyék az ember, és annál több friszvizet igyék, 3, 6, stb. pintet.

Egyék sok nyers gyümölcsöt, cseresnyét, szőlőt, stb.

Mossa, 's dörgölje-meg gyakran, és erősen hasát frissvizzel.

Borongassa hasát frissvizbe mártott ruhával.

Tegye farát frissvizzel tele dézsába, és dörgölje azt bele erősen.

Éljen egy, vagy két hidegvíz allövettel.

Áztassa lábait frissvizzel tele mély edényben, vagy járkáljon kevéssé nedves hideg márvány padlaton.

A' has nem sokára fog zörögni!

Ha a' *dugulás igen makacs*, és az ember gyuladást, és üszögött érez, teljességgel semmit ne egyék, hanem igyék szerfölött sok friss vizet, és vagy tartsa kezeit, és lábait néhány minutáig mély frissvizbe és ismételje ezt egyszer, vagy kétszer, vagy egész altestével üljön hideg fürdőbe, vagy éljen egy pár erős hideg víz allövettel. Erre bő hasürülés következik.

Kinek egyszersmind *lábai is izzadnak*, ne tegye azokat tüstént hideg vízbe, mivel a' friss víztől fölbizgatott rossz anyag azonnal nem gőzölög-ki mindenkor, hanem a' mellybe, vagy fejbe huzódik. hanem előbb fejtül egész altestéig mossa-meg magát frissvizzel, és csak azután tegye izzadó lábait harisnyástul frissvizbe, és dörgölje derekasan, azután fekügyék az ágyba, hogy derekason gőzöljön, és izzadjon, vagy sétáljon a' szabad levegőn izzadásig.

Egyébiránt ha már az ember korosodni kezd, és sok kemény étellel nem él, nem szükség, hogy naponkint legyen hasürülése.

Elég, ha másod, vagy harmadnapban van egyszer, ha különben e' miatt semmi bajt nem érez; hanem kinek e' miatt valami baja van, az igyék sok friszvizet, 's éljen allóvetekkel.

*Angolbetegség*, mirigydaganat, nagy fej, halavány, pöczszedtt ábrázat, vastag nyakerek, fölpuffadt altest, petyhüdt ránczos bőr, *váltott gyermek!* — származik az elmulasztott mosástól, fürüasztéstől, csipős, nyulós étkektől, sok zabálástól, stb.

Az ilyen gyermeket meg kell mosni háromszor napjában reggel, délben, estve, tetőtől talpig friszvizzel, 's azzal derekasan megdörögölni.

Változtatva, elsőben félóráig, azután egy óráig hideg fürdőbe tenni, 's abban egész testét hidegvizzel megdörögölni, különösen fejét, nyakszirtjét, hasát, és hátgerinczét.

Egyedül csak friszvizet kell neki inni adni, enni pedig csak egyszerű, és könnyü étkeket, vékony húslevet tojássárgával, lágy tojást, borjúhúst, zsemlet, nyers leves gyümölcsöt.

Szoba levegője tiszta legyen, és sok mozgást kell neki engedni künn is a' szabad levegőn.

Ezt *naponkint*, és pedig ismételve, 's állhatatosan kell cselekedni; így az életerő megújul, a' fonnyadt bőr ki-feszül, a' hus föl-

domborul, és tekintete megelevenül. Prof. Oertel.

*Aranyér*, aranyatérő, vagy nagy böcsü vér-folyás, és pedig az alfebül, származik, a' vérnek, meg-gátolt szabad kerengésétül esmertető jelei: nyomás, szaggatás, a' keresztcsontban, rendtelenségek az altestben, vérzés az alfebül, gyuladás, daganat, kelevények, hólyagok, bütök, szömölcsök, bibircsók, 's más kinövések, stb.

Igyék az ember reggeltül estig több pint friszvizet, 's kerüljön minden más italt, sovány, szük étkekkel éljen, és a' zsirt, fűszert, 's savanyt kerülje.

Fölötte sokat vesztég ne üljön, 's kerülje az igen meleg ágyat, mi a' vért nagyon szaporítja.

Reggel, és estve mossa-meg *egész testet*, friszvizzel, és a' friszviznek erejét dörgölje-be derekasan a' szenvedő részekbe.

Különösen dörgölje-meg hátgerinczét, 's alfelét friszvizzel, 's ez utolsót tartsa darab üdeig friszvizzel megtöltött mély edényben a' meghülésig.

Üljön darab ideig mezitelen alfellel sokszorosan összehajtott, 's friszvizbe mártott lepedőre

Éljen ismételve hidegviz allövettel, 's mélyen be az alfelbe;

Iparkodjék az altestnek száraz dörgölése, a' szabad levegőn mozgás, lovaglás által, stb. az altestnek műszereit hasznosan *megrázni*.

Az alfelen levő kinövéseket, vérholyagokat, csapokat, bibircsókat, stb. pedig vagy metszesse-föl- a' sebészszel, 's azonnal friszvizzel mossaki, 's mind addig friszvizbe mártott ruhával borongassa, mig a' vérzés meg nem szünik, vagy pedig tartsa alfelét gyakran, és huzomosan friszvizbe, hogy így lassankint maguktul eltünjenek.

*Arcofájás*, szaggató, csipős, metsző fájdalom az ábrazaton le a' halántékig, származik a' rekedtt nedvek csipőségétül a' legfinomabb arco-idegekben. Valamint minden más szaggató fájdalmat a' tagokban, ugy ezt is elhárithatni tiszta fris kútvizzel mosás által.

Mossa-meg az ember minden órában egész fejét köröskörül friszvizzel.

Dörgölje-meg gyakran ábrázatját, (két állkapcsát) 's halántékát, *fülemegét*, *nyakcsigáját*, előbb szárazan, azután friszvizzel.

Föcskendjen füleibe friszvizet, 's egyszersmind szijon sok friszvizet az orrába.

Ha a' szükség kívánná, borongassa friszvizbe mártott kendővel, ábrázatját, 's hagyja azt rajta éjtszakán is.

Dörgölje gyakran ábrázatját, 's hagyja azt rajta ésszakán is.

Dörgölje gyakran abrazatját száraz abával (flanél) 's utánna nedves hideg spongiával, szivaecscsal.

E' mellett igyék napjában több pint frisvi-

zet, csak keveset egyék és kerülje a' zsiros, és nyálkás étkeket, *Sarenbach I.* 452. 55.

*Arczszin*, igen halavány, és igen vörös, elmulik, ha az ember naponkint arczát több ízben friszvizbe mártott szivacsosal megsimitja, megnedvesíti, azt erősen, és sokaig rányomja, és a' viznek erejét mindenkor bele hagyja száradni — és ha egyszersmind azon italt kerüli melly *rézportékát* szokott szülni, 's a' helyett naponkint három, stb. pint vizet iszik.

*Aszkór*, hectica, a' hexisnek, vagy a' test mi-voltának lassankénti megromlása, alig észrevehető lopó-és sorvasztólázzal; a' legjelesebb edények bedugulásával, a' szilárd, és folyórészek vesztével, mi által a' test lassankint egészen elsoványul.

*Reggel*, mihelyt fölkel, azonnal öblítse, gurgulázza, 's mossa orrát, száját, torkát friszvizzel, és igyék egy messzely friszvizet vagy egy pohár czukrosvizet.

Fél óra mulva igyék két csésze tiszta fekete Kávét, vagy melegsert czukorral, és tojás sárgával, 's egy óráig sétáljon a' fris levegőn.

*Dél előtt* igyék lassankint két pint friszvizet, majd czukorral, majd a' nélkül, 's azon közben, egyék nyers, főtelen levesgyümölcsöt.

*Délben* egyék erős marhahuslevet, darabka marha-, vagy borju-, vagy juhúst zsemlyével, igyék egy pohár jó bort, ebédután öblítse ki száját, és igyék az emésztés elősegítésére egy ital friszvizet.

*Délután* igyék ismét lassankint két pint friszvizet, 's közben egyék nyers gyümölcsöt.

*Este* egyék két lágy tojást, vagy egy darabka hideg pecsenyét, és egy zsemlyét, sétáljon még egy keveset a' frislevegőn, igyék még friszvizet utánna, öblitse, 's gurgulázza-ki száját, 's torkát, azután fekügyék.

Egyébiránt tartóztassa magát a' serivástul, és dohányzástul.

Hetenkint legalább kétszer a' fekvés előtt mossa-meg friszvizzel *egész testét* tetőtül talpig, hogy éjszakan gőzölögjön, 's izzadjon, így nem sokára magához jön.

Ha a' mellén, vagy altestében valahol feszülést, keménységet, vagy más alkalmatlan érzést venne észre, dörgölje, és borongassa a' tájékot ismételve friszvizzel. Prof. Oertel.

*Asszony-nyavalyák*, a' nőnem nyavalyáinév szerint: fejkór, vagy sáppadtság, rendetlen hószám, fejkór, méhkiömlés, hyst~~er~~ia; — származnak a' természeti frisitések, 's nedvesítések hijánjátul, a' szabad mozgásnak elmulatásatul a' frislevegőn, a' hosszas, és pedig görbülten üléstül az asszonyi munkák mellett.

A' mennyire lehet, kerülje az ember a' meleg, gyöngítő, renyhitő italokat, főképen a' thetársaságokban, hogy a' gyomor, és emésztési utak el ne renyhüljenek; kerülje a' sok ülést, a' dolgozó, és játszó-asztalnál, hogy az által magának különféle bajt, és dugulásokat ne szerezzen.

Munka közben egyenesen üljön, és gyakrabban emelkedjék-föl, hogy se szemeit ne gyöngítse, se el ne ferdüljön, se altestét erősen ne szorítsa, hogy a' vékony hurkák be ne duguljanak.

Napközben a' szomjuság ellenére is igyék sok friszvizet, hogy a' vér megvékonyuljon, 's élénk kerengésbe jöjjön, és a' nedvek megjavuljanak.

Mossa-meg naponkint reggel, és estve az asszonyi nemi részeket friszvizzel, és tegyen mozgást, a' szabad levegőn.

Mindenhéten legalább egyszer mossa-meg egész testét friszvizzel tetőtül talpig, és dörgölje testébe derekasan a' friszviznek gyógyerejét.

Kerülje az orvosságokat, és más mesterséges gyógyszereket, hogy a' friszviznek isteni gyógyereje háborítatlanul dolgozhassék.

*Aszukorság* (Dürrsucht) midön a' gyermekeknek egész teste elszárad, 's elgyöngül, tekintete halavány, és szomorú, fölpuffadt, hasa kemény, nagy hőséget érez, szája száraz, szomjusága nagy, stb. könnyen angol-betegségre fajulhat.

A' gyermeknek egész testét gyöngén meg kell mosni friszvizzel háromszor napjában, reggel, délben, estve.

Frisvizbe mártott ruhával meg kell dörgölni karjait, lábait 's azok csuklóit, ágyékát, és hátgerinczét.

Fölpuffadt kemény hasát gyakran kell friss vízzel dörögni, 's allövetekkel lappasztani.

Sok friss vizet kell neki inni adni, és tápláló marhahúslevet, lágy tojást, 's friss nyers gyümölcsöt enni.

A' szoba levegője tiszta, és száraz legyen, és künn a' friss levegőn sokat mozogjon.

*Bágyadság*, lankadság, a' Tagokban valamelly tudva nem lévő okból.

Azonnal hagyja abba az ember szokott evését, irását, és igyék egy jó iteze friss vizet.

Azután levetközvén mossa-meg derekasan egész testét tetőtől talpig friss vízzel.

[Azután feküdjék az ágyba, és igyék még ott egy jó iteze friss vizet, hogy lassankint gözöljön, vagy épen izzadjon. Lásd alább ideggyöngülés.

*Bélgyulladás.* A' gyuladást oltani kell; mivel? vízzel. Tehát —

Legelsőben is igyék az ember, és pedig hamar egymás után sok friss vizet, dörögnie-meg friss vízbe mártott kendővel, vagy szivacsos a' hasát.

Nedves hidegen borongassa hasát, és mi helyt a' boríték meg melegszik, azonnal ujítsa meg, vagy éljen hideg felfürdővel.

Ezen föllül hidegvíz allövettel, 's folyvást friss vizet igyék, minden fertály órában egy megszelyt.

Ne egyik semmit, míg jobbulás nem mutatkozik, melly nem sokára megjelenend.

*Bélköszvény*, mellynek következése gyakorta miserere (uram könyörülj) nagy bélfajdalom, és székeröltetés, nagy szorongatás, makacs hasszorulás, bűdös ganélatféle anyagok irtóztatós kihányása.

Legelsőben is mossa-meg az ember köröskörül fejét, ábrazatját, szemeit, halántékját.

Öblitse-ki száját, és igyék lassankint mindig többtöbb friszvizet, többsorosán összehajtott, 's friszvizbe mártott kendővel borongassa hasát, a' borítást gyakran ujtsa-meg.

Ezen fölül még egy két hidegviz allövetet kell a' betegnek adni; — mire csak hamar rendes hasürülés, és gyógyulás következik.

*Bénulás*, sántulás, szélhűdés, midőn a' testnek valamely tagja, vagy más része mozgékonytását, és érzését elvesztette.

Elsőben száraz kézzel gyúrja, gyömörje az ember az ilyen tagot több ízben, és huzomosan, hogy a' rekedt nedvek kerengésre ingerüljenek.

Azután dörgölje-meg derekasan, és huzomosan friszvizzel.

Tartsa naponkint gyakran, és sokáig valamely mély edénybe töltött friszvizben, egyszersmind dörgölvén azt.

Soksorosán összehajtott, 's friszvizbe mártott ruhával borítsa-be a' tagot, és hagyja azt rajta,

még nem szárad, és ismétlje ezt vagy kétszer egymás után.

Az egész test szélhűdése összevonultság, (kontraktheit) midőn az ember szélhűdve fekszik az ágyon — napjában kétszer fürüdjék-meg frissvizzel megtöltött kádban — igyék 3—6 pint frissvizet, és keveset egyék — igy egynehány nap alatt megkönnyebbül, és nem sokára meggyógyul.

*Benyálkásodás*, a' nyeldeklőtül kezdve egész le a' bélsatornáig tart, és onnét származik, ha az ember szájaizét követvén sokat és sokfélét eszik, és iszik; és evés után az első utakat újra ki nem tisztogatja.

Sok ember például szokott estve későn is sert, és bort inni, 's dohányozni, és azután magukat illően ki nem tisztítván lassankint úgy benyálkásodnak, hogy már messziről hallani csörömpölésüket!

Zabolázza-meg az ember szájaizét, és estve lefekvés előtt igyék még egy jó messzely frissvizet, és egyszersmind tisztítsa ki orrát, száját, 's torkát.

Reggel is tisztítsa - meg száját, orrát, 's torkát az éjtszakai nyáltul, és azután igyék éhomra egy pohár czukrosvizet-félórával a' reggelizés előtt.

Napközben szabály- és orvoszerűleg igyék néhány pint frissvizet — menél több, annál jobb! és evés után mindég mossaki száját.

Ha eképen a' főcsatorna a' szájtul, és nyeldeklőtül fogva le a' bélcsatornaig tisztán tartatik, nem lehet többé helye a' benyálkásodásnak.

*Bizserkór*, (Kriebelkrankheit) görcs a' tagokban, ízekben, különös bizsergő, rángató érzéssel, mintha hangyák mászkálnának benne származik a' rossz eledeltül, különösen a' rossz termésü esztendőben, midön a' gabona anyarozszzsal van keverve — és elháríthatni:

Sokfriszviz ivással, könnyü hús, zöldség, és nyers gyümölcs mértékletes evésével — az egész testnek friszvizzel gyakori mosásával, valamint a' frisz tiszta levegőn mozgással.

*Boszuság*, ijedség, megrettenés, harag, midön vagy a' vér nagyon fölbuzdul, vagy az idegrendszer erősen ingereltetik — különbség nélkül mind a' két esetben a' friszviz igen jó.

ha az ember mingyárt friszvizet iszik, 's arczát, 's mellét friszvizzel mossa.

Ha kevással az evés előtt történik-akkor inkább koplalni kell, hogy a' friszviz annál süke-resebben munkálódhassék.

Ha kevással étel után — akkor annál több friszvizet kell inni hogy a' lázzadás le-csendesedjék.

Iparkodni kell azon is, hogy valamelly mulatság által a' történet feledékenységbe menjen.

*Bőrföltörés*, hosszas fekvés által.

Az ilyen betegnek reggel, és estve sebes hátát, vagy tomporát friszvizbe mártott ruhával, vagy szivacsos gyöngén meg kell simogatni.

A' sebet, főkép az üszögös tomporokat nyolcz rétből összehajtott, 's friszvizbe mártott lepedővel borongatni, és ezt gyakran megújítani.

A' betegnek ingét a' hátán megnedvesíteni, hogy így megfrisítve feküdjék, mi neki nagyon jót tesz.

De reggelenként czintálba friszvizet tenni a' beteg ágya alá, hogy háta, vagy tompora föl ne törjék - vízirtozásra mutat, és annyit tesz, mint a' ködment szárazan mosni.

*Bőrfoltok*, tarjagfoltok, és szeplők.

*Tarjagfoltok* (a' mellen, stb.) mossa meg az ember gyakran frisz, és erős eczetes vízzel, 's meg nem törülvén hagyja azt bele száradni.

*Szeplő* (az ábrázaton) mossa csupán friszvizzel eczet nélkül, mivel az eczet az arcshint meghalaványítja.

Hanem mind a' kettőt szorgalmasan tegye, reggel, délben, és estve.

*Bőrkéreg*, fölöte kemény bőr a' lábakon, ha igen erős, és szorit.

Dörgölje meg az ember lábait friszvizzel. Azután.

vakarja, és metélje-le a' kérges bőrt éles Késsel,

végre mossa-meg lábait még egyszer friss vízzel.

Ha véletlenül elevenre metszette - azonnal néhányszor dörgölje-meg a' sebet, friss vízzel. Lásd alább tyúkszem.

*Bőrkigőzölés*, ha ez hibázik, és belső hőség, és fulladás is mutatkozik.

Elsőben dörgölje meg az ember csak szárazan, valamely abával (flanel) fejét, mellét, hasát, és hátát, hogy szinte neki vörösödjék.

Azután e' részeket tüstént dörgölje-meg derekasan friss vízbe mártott kendővel, vagy szivacsos, fekügyék az ágyba, és igyék sok friss vizet. Vagy —

ha előbb szárazon, azután nedvesen magát megdörgölte, sétáljon a' szabad levegőn legalább egy óráig.

*Bőrkiütés* bőrvirág, pattogzás, pörsögés, mint az ábrázaton, ugy az egész testen.

Naponkint mást ne igyék az ember, hanem sok friss vizet, hogy a' megromlott nedvek a' testben megjavuljanak, és kerülje a' hevítő italokat.

Csak mértékletesen, és sovány étkekkel éljen, és kerülje a' zsirt, fűszert, és savanyt.

Mossa-meg ábrázatját naponkint több ízben tiszta friss kút vízzel.

Több ízben nyomjon friss vízbe mártott nagy spongiát, vagy kendőt egy fertály óráig ábrázatjára.

Lefekvés előtt mossa-meg egész testét tetőtől talpig frissvízzel, és frissvízbe mártott ruhával ábrázatját beborítván fekügyék.

*Bőrművelés*, bőrtisztogatás, fájdalom! ezzel sok ember keveset gondol.

Már ama régi görög író *Aelianus* (Krisztus szül. után a' 3ik században) beszéli a' Dardanitákrul Illyriában, hogy egész életükben *háromszor mosdanak csak*: születésük után menyegző előtt, és holtuk után!

Sőt Dr. *Hufeland* mondja: „sok ember a' szent Keresztség fürdőjén kívül teljes életében nem részesül többé a' fürdés jótéteményében.“

Már pedig a' bőr, ez a' testnek köztakarója, az a' legjelesebb műszer, melly által minden pillanatban, millió apró edénykéknél fogva, észrevehetetlenül számtalan megromlott anyag gőzölög-ki a' testből.

Már ha a' bőr, a' naponkénti izzadás, és szenny által mind inkább bedugul, 's ezen föllül a' meleg ruha, 's tollas ágy által elrenyhül, 's elgyöngül; olyan emberekben, kik talán csak jeles ünnepeken szoktak mosdani, *számtalan* testi bajnak kell támadni, mellyek az egészséget rongálják, 's megrontják, az életet pedig meg-keserítik, 's megrövidítik.

Azokáért ha többször nem, legalább minden héten egyszer mossa-meg az ember egész testét tetőtől talpig frissvízzel, 's egyszersmind dörgöl-

je-be jól bőrébe a' friszviz erejét, hogy a' bőr megnyiljék, elevenüljön, 's erősödjék.

Olly ruhákat viseljen, mellyek fölötte nagy meleget, 's állandó gőzfürdőt a' bőr, és ruha között ne szüljenek, 's ne tartsanak.

Igyék napjában sok tiszta, 's frisz kútvizet, melly mint legjobb természetszerű izzasztószer, a' dugulásoktul a' testet megőrzi, vagy a' régieket fölbizgatván abbul ki-hajtja.

Mértékletes mozgásokat tegyen a' frisz levegőn, és kerülje a' hirtelen meghülést, ha nagyon meghevült. Ha pedig talán hirtelen meghült, járjon sebesen a' frisz levegőn, hogy jól meg izzadjon, vagy azonnal mossa-meg friszvízzel fejét, nyakát, mellét, 's fekügyék-le, 's igyék egy jó itcze friszvizet; nem sokára ismét magához jön.

„Csak mossa magát friszvízzel, 's elkényeztetett bőrét ne kimélje! a' borzadás nem sokára elmulik, és kellemetes meleg terjed-el az egész testen“ Dr. Hahns Unterricht. Lap. 71.

*Bőrnek fölcsattogása*, repedezése ajakon, 's kezen, stb.

Illesse ajkát gyakorta friszvizbe mártott szivacsos, de meg ne törülje, 's ujjával hozzá ne érjen.

Massa-meg az ember napjában többször kezeit friszvízzel, és haggya azt mindég bele-száradni.

Általjában szoktassa-el magát az ember a'

melegvizzel mosástól, melly a' bőrt a' benyomások ellen csak elérzékenyíti, a' fris, hidegviznek pedig foganatja épen ellenkező.

*Bőrnnyavalyák*, lásd pörsögések.

*Bujakór*, bujakórság, rettenetes nyavalya, melly a' szeméren testen vizeletégetést, daganatokat, és fekélyeket okoz, mellyek hirtelen harapóznak, és megtámodják az ajakokat, inyet, szájpadlást, sőt még az orrnak csontjait is megemésztik.

Napközben semmi mást ne igyék az ember, mint sok fris kútvizet, 6, 9, stb. pintet, semmi mást ne egyék, mint nyers gyümölcsöt, salátaszékét, és zöldséget (sárgarépát, czellert, kertipozdort, 's korzoner) mind nyersen, mint a' természet adja, kevés, faolajjal, vagy eczettel nedvesítve.

Mosdjék, fürüdjék, öblögesse, gurgulázza, mossa, dörgölje testét fris hideg kútvizzel olly gyakran, olly erősen, a' mint csak lehet.

Változtatva borongassa frisvizbe mártott ruhával a' sérültrészeket, minden módon, a' mint csak hozzájuk férhet, éjjel, nappal.

Föcskendezzen be fris eczetes vizet, a' hol csak lehet.

Tartsa gyakran, és sokáig a' serült tagot frisvizzel megtöltött mély edénybe, és azután frisvizbe mártott ruhával takarja-be egészen.

Kerülje az igen meleg ágyat, és ne fekü-  
gyék hanyatt, hanem oldalvást.

*Elkerülhetni e' rémitő nyavalyát, ha azon-  
nal a' gyanus közösülés után szemérem testét  
huzomosan, és igenigen megmossa az ember  
frisvizzel, és ezt előregondoskodásból többször  
ismételi. Sarenbach. II. 130. Wasserkuren VII.  
XI. Prof. Oertel.*

*Büdös száj, lásd alább léleket.*

*Csecsemők megsebesülése - izzadságtul, 's  
vizelettül.*

A' sebes helyeket több izben meg kell mos-  
ni frissvizzel — boszorkánypor nélkül.

A' gyermeket gondosan fris polyába kell  
tenni.

Igy elmulik a' csipőség, és a' kigőzölgés  
gátolatlan lesz.

*Csipés, szúrás, méh, darázs, vagy más  
bogár csipése.*

Legelsőben is huzza-ki az ember a' fulán-  
kot, ha benne szakadt,

Azután mossa, 's dörgölje-meg jól a' sebet  
frisvizzel.

Ha frissvizet, hamarjában nem kaphat, dör-  
gölje-meg a' sebet legalább vizeletével, vagy  
nedves földdel, stb.

Ha a' szúrás a' szájában vagy nyeldeklőjé-  
ben történt az itallal le-nyelt méhtül, igyék ka-  
nalankint vizet, és eczetet, (vagy sós vizet)  
és mossa, 's gurgulázza azzal száját, 's torkát.

Ha pedig sok ilyen bogár támadja-meg egyszerre az embert, iparkodjék ábrázatját zsebken-dőjével, vagy rubájával befödni, vagy széná-ba, szalmába, bokorba, bujni, vagy vízbe bukni.

*Csontvész*, csontot emésztő fekély, midőn a' csonthús porhanyónak, és taplósnak látszik, 's бүdös evesség csurog belüle, és maga a' csont üszögös, és megromlott, 's egyes szálkáinkint szét - foszlik.

A' serült csontot friss folyóvízben huzomosan kell áztatni;

Szivatyus-kút esője alá kell azt gyakorta tartani, 's a' vizet rá bocsátani.

Több rétből összehajtott, 's friss vízbe mártott ruhával kell gyakran borongatni, e' mellett keveset egyék az ember, és kerülje a' kövér fűszeres savanyu étkeket, hogy rossz nedvek ne származhassanak.

Ellenben igyék sok friss tiszta kútvizet. Was-serkuren II. V.

*Csuklás*; származik némelyeknél meghű-léstől, kivált ebéd után, és elmúlik, ha az ember friss vizet iszik csak kis kortyonkint, lélek-zés nélkül, némelykor úgy is elmúlik, ha kezeit hidegen mossa.

Ha igen rossz, és rángódással párosult, akkor egész vizsugárt kell erőszakosan a' szájá-ba tölteni, és az orrába friss vizet fűcskendeni. *Sarenbach*. II. 354.

*Csuklók*, 's *hajlások*, megmerevedése, a' térdeken, stb.

Elmulik, ha az ember a' hajlásokat gyakran, és huzamosan részint száraz kézzel, részint frissvizzel dörgöli, és ha egész testét frissvizzel szorgalmasan mossa, 's abban fürdik, sok frissvizet iszik, 's a' szabad levegőn sok mozgást tesz.

*Csuzkór*, (la grippe, influenza) közönséges orosz hurutláz, melly a' főt, torkot, és mellet támadja-meg; bágyadsággal, erős náthával, és huruttal - nem halálos.

Közönséges életmódját rövid időre szakassza félbe az ember.

És azon kezdje az orvoslást, hogy napjában igyék lassankint három, 's több pint frissvizet.

Csak szűk és sovány asztalt tartson, legföllebb is csak vékony húslevet egyék zsemlyével, és sok nyers leves gyümölcsöt.

Mossa-meg reggel egész testét tetőtől talpig frissvizzel, azután nyugodjék a' kanapén, vagy menjen sétálni a' szabad levegőre, míg meg nem izzad.

Szintúgy este is mossa-meg egész testét, és feküdjék az ágyba, és igyék még ott egy jó itcze frissvizet, 's aludjék, hogy éjszakán gőzöljön, és izzadjon, nem sokára meg-könnyebül, és meggyógyul. Hasonlitsd Allg. Anz. 1833. nr. 122.

*Daganat*, az egész testnek, vagy csak egyes részeknek: fejnek, nyaknak, altest, czomb, és lábnak daganata — akár puha, akár kemény, fájdalmas, vagy fájdalomtalan legyen.

A' gyógyítást azon kell kezdeni, hogy több friss kútvizet igyék az ember, mint közönségesen szokott, 1, 2, 3, stb. pintet, hogy a' vizeletre, sükerrel munkálodjék.

Ha az egyes rész meg van dagadva, hidegvizbe mártott ruhával borongassa, 's ezt gyakran megújítsa.

Illjen részt változtatva gyakran dörgölje-meg frissvizzel,

Ha az egész test meg van dagadva, naponkint kétszer üljön hideg fürdőbe, egy óráig, és mossa-meg magát derekasan tetőtől talpig.

Csak sovány étkekkel éljen hogy a' rossz nedvek ne szaporodjanak, 's kerülje a' kövér, fűszeres, savanyu ételt. Sarenback. I. 427.

*Derékfájás*, származik részint az aranyértül, fővenytül, vagy hugykőtül-vagy köszvénytül, részint valamelly nehéz tehernek emelésétől, 's vitelétől, midőn a' keresztcsont izmai nagy megerőltetést szenvednek.

Azonnal mossa-meg az ember egész hátgerinczét frissvizzel, és dörgölje bele derekasan a' frissvíz erejét.

Borongassa ismételve frissvizbe mártott ruhával keresztcsontját; így nem sokára egy,

vagy két óra alatt a' baj, és annak fájdalmas érzése megenyhül, és nem sokára egészen eltűnik.

Egyszersmind kerüljön minden meleg, hevítő italt, és a' helyett félóránként igyék egy meszely friszvizet.

Csak kevés húst egyék, és annál több gyümölcsöt, 's mozogjon erősen a' fris levegőn.

*Dermetet* lásd halálos görcs.

*Dögvész*, (pestis) keleti, mint a' nyugat-legjobb ezt, mint a' ragályos, rothasztó, és ideglázt friszviz ivással, mosással, 's fürdővel elhárítani. *Sarenbach* II. 350.

*Dülméreg*, dühös, vagy csak fölingerlett, 's fölharagított állatnak harapásától.

Azonnal mossa, 's dörgölje az ember a' sebet vizeletével-ha mást hamarjában nem kaphat-azután pedig friszvizzel, 's eczettel, vagy erős sósvizzel — égetés, és metelés, oxydált, sósavany, piskolczvaj, digestio kenőcs nélkül, és a' sebnek evesítése nélkül.

Azután sok friszvizet kell adni a' betegnek egy harmada eczettel inni, hogy a' méreg a' *gyomorban* sükeretlenné tétessék.

Hidegviz-allövetet is kell neki adni, hogy a' méreg a' *bélcsatornában* is előlessék. Lásd alább *harapás*.

*Egés*, a' test egyes részeinek megégetésük közvetetlen tűz által, forró gyuladék, például: forrozsir, ércz, és viz által, meg-

gyuladt, puska, vagy 's lőpor, stb. által. Ha ég, ótani kell, mivel? *frisvizzel*. Tehát —

Azonnal tegye az ember a' fájdalmas részt, ha lehetséges, mély edénybe töltött friszvizbe, és tartsa benne sokáig.

Töltsön minduntalan sok friszvizet hozzá, míg a' fájdalom nem enged.

Kösse-be a' sebet többsorosan összehajtott, 's friszvizbe mártott kendővel, 's öntsön reágyakran friszvizet.

A' ruhát nem kellj a' sérült tagról lehúzni, mivel vele együtt a' bőr is lemegy, hanem a' bőr, és ruha közé sok friszvizet kell önteni, és ezt több ízben ismételni.

Ha hólyagok támadnak, azokat meg kell fakasztani, 's friszvizzel kimosni, hogy a' seb meg ne evesedjék.

Ha lőpor szemek maradnak az ábrázatban, azt előbb friszvizzel jól meg kell mosni, hogy szinte neki kéküljön, azután egy tüvel könnyen, 's fájdalom nélkül ki lehet piszkálni, mivel különben eltörölhetetlen fekete foltok maradnak a' bőrön.

Ha a' sérült részek igen közel vannak egymás mellett, például: kéz, 's lábujjak, 's orrlyukak, friszvizbe mártott rongyot kell közbe tenni, hogy eféle részek össze ne nőjenek ;

Ha az ember rendkívül, és igen nagyon meg van sértve, azonnal úgy a' mint van, mély kádba kell tenni, a' friszvizet fejére önteni, 's azzal

az egész kádat megtölteni, hogy nyakig érjen, a' meg-melegedett vizet lassankint ki kell merni, 's helyette mindég friset tölni, *de igyon nagy mértékben, és egynehány óráig.*

Ha kinek ruhája gyulad-meg, azonnal fusson viz, fövény, fű vagy berekbe, és heverjen abban, hogy a' tűz elalugyék. Sarenbach. II. 477, 478. Dzendi über Verbrennungen, 2te Aufl. Halle. 1826. Hasonlitsd Allg. Anz. 1816. nr. 104, 121, 156, 160, 201, 204, és 1817. nr. 19, 33, 94, 334, és 1818. nr. 306. stb. És Wasserkuren I. VII.

*Éhséget* csupa vizivással darab üdeig enyhithetni, lásd koplalás.

*Emberölés*, és öngyilkolás, irigységből és ragadozásbul, szerelem dühből, kétségbe-esésből a' balsorson, és vesztéségen, képzelődés-feszülésből, ábrándozásból, stb. mi által az ember azon gondolatra jön, hogy magát, vagy mást megöljön.

Előbb mossa-meg az ember *fejét, mellét, és altestét* frisvizzel.

Egyszersmind igyék egy pint fris czukros vizet.

Akkor minden bizonnyal *okosabban*, 's *derültebben* fog gondolkodni e' vagy ama földi jónak értékéről, vagy értéktelenségéről, az emberéletnek nagy böcséről, valamint a' rosszul értett böcsület érzés alacsony voltárul stb., és gyilkos gondolatról bizonyosan lemond. Prof. Oertel.

*Emésztés hiány*, nehéz rossz emésztés, indigestio, ha az ember

a) éhes nem lévén eszik, és gyomrát mindenféle különemű mesterséges elegekkel, 's italokkal, megterheli, és —

b) a' mellett igen szaporán eszik, 's iszik, és a' gyomornak időt nem enged, hogy nedvét az elegekkel illendően összekeverhesse.

Kerülje az ember e' hibákat, és evés után igyék mindég friszvizet, hogy az emésztés könnyebben történjék, 's előmozdítsák.

Ha ki tehát vendégségben többet talált enni, és inni, csak igyék utánna friszvizet, és mossameg ábrázatját, és gyomratájékát friszvizzel.

*Emlőcsomók*, szoptató asszony emlőjének megkeményedése, valamint sebes, megrepedezett csecsbimbók.

Az ilyen hagyja abban a' szoptatást, és mossa-meg mellét gyakran friszvizzel, vagy két nap borongassa mellét ismételve friszvizbe mártott ruhával, 's folytassa ezt állhatatosan mindaddig, míg a' keménység meg nem puhul, és igyék naponkint sok friszvizet.

Iljen módon a' megtűzesedett, sőt már eve-sedésbe ment csecsbimbókat, és átaljában az emlőnek minden baját könnyen, és bizonyosan meggyógyíthatni, és nem szükség azt hirtelenkedve fölmetszetni, vagy épen elmet-szeni.

Éj! csak meg kell előbb az ártalmatlan friszvizet próbálni! Ez bizonyosan megtartja az emlőt! Wasserkuren. VI.

*Ércsomók*, bütykők, vérerek daganata, nehezkés asszonyok lábain. Több ízben meg kell azokat naponkint jó erősen friszvizzel mosni.

Ha fölrepedeznek, sok rétre összehajtott, friszvizbe mártott ruhával kell borongatni mindaddig, míg a' fájdalom, és vörösség el nem mulik.

*Erőtlenység*, bágyadság, hidegleléssel, és a' nélkül — a' természetes friszítések teljes hijányától.

Igya az ember a' természetes balzamat — a' friszvizet nagy mértékben minden órában egy jó messzelyt. Schoppen.

Egye a' természetes eledelt — érett, nyers, leves *gyümölcsöt*, és más fa, 's földnövényt.

*Reggel* igyék egy, vagy két csésze tiszta fekete kávé, vagy meleg sert tojássárgával, és czukorral — *délben* egyék erős marhahúslevet, 's egy darab jó marhahúst zsemlyével. Éjtszakára fürüdjék meg friszvizben, ezután feküdjék-le.

Napközben tegyen mozgást a' frislevegőn, és dörgölje magát szárazon is.

*Étetés*, lásd megételés.

*Étvágyhijány*, mikor valaki nem ehetik, nem ihatik, származik megromlott szájjiztül, 's gyomortul, melyben valami megemész-tetlen hever.

Igyék az ilyen szorgalmasan tiszta friss kútvizet, (elegyithet abba valami száziz ingerlőt is, például: citrom vagy málnalevet)

Orrát, száját, torkát mossa frissvizzel, (és eczettel)

Egyék friss, nyers, leves gyümölcsöt, 's igyék rá frissvizet.

Most még tartoztassa magát minden más eledelettől, 's italtól; gyomra környékét borítsa-be frissvizbe mártott ruhával;

Koplaljon, dolgozzék, 's járjon keljen a szabad levegőn-akár millyen legyen az idő.

*Fájdalmak*, — akár hol legyenek, és akár honnét származzanak, csak a frissvíz álithatja el azokat legjobban.

a) Először: ha az ember sok frissvizet iszik, és mintegy dönti magába, melly azután hidegségével a nyeldeklőnek, és gyomornak falain keresztül behat a gyomor körül lévő belső-részekbe, mint tüdőbe, szívbe, májba, lépbe, belekbe, és ezek ereinek bőrükön által még a vértömegbe is, és így a feszítő fájdalmakat elszéleszti.

b) Másodszor: ha külsőképen, és közvetlen a szenvedő részekre sok frissvizet fordít, hol azután a bőrnek beszívó edényei által sebesen behat, a rostocskák fájdalmas feszülését eloszlatja, a csipős, és megsűrűdött részecskéket megvékonyítja, és az égető héséget egy pillanat alatt elnyomja.

c) Harmadszor: ha minden mesterségesen készült ételről, és italról lemond a' be-következő jobbulásig, és magát derekasan sanyargatja.

*Fagydaganat*, akár régi akár új, keze-ken, és lábakon, kéz, és lábujjakon, sarkon, fülön, és ajkon-forrósággal, vörösséggel, viszketeggel, fájdalommal, ki-fakadással.

Kerülje az ember a' meleget, és héséget, és dörgölje szorgalmasan a' daganatot puha pölyhös hóval, vagy jeges vízzel, és az első fájdalmat állja ki állhatatosan.

Borongassa friszvizbe mártott ruhával, és mihelyt megmelegszik ujítsa-meg a' borítást, és abban ne hagyja mindaddig, míg rövid üdő alatt az egész bajnak vége nem lesz.

Kezeit, lábait félóráig tartsa friszvizben, és azzal dörgölje-meg.

*Elkerülhetni* a' fagy daganatot, ha korán hozzá szoktatja magát az ember, hogy fejét, valamint kezeit, 'slábait szorgalmasan friszvizzel meg-dörgölje, kivált uton ezt meg tenni el ne mulassa, és ha a' hidegnek, és melegnek hirtelen változását, a' mennyire lehet, kerüli.

Azért a' gyermekeket korán kell a' hidegmosáshoz szoktatni, és arra nógatni, hogy a' téli legnagyobb hidegben is friszvizzel, és puha hóval gyakran megdörgöljék ábráz atjukat, nyakakat, és lábaikat, hogy a' hideg ellen meg-erősödjenek, 's keményedjenek. Wasserku-  
ren. II.

*Fagyos egyes tagok*, mint kéz, láb, orr, fül, stb.

Az illyent dörgölje az ember szorgalmasan friss pölyhös hóval, vagy jeges vízzel, és ismétlje ezt addig, míg a' sérült üszögös fekete tag újra meg vörösödik; Fagyos tagra ez a' legjobb ir kenet!

Kinek lábai megfagytak, egynehány nap egymás után reggel, és estve járjon meztláb a' friss puha havon, mossa meg azután lábait friss vízzel, huzza föl harisnyáit, czipőit, vagy csizmáit, 's így járjon keljen; ennek sükere fölségés!

Kinek pedig lábai egészen megfagytak, úgy hogy lábujjai feketék, 's érzéketlenek, 's lábszárai megdagadván kékfoltosak, 's fájdalmat okoznak, az vesse Isten után teljes bizodalját a' friss víz gyógyerejébe, tegye lábait jeges vízzel megtöltött mély dézsába-hagyja benne egy óráig, míg a' fájdalom, (ha nevednék is) nem gyöngül, nem enyhül-ig áztassa lábait másodsor is, de már két óráig 's minduntalan rakasson jeget, 's havat a' vízbe.

Igy a' fekete lábujjak megvörösödnek, a' kékfoltok a' lábszárról eltűnnek, a' daganat, és fájdalom enyhül, gyöngül, és egynehány illyen fürösztés után a' láb egészen meggyógyul!

A' ki ezt pontosan meg nem teszi, kénytelen lesz lábait elmetszteni, akkor Isten legyen

neki kegyelmes! ezek többé meg nem nőnek, mint a' rák - ollók! Wasserkuren VII. Prof. Oertel.

*Fagyottak*, jelenleg csak színholtak, azért vitel közben nem kell őket nagyon zötyögtetni, mivel a' test merevedet lévén valamely tag könnyen eltörhetnék - sem azonnal fűtött szobába, 's meleg kályhához vinni, mivel az igen hirtelen fölolvadás őket igazán megölné; sem a' reménységgel életre hozásuk felül igen korán fölhagyni, mivel már olyanok is magukhoz jöttek, kik egynehány napig megvoltak fagyva —

A' megfagyottat, ha az ember az úton találja, és tovább nem viheti, vigyázva húzza félre az utrol, és egészen takarja-be hóval, csak az ábrázatját hagyván ki, és hagyja itt addig, míg a' szerencsétlenséget a' közellevő helyen megjelentheti, vagy míg önnön maga egynehány óra mulva a' hó melege által szerencsésen fölébresztetvén tovább mehet!

Nem kell őtet azonnal meleg szobába, és fűtött Kályhához vinni, hanem hidegszobában széna, vagy mohára fektetvén levetköztetni, és egész testét puha, pölyhös hóval, vagy frísvízzel gyöngén dörgölni.

Különösen ábrázatját, nyakát, mellét, és szíve tájékát kell megdörgölni, míg a' belsejében szendergő életerő ismét föl-ébred, és mintegy befagyott életóra újra mozgásba jön.

Azután kell csak posztóba takarva kevesse meleg ágyba helyheztenni, hol lassankint magához jöven friszvizet kell neki inni adni.

Ezen kívül semmi mást nem kell vele tenni; mert némelly megfagyott már künn hótakarójában magához jöven ép, 's egészségesen tovább ballagott!

Egyébiránt, uton lévén az ember, pálinkát ne igyék, mert az álmasságot okoz - és az utfélen lene üljön, hanem mossa meg fejét, 's ábrázatját, és igyék inkább melegsert, vagy tiszta kávét, hogy vidámsága meg maradjon.

*Fakadékok*, lásd pörsögések.

*Fáradtság*, lankadság a sok járástól a' lábukban, mint a' testnek egyéb részeiben is.

Ki gyalog akar valamelly utat tenni, mossa-meg előbb lábait, lábszárait, és czombjait friszvizzel, és dörgölje meg azzal derekasan, a' csuklókat, hajlásokat, és ne törülje-le, hanem hagyja a' friszvíz erejét beszáradni.

Különösen tisztítsa meg lábujjait, metélje el azokon a' körmöket, valamint a' föltört kemény bőrt is a' sarkán, és utoljára mossa-meg még egyszer egész lábát friszvizzel.

Ha talán *lábizzadásban* szenved, akkor jobb, ha egész testét megmossa tetőtől talpig, hogy netalán a' lábveritek hirtelen más részekbe huzódjék, és bajt okozzon.

Megérkezvén pedig a' rendelt helyre, fáradt tagjait újra mossa-meg erősen friszvizzel.

Ha pedig lába föltörvén azon holyag támadt azonnal fakassza el azt, vagy messe-föl minden aggodás nélkül, (de ne messe el!) 's mossa kijderekasan frísvizzel.

Már az ó testamentomban az udvariságnak egyik részét tette az, hogy az érkezett vendégek' lábait frísvizzel megmosták; főkép ama hasonlíthatlanul hevesebb éghajlatt alatt.

Általában ki lábait korán hozzá szoktatta a' gyakori frísvizzel mosáshoz, egész nap írhat álva alkalmatlanság nélkül, és gyalogólhat.

*E' hidegmosás* megkönnyebbiti, és erősíti a' lábakat, és azok' csuklóit, 's hajlásait; a' *melegmosás* ellenben gyöngíti, 's elkényesíti azokat. Ezt különösen jegyezzék - meg maguknak *kenyelfutók*, *Katonák*, és általában *minden gyalogoló!* Prof. Oertel.

*Fejérfolyás* - - mossa - meg, és ki napjában többször egész altestét, és az azzal rokonrészeket frísvizzel, vagy üljön egész altestével frísviz fürdőbe. Prof. Oertel.

*Fejérkór*, sáppadság, a' testnek, főkép az ábrázatnak halaványsárga színe, származik közönségesen a' leányoknak rendetlen havitisztulásoktól.

Az ilyen kényes gyomrát szoktassa lassankint sok frísviz italhoz, napjában 1, 2, 3, sőt több pinthez, kezdje csak kevésen; elegyítsen bele czukrot, málnalevet, 'stb.

Mossa, 's dörgölje meg naponként reggel, és estve frissvízzel, ha egész testit nem is tetőtől talpig, legalább egész altestét előlhátul. Keljen föl korán, 's járjon keljen szorgalmasan a' friss levegőn. Sokat ne üljön, hogy ezzel baját ne öregbitse.

Éljen egyszerű, 's könnyű eledellel, melly igen kövér, fűszeres, és savanyu ne legyen, egyék sok nyers, és leves gyümölcsöt, 's igyék rá sok frissvizet.

*Fejköszvény*, a' fejnek erős rázásával, az ábrázatnak félrehúzásával, nyakfeszüléssel, karok, kezek, ujjak reszketésével.

Mostantul kezdve csak kevés, és egyszerű eledelt egyék, a' beteg, vékony marhahuslevet, darabka ösztövért borju, vagy marhahúst, egy zsemlyét, és friss gyümölcsöt.

Napközben semmi mást ne igyék, mint friss kútvizet, 3 — 6 pintet, és kerülje a' meleg hevítő italokat.

Napjában többször dörgölje meg fejét, nyakát, nyakcsigáját, karjait, 's kezeit friss vízzel.

Gyakran nyomjon szivacsos frissvizet a' *füleibe*, szijon frissvizet az *orrába*, mossa-ki *száját* friss vízzel, gurgulázza azzal *torkát*.

Reggel, és estve áztassa meg lábait friss vízben, és dörgölje meg azzal derekasan *czombjait*, altestét, 's mellét.

Friss vízbe mártott hosszú kendővel kösse-be

homlokát, nyakszirtjét, 's nyakát; 's azzal *fekügyék-le*, hogy éjszakán gőzöljön, vagy mennyen azzal sétálni a' fris levegőre.

Ezen föllül dörgölje meg gyakorta derekasan száraz kezeivel fejét, és nyomogassa, gyúrja, gyömörje karjait, kezeit, 's ujjait, hogy a' rekedések eloszoljanak.

*Fekély*, kelés, azaz: veres, hegyes, igen fájdalmas kinövés a' karon, vagy czombon, 's olyan helyen, hol a' testnek szabad mozgatását, és szükséges fekvését gátolja - származik a' tisztátalan megrekedt vértől.

Dörgölje - be az ember naponkint derekasan több izben friszvizzel.

Borongassa friszvizbe mártott ruhával, és így beboritva *fekügyék* is le.

Igyék sok friszvizet, hogy ezáltal a' testnek nedvei megjavuljanak. Wasserkuren. IV.

*Fekélyek és nyílt sebek*, a' legroszabb nemüek is a' friszvizben jó nemüekké lesznek, 's meggyógyulnak, ha feketék, barnák, hoszasak, lyukacsosak is.

A' fekélyes részt több izben friszvizben tisztán kell mosni.

Gyakran a' kúteső alá tartani 's megdörgölni Fekélyes lábát, vagy czombját tartsa a' beteg egy óráig friszvizzel meg - töltött kádba.

Ha lehetséges, mennyen valamelly tiszta tóba, vagy folyóba, 's járkáljon benne vizellenébe is.

Ha koszos volna is a' fekély, borongassa friszvizbe mártott ruhával, 's hagyja azt rajta éjszakán is.

Igyék napjában több pint friszvizet, a' bor, ser, pálinka ivást pedig hagyja abba, valamint a' zsiros, és nyálkás étkektől, is tartóztassa magát.

*Fekvő betegeknek*, gyakorta kell friszvizet adni inni kisebb, nagyobb mértékben — reggel, és este jól betakarva a' szoba - levegőt meg kell friszíteni, 's minden szemetet 's bűdösséget abból kitakarítani — mi a' betegséget nagyon rövidíti, mivel a' hidegviz

a) mint egészség főntartó szer a' testnek még egészséges részeit épségben tartja, és

b) mint gyógyszer a' kóranyagot elhárítja, 's a' beteg részeket meggyógyítja.

*Félféjfájás*, (la migraine) egy oldalu főfájás, rhematismustól, gyomor, és ideg gyöngüléstől, vérbőségtől, 'stb. elmellőzhetni — a' friszviznek külsőbelső használásával, mint általában a' főfájásnál. Erre csak bátorság, és állhatatosság szükséges, mint ama német dáma bizonyítja ki Párisban *migrainjét* hidegvizzel mosta - el. Allg. Anz- 1833. nr. 26. Wasser- kuren. II. IX. X. Prof. Oertel.

*Fene*, belső gyuladás a' testben, és külső gyuladás a' testen, tüzes fene (gangraena) mikor a' beteges rész vörös, tüzes csikokkal van körül - véve — *hidegfene* (spoechus) midőn a'

seb rothadt, bűdös, fekete, minden életerő nélkül.

Mind ezt a' friszviznek állandó használatával, melly itt épen semmi különbséget nem tesz, rövid üdön ismét jóvá tehetni, ha tudniillik az ember —

Több részben összehajtott, 's friszvizbe mártott ruhával borongatja a' sebet, és változtatva a' rozzant tagot óra számra friszvizben tartja, és minden mesterséges gyógyszeről tartózkodik —

fölötte sok friszvizet iszik, és minden más italtól ójja magát, és

csupa egyszerű, könnyű étkekkel él, sok kövérség, fűszer, és savany nélkül —

és e' mellett a' fris levegőn sokat mozog, ha lehetséges;

*Férfiui tehetetlenség*, valamint az asszonyi terméketlenség — alapul a' nagyon gyöngye életmunkásságon az altestben, az idegek érzékenységén, nedvek elfásulásán.

Igyék az ember reggel éhomra és, *késő délután* két csésze fekete kávé tojássárgával, 's cukorral.

Igyék napjában lassankint 3 'stb. pint friszvizet, részint cukorral, részint a' nélkül.

Egyék jó marhahúst, hideg pecsenyét, nyers czellert, és pozdort, nyers salátaszékét, kevés faolajjal, vagy eczettel — nyers, leves gyümölcsöt, mint azt az évszak adja — jó édes tejet is.

Fürüdjék, 's mossa meg naponkint frissvizzel egész testét, különösen altestét, 's nemző részeit.

Mozogjon sokat a' fris levegőn, vagy ha lehet változtassa a' levegőt más éghajlat alá költözvén,

*Ficxamodás*, kezek, karok, lábak, 's lábcsuklók ki-menülése, 'stb. midőn a' fájdalom miatt kezét nem használhatja, és lábán nem állhat.

Tartsa az ember ilyen tagját egy óráig, vagy tovább is frissvizben, és dörgölje azt bele.

Borongassa frissvizbe mártott ruhával, és a' borítást szüntelen öntözze frissvizzel.

Igy a' gyuladást, és daganatot, fájdalmat és szélhűdséget elfordítja, vagy elmellőzi.

A' megrekedt vér eloszlik, és a' helyéből kitért csontocska abba visszatér.

Igy a' netalán érkezett sebész is a' ki-menült tagot könnyebben helyre igazítja, mivel nincs semmi gyuladás, daganat 'stb. lásd alább *szűzés*.

*Fogfájás*, — akár honnét származzék, csúztól, daganattól, fekélytől, 'stb. — frissviz által lehet azt részint gyöngíteni, részint elhárítani.

Erős, és jó fogait az ember soha hirtelenkedve ki ne huzassa.

Öblítse - ki száját gyakran frissvizzel, és igyék sok frissvizet.

Dörgölje - meg inyét erősen frissvizzel, vagy eczetes vizzel.

Vegyen a' szájába friszvizet, (havat, vagy jeget) és tartsa azt több izben, míg a' fogfájás hat — hét ismétlés után meg nem szünik.

Szijen friszvizet az orrába, és dörgölje - be azt erősen halantékiba, és fülei megé, mivel itt az idegek mindenütt összefüggenek.

Mossa - meg egész fejét friszvizzel, vagy tartsa azt félelem nélkül a' kútszó alá, és dörgölje be a' vizsugárt fejébe, ábrázatjába, orrába, füleibe, és halantékaiba erősen köröskörül, úgy, hogy szinte gőzölög ön a' feje, míg egészen el nem hül, meg nem kékül.

Tartson, és nyomjon gyakran vastag nedves boritékot állkapcsira, 's egyszersmind vegyen sok friszvizet a' szájába, 's menjen - ki azzal a' szabad levegőre.

Lefekvés előtt sokszorosan összehajtott, 's friszvizbe mártott ruhával borítsa be egész fejét, 's azzal fekügyék le.

Egyébiránt kinek megromlott lyukas foga van, huzassa ki azt, mivel ettől az egészségek is elromlanak.

Ne vegyen igen szaporán egymás után meleget, és hideget a' szájába, és evés után mindenkor mossa ki száját.

Kinek pedig még erős, de borkővel bevont fogai vannak, ügyes sebész által vakartassa-le róluk a' borkövet, és ezután tartson mindég készen finom szitált, dohányhamut (semmit közibe nem kevervén!) és mutatóujját meg ned-

vesítvén dörgölje azzal fogait naponkint, azután gyöngé kefécskével lesimitván azokat, hogy a' fogak közei is megtisztuljanak, és végre öblitsele még frissvizzel is.

Igy fogait, ha némellyek már odvasak volnának is tisztán, 's erősen tarthatja, és még sokáig használhatja.

De valóban siralmas a' fogatlan száj — és undorító a' *redves fogak* látása, midön az ember soha egész életében egyiket sem ápolta, 's tisztogatta! Pr. Oertel. Wasserkuren II. III. V. VII. X. XII.

*Fogzás*, lásd gyermekek fogazása.

*Fojtófolyás*, hasfolyás, melly megfuldást okoz.

Frisvizet kell vele itatni kis adagokban.

Azonnal kikell nyitni az ablakot, hogy friss levegőt szihasson magába.

*Fojtóhurut*, görcshurut, számarhurut, leg-erősebb neme a' hurutnak, midön a' köhögőnek ábrázatja elkékül, és a' megfurdás veszedelmében forog.

Többnyire csak gyermekeken szokott lenni.

A' gyermekkel minden órában egy messzely frissvizet kell megitatni.

Fejét, ábrázatját, nyakát, mellét, és hátgerinczét frissvizzel szorgalmasan kell dörgölni.

Változtatva sokszorosan összehajtott, 's frissvizbe mártott ruhával kell borongatni nyakát, 's mellét.

Frisvizben kell fürösztetni, azután az ágyba fektetvén, hogy gőzöljön, vagy izzadjon.

*Forró, és hidegláz*, különbség nélkül mind a' kettőt frissvizzel gyógyíthatni, mint alább a' láz czikkelyben elő van adva.

Igyék az ember sok frissvizet, hamar egymás után, 's fekügyék az ágyba, derekasan fog izzadni, és hamar meggyógyulni.

Máskor mossa meg fejét, nyakát, 's mellét frissvizzel, 's fekügyék az ágyba, és igyék gyakran, és sok frissvizet, hanem semmit se egyék; így is hamar meggyógyul, és a' nagyobb bajt elkerüli.

*Főfájás*, akár melly nagy legyen is, és akár honnét származzék, vérbőségtől, romlott gyomortól, megterhelt bélcsatornától, idegek nagy ingerétől — egyedül frissvizzel mind elmellőzhetni.

Igyék az ember minden fertály órában frissvizet, és tegyen mértékletes mozgást a' szabad levegőn, dörgölje meg köröskörül fejét, homlokát, és halontékit frissvizzel.

Szijen sok frissvizet az *orrába*, és öblitse ki azzal *száját*, sokszorosan összehajtott, és frissvizbe mártott kendővel borítsa - be fejét, más-kor gyomra környékét is.

Tartsa fejét a' szivatyúskút csője alá, és dörgölje meg azt derekasan, 's bátran frissvizzel.

E' miatt sem vakságtól, sem gutaütéstől nem félhetni. Csak folytassa állhatatosan, ha

a' baj eleinte öregbednék is, annál inkább dolgozzék a' frissvizzel. Minden jó lesz!

Általában a' fej frissvizzel mosásának gyermekekre, 's meglettekre nézve az a' jó következése van, hogy nem csak fő, torok-, fül- és fog bajoktól menten maradnak; hanem érzekeik is kiváltképen épek, egészségesek, finomok, és élesek lesznek.

*Fölfuvódás*, szélszorulás, szelek.

Igyék az ember reggel minden órában egy messzely frissvizet, dörgölje meg jól hasát frissvizzel, és ne törölje meg.

Gyomor, és bélcsatorna környékét borítsa be frissvizbe mártott kendővel.

Gyakorta támaszkodjék valamihez, 's vessesztét lábait, feküdjék - le gyakran, 's térdeit huzza fölfelé.

Nyomogassa kezével a' vékony beleket köldöke körül kopogtassa gyakran, és huzómosan mind a' két öklével mellét, és altestét; éljen hasürítő frissvizallövettel.

Kiváltképen éljen sovány eledellel, sovány marhahuslével, egyék egy darabka ösztövérhúst, ezenkívül mozogjon sokat a' frislevegőn.

*Fuladás*, nehéz lélekzés alvás közben.

Estve az ember kevéset, vagy a' mi még jobb, semmit se egyék.

Lefekvés előtt dörgölje-meg fejét, 's mellét frissvizzel.

Igyék egy vagy két pohár friszvizet, e' végre tegyen egy korsóval az ágya mellé, hogy éjszaka is ihassék.

*Fuladozás*, nehéz lélekzés, égető nyomás, szorulás, gyuladás, görcs a' mellben.

Azonnal igyék az ember két pohár friszvizet, nem is kérdeztvén a' szomjuságot.

Frisvizbe mártott szivacsos, vagy kendővel dörgölje - meg mellét.

Éjszakai sükségre tegyen az ágya mellé egy nagy korsó friszvizet.

Mindennap reggel és estve dörgölje meg derekasan fejét, nyakát, mellét, hasát, hátrinczét friszvizzel.

Orrát, száját, torkát mossa meg erősen friszvizzel, mintha mind szét akarna szakadni. De azért szét nem szakad!

Csak kevés, és egyszerü eledellel éljen, sok zsír, füszer, és savany nélkül, 's igyék rá szorgalmasan friszvizet.

Kerülje mind azt, a' mi a' vért a. testben süriti, és annak forgását elrekeszti, 's névszerint türtöztesse magát a' serivástól, és dohányzástól.

Járjon szorgalmasan a' fris levegőn, menyen hegynek, 's az alatt beszéljen fönsszóval.

Gyakran kopogtassa mellét az öklével.

*Faladtak* — szengöz, és más gözök, 's párák által bezárt szobák, kamarák, pinczék, árnyékszékek, boltok, kripták, mély kútakban, 'stb. megfuladtak —

Jelenleg csak szinholtak is még, meg lehet őket menteni.

Soha se mennyen az ember egyenesen gőzös, és párás helyre, hanem nyissa - meg azt vigyázva, és előbb föcskendje - meg frissvízzel minden irányban; különben azonnal medfuladhat!

A' megfuladtat fris levegőre kell vinni, ágyra, vagy más a' félére fektetni, fejét kevéssé fölemelvén le kell vetköztetni egész altesteig, és puttonyonként kell reá frissvizet önteni.

Azután még különösen meg kell fris kútvízzel dörgölni fejét, ábrázatját, nyakát és mellét, és fris levegőt bele fújni.

Azután föcskendővel frissvizet kell föcskendeni orrába, és szájába.

Azután nedves tollal csiklándani orrát, száját, nyeldeklőjét és gégefödélét, hogy erős inger gerjedjen.

Továbbá fújóval, vagy csövetskével a' szájába levegőt kell fújni, hogy a' tüdőbe hasson, egyszersmind a' hasát fölfelé nyomni.

Még szive tájékát is meg kell frissvízzel dörgölni, és neki hideg tiszta allóvetett adni.

Végre, ha néhány óra muiva magához jön, bőven kell neki adni fris tiszta vizet kanalaként, és ha még jobban magához jön, vékony vidámitó huslevet, vagy tejet. Prof. Oertel.

*Fülbaj*, akár mi neve legyen, zúgás, sűgás, csengés, szaggatás, szűrás, csergés, nedvesség a' fülek megett, nehéz hallás, süketség — csi-

pósségtól, rekedéstől, ütés, lökés, sértés, visszavert izzadástól.

Dörgölje-meg az ember napjában többször frissvízzel fejét köröskörül, 's fülek megett, és föcskendjen beléjük frissvizet.

Egy minutáig hagyja fülébe folyni a' kútcsőből a' frissvizet, és piszkálja kis ujjával.

A' sok megkeményedett mocskot tisztítsa ki füleiből hajtüvel, vagy fülvájó kanalkával.

Szijen szorgalmatosan frissvizet az orrába, és öblitse 's gurgulázza azzal szorgalmatosan száját.

Frisvizbe mártott ruhával bekötvén fejét fekkügyék, és húzzon rá még posztó-sapkát, hogy a' kigőzölgés előmozdittassék.

A' *sükettségben fürüssze-meg egész testét* frissvizben tetőtől talpig, dörgölje meg egész fejét köröskörül minden üregeivel együtt frissvízzel és a' nedves szivacs hegyével motorászszon füleiben, egyszersmind szijen orrába frissvizet, öblitse, 's gurgulázza száját is, hogy minden fölgerjedjen, 's mozgásba jöjjön.

Nem ártana így bánni a' süketnémákkal is! de errül még egy süketnéma - oktató sem gondolkodott! Lásd alább *süketnéma*.

*Gagyó, vagy golphóbetegség* (Mumps) Bauerwetzeln, Ziegenpeter - ábrázat, és nyakdaganat, gyermekeken, és gyerkőczéken — tulajdonképen fülmirigy — daganat, midőn a' mirigyek a' fül megett, és az alsó állkapcsok-

nál megdagadnak, és a' rendszerint egy oldalú nyakgadanat által a' betegnek gagyó tekintetet adnak, úgy hogy ama *Wetzel* nevű gyermekéhez vagy Péter nevű kecskepásztorhoz hasonlítanak, kik hajdan ilyen betegségben voltak. E' nyavalya, angolul munnos, semmit sem jelentő, egykét nap múlva magától megszűnik, és valamint más daganatot hidegvizzel mosás, bedörgölés, borongatás, 's gurgulázás által könnyű eloszlatni.

*Galandféreg*, lapos giliszta, több réfnyre meg nő, teste tökmag szabásu izekbül áll, lakik a' bélsatorna iszapjában; 's az altestben sok fájdalmat 's nyughatatlanságot okoz, ha csak onnét *horgas fejével* együtt ki nem üzetik.

A' fris, tiszta, bő viz-elemt a' férgek nem szenvedhetik. Azért —

Mostantul fogva naponkint az ember semmi mást ne egyék, mint valami kevés, könnyű, 's egyszerű eledelt, zsemlyét, és gyümölcsöt, hogy a' bélsatornában annál kevesebb iszap támadhasson.

Mást semmit ne igyék, mint fris tiszta kútvizet, és pedig nagy mértékben-a' mennyit csak el bir. Egyszersmind naponként reggel, és estve éljen hideg viz-allövettel, így nem sokára kitakarodik ez alkalmatlan vendég! Wasserk. III.

*Gerinczvelő-gyuladás*, úgy kell vele banni, mint akármelly más gyuladással-tudniillik ismételve kell dörgölni, és mosogatni a' legfri-

sebb vízzel egyszersmind a' főt is gyakran kell mosni frissvízzel le a' nyakszirtig - e' mellett szoros, sovány életrendet tartani.

*Giliszták*, férgek, nagyok, és kicsinyek, annál, ki sok vizet iszik, lábra nem kaphatnak, és kit azok kineznek, ha mostantul fogva

a) naponkint gyakran, és sok vizet iszik, hogy a' bélsatorna fölülrül kiöblitessék, és

b) hébehóba hideg víz-allövettel él, hogy a' bélsatorna alulról is kitisztuljon, azoktól rövid nap alatt megszabadul. *Sarenbach*. II. 152. 591. 592. Lásd föllebb *galandféreg*.

*Golyva*, fájdalomtalan megdagadása, és keményedése a' nagy nyakmirigynek.

Dörgölje az ember száraz kezével gyakran, és huzomossan.

Dörgölje nyakát gyakran. és huzomosan frissvízzel.

Gurgulázza ki gyakran frissvízzel, és eczettel torkát.

Borongassa szorgalmasan torkát frissvízbe mártott kendővel.

Hanem kerüljön olly ivó-vizet is melly mészesrészekkel van keverve. mivel az illyen meszes. mocsáros víz különösen gyöngíti a' nyakmirigyét, és golyvát szül.

E' mellett könnyü étkeket egyék, mellyek nyálkásságot nem okoznak, nyers leves gyümölcsöt, és könnyü zöldséget is.

Hetenként egyszer fürüdjen meg frissvízzel

meg-töltött kádban, és egész testét dörgöljemeg-benne derekasan.

*Gombácskák*, ujdón szülötteknél, apró holyagocskák az inyen, száj padlason, és nyelven.

A' gyermeknek egész testét meg kell mosni kétszer napjában — először langy, azután hidegvizben.

Kevesebb tejet kell neki adni, de annál több czukras vizet kell vele szürtyöltetni.

Száját szorgalmasan ki kell tisztítani friss vízzel.

*Gögsipászkór*, a' gögsip nedvének, 's erejének elfolyásuk;

Dörgölje az ember naponkint több izben, és huzomosan alolrul gégejét friss vízzel.

Igyék naponként több pint friss vizet — 3, 6, stb. pintet — hogy a' gégekörnýeke belülről jól megfrissüljön.

Gurgulázza ki torkát óránként több izben egymás után, friss vízzel eczetes vízzel is (a' mennyire csak lehet) hogy a' régi rekedések föloszoljanak.

Dörgölje gégejét változtatva gyakran, 's huzomosan száraz kezével is, hogy lenne elevenség, 's munkásság gerjedjen.

Ejszakára sokszorosan összehajtott, friss vízbe mártott kendővel borítsa-be egész nyakát, és ha lehet, ujtsameg azt éjféلكor, egyszers-mind gurgulázza ki torkát.

Azután naponként mennyen-ki a' szabad

levegőre, és próbálgasson fönnszóval beszélni!  
(Lautirmethode)

Egyébiránt igyék éhomra is egy pohár czukros vizet, és egyék marhahuslevet, lágy tojást, és nyers gyümölcsöt. Wasserkuren IV. XI. Pr. Oert.

*Gögsipgyuladás*, midőn a' gögsipot nedvek rekedése fájdalommal, daganattal, hőség-gel, 's vörösséggel támadja meg.

Igyék az ember gyakran sok frisvizet, félóránként egy meszelyt halkan és vontatva, hogy a' gögsip környéke belülrül derekasan megfrisüljön és a' rekedések eloszoljanak.

Dörgölje meg gégejét előrül szorgalmatosan frisvizzel; és ismétlje ezt gyakran, hogy a' baj kívülrül közvetlen gyöngüljön.

Sokszorosan összehajtott, 's frisvizbe mártott kendővel borongassa nyakát és ujtsa meg azt, mihelyt megszárad.

Mossa szorgalmatosan fejét, és ábrázatját is, szijon frisvizet, az orrába, gurgulázza azzal torkát ha lehet, és tartsa azt szájában, mig meg nem melegszik.

Mással ne éljen [mint (változtatva) czukros vizzel, és nyers szelid leves gyümölcsössel. Sarenbach II. 100. 104. Wasserkuren IV. XII. Prof. Oertel.

*Görcsök* — akár minemük legyenek — az izmoknak szilárd, és fájdalmas összehuzódásuk az egész testen vagy csak egyes részeken ki-

vülről, vagy belülről a' fejen, szájon, nyakon, nyakszirten, nyeldeklőben, gyómorban, bélcSATORNÁBAN, mellben, altestben, lábikrában, stb.

Gyúrja gyömörje, dörgölje az ember a' fájós részeket, *meleg* száraz kézzel.

Naponként mossa-meg egész testit kétszer frissvizzel, vagy fürüdjék — meg, és dörgölje azt bele derekasan.

Mossa és dörgölje meg derekasan e' vagy ama részt környékével együtt több ízben frissvizzel.

Borongassa frissvizbe mártott ruhával, vagy ha lehet, főcskendje le a' frissvizzel.

Szóval, a' mint csak lehet, iparkodjék a' frissvizet mindenkép használni.

Hanem csak kevés húst egyék, és kerülje a' meleg hevítő italokat

*Görçsmirigy*, cholera, ennek fő helye van az altest organumaiban, vagy műszereiben, a' gyómorban. Tehát.

### Elkerülése végett.

Ha a' görçsmirigy már a' környékben van, szorítsa meg az ember mindennapi eledelét, és italát hogy minél kevesebb legyen, a' gyómorban, a' mi hányást, és hasmenést okozhatná.

Legjobb ha az ember semmi mást nem eszik mint zsemlyét 's e' mellett leves gyümölcsöt, saláta székét, sárgarépát, stb. hanem főtelen

's nyersen a' mint még el nem mesterkelt természetű erejében van.

Mást ne igyék mint sok tiszta-frisvizet ha mingyárt azt a' gyomor nem kívánná is, és azonnal az evett gyümölcsre, és elkényeztetett gyomrát borítsa-be friszvizbe mártott ruhával.

Reggel, és estve mossa-meg egész testét friszvizzel, azután vagy nyugodjék, hogy kigőzölgésbe jöjjön, vagy sétáljon a' szabad levegőn, hogy megizzadjon.

Napjában többször tisztogassa, 's mossa-meg friszvizzel, orrát, száját, és torkát.

Reggel és estve szellőztesse-ki lakó 's hálószobáját, és takarítson ki abból minden szemetet, és bűdösséget.

Föcskendezze meg többször napjában a' folyosókat, szobákat, kamarákat friszvizzel, valamint ruháját is, mellyet magára akar venni.

Szóval ki magát kívül belül jól megvizezi, ahhoz a' görccsmirigy nem férhet.

### Gyógyítása.

Ha már a' görccsmirigy az emberen van, tartóztassa magát az evéstől, hogy a' gyomorban és bélcsatornában semmi se találkozzék a' mi hányást, és hasmenést okozhatna.

Ejjel nappal semmi mást ne igyék, mint tiszta friszvizet, és azzal mossa ki jól belső részét, hogy a' gyomornak semmi mással dolga ne legyen, mint a' tiszta friszvizzel.

Füröszsze, vagy mossa-meg egész testét frisvizzel, jól bele dörgölvén azt, azután (flanel) takaródzva feküdjék az ágyba, 's folytassa a' vizivást, hogy derekasan gőzöljön, 's izzadjon.

*Hányás ellen* borongassa hidegen a' testét friszvizbe mártott kendővel, *hasmenés ellen*, pedig altestét, és éljen hidegviz allövettel.

A' beteggel-bánó csak úgy fogjon dolgához, ha előbb testét frisvizzel megmosta, és friszvizet ivott, azonközben is szükséges, hogy arczát, orrát, száját, torkát frisvizzel több ízben megtisztítsa, 's kezeit megmossa.

A' beteg szobájából minden tisztátalanságot, 's bűdösséget ki kell takarítani reggel, és estve a' beteget jól betakarván a' szobát ki szellőztetni, és frisvizzel meg föcskendeni.

Illyen bánásmód mellett, *bizodalommal, bátorsággal, és állhatatossággal* párosulva a' jobbulás nem sokára látható leend, és az egész orvoslás, 's beteggel bánás alig kíván többet 24 óránál.

*Gőzök és párák*, mellyek kábitanak, 's fujtanak-ki nem szellőztetett lakó, és háló szobákban, és istállókban virág illattól, széngőzzel tett fris meszelt szobákban, tömlöczökben, 's kórházokban, mély árnyékszékekben, 's kutakban, sok üdeig zárva állott bóltok, kripták, pinczék, földalatti csatornáknak olly bezárt helyeken, hol sok ember, és barom együtt tartózkodik, 's a' frís levegőnek járása nincs.

Mielőtt ilyen helyre bémenne az ember, sok friszvizet kell beföcskendeni, hogy a' fojtógőzők gyöngüljenek, és ártalmatlanokká legyenek.

Azt, ki vigyázatlanul illy helyre bémenvén elkábult, azonnal a' szabad levegőre kell vinni, friszvizzel megföcskendeni, 's leönteni.

Dörgölni, mozgatni, levetköztetvén lábait friszvizbe tenni, azzal mellét, szive tajékát megdörgölni, azután ágyba fektetni és bele levegőt fújni.

*Gutaütés*, szélütés, hirtelen eltünése az eszméletnek, érzésnek, és minden önkénytes mozgásnak-már akár *vérguta*, vérbőségtől; vagy *idegguta* ideggyöngeségtől; vagy *nyálguta* nyálbőségtől legyen — mind ez eltűnik a' frisz hideg kútvizben.

Mossa-meg azonnal az ember fejét, mellét, altestét, hátgerinczét, 's két oldalát a' gutaütöttnek.

Az orrába és-szájába friszvizet kell föcskendeni, és ha lehet, vele lenyeletni.

A' megtámadott gyöngült részeket nyomkodni, gyúrni; gyömörni, húzkálni szárazkézzel.

Különösen meg kell még munkálni az altestet és bélcsatornát néhány hidegviz allövettel.

Mihelyt ismit nyelhet, friszvizet kell neki adni inni sok apró adagban.

De nem kell ám a' dolgot abba hagyni, hanem *órakig* folytatni. Mert a' *gutaütött* tulajdonképen még csak színholt.

*Gyermekágyasok*, szülés után gyakran szenvednek — a' szülep kitakarodása miatt vérvesztésben, gyuladás, láz, örülség, emlőbajokban, stb.

Következőleg úgy lehet őket tekinteni, mint *nagyon megsérültteket*, és így hűsítő szerekekkel kell orvosolni — következőleg ábrázatjukat, kezeiket, 's nemző részeiket friss vízzel hűvösíteni, friss vizet itatni velük; nedves, hideg vérállító stb. borongatásokkal mosni, stb.

Mert hiszen a' szülés természetes, és szükséges eset, 's történet, és magában halálos nemlehet.

Csak az asszonyi természetnek csupán *meleg és petyhüszto' mesterségek által* elpuhulása oka annak, hogy sokan a' gyermekágyban meghalnak.

Ide járul még a' szokásban lévő gyógmód is midőn a' sok mesterség miatt a' természetet félre ismerik, és a' friss vizet nem használják; ha például a' gyermekágyas *vérvésztesben, vagy gyuladásban, és daganatban* szenved; midőn még a' hideg vízzel mosás, és borongatás által könnyű volna megtartani, és hidegvíz-ivással élesztetni.

De nem! hanem inkább *methodice* megengedik halni. Prof. Oertel.

*Gyermekek fogazása* — mintegy életünk 8dik hónapjában kezdődik — rendszerint sok bajjal, gyakran betegséggel.



A' gyermek ujjait gyakran szájába teszi, az emlőket harapja, szája tajtékzik, és nyálát lenyeli, hányás, és hasmenés jön rá, 's némellykor a' foglázban meghal.

De minthogy a' fogzáz a' természetműve, 's következőleg a' gyermeknek nem kellene abban sokat szenvedni, vagy épen meghalni; tehát a' természetet csak természeti szerrel kell segíteni. Azért meg kell a' gyermeknek *egész fejét* naponkint háromszor mosni friss vízzel, és különösen meg kell azzal frissíteni ábrázatját, állkapcsait, és fülei mögét.

Gyakran friss vízbe mártott ujjal gyöngén kell simogatni inyét.

Napjában többször kell neki adni friss, hideg víz szopókát a' szájába.

Igy minden mesterkélés nélkül könnyen kijönnek fogai, és többé egy gyermek sem hal meg a' fogzásban. Prof. Oertel.

*Gyermeknyavalyák*, akár mi nevük legyen — szemgyulladás, himlő, vérpökés, torokgyík, angolbetegség, nehéznyavalya, sárgaság, vörheny, mirigydagánatok, roszulnövés, giliszták, stb. friss vízzel részint elkerülhetők, részint elháríthatók.

Legelsőben is az újdonszülöttnek *száját* hoszúkás friss vízbe mártott eczettel, azt gyöngén ideoda huzván gyakran ki kell tisztítani, hogy a' friss lélekzés elősegítessék, hogy az úgy nevezett szájgombácskák, vagy taploshályagocskák megelőztessenek, és elháríttassanak.

Azután az *egész testét*, melly nyúlós nyálkával van befödve, langy vízzel kell lemosni, és ezt a' nyolcz első nap egymásután ismételni.

Hanem azután a' kilenczedik naptul kezdve frissvízzel kell a' gyermeknek egész testét megmosni, elkezdvén a' fején, mindazáltal fejelágygyát, melly még nyitva van, megkimélvén, és így nedves hideg szivacsral előlhátul meg-simitani mellét, hasát, hátgerinczét, 's allfelét egész le a' lábujjakig. Ezt ismételni kell napokint, hogy egészen hozzá szokják, az esztendőnek mindenik részében, akár millyen legyen az üdö.

A' gyermek sirására nem kell ügyelni; ez csak egy két nap tart, és ötöt meg nem öli; ez a' hidegmosás megveti alapját az erős állandó egészségnek, elejét veszi minden következhető bőr- és idegnyavalyának.

Mingyárt eleinte különösen a' *fejét* kell csak gyöngén mosni, hogy azon kéreg, vagy var ne támadhassék, melly a' szükséges kiközölgést gátolja, és így főfájást okoz.

Az első 24 órában még nem kell neki anyatejet adni, hanem előbb friss czukros vizet, hogy az ugy nevezett *magzatszurok* ama fekete, sűrű, nyúlós nyálka a' gyomorból, és bélsatornából részint hányás, részint hasürülés által tisztára kitakarodjék.

Ha pedig *hasszorulás*, 's *vérzés* az al-

*felhül* mutatkoznék, friss, hideg víz — allövetet kell néki adni.

Ha a' gyermek megsebesül, (fratt wird) vagy valamely tagja kipállik, több ízben meg kell mosni frissvizzel — boszarkánypor nélkül! (Hechsenmehl).

Szopás után a' gyermek száját mindég ki kell tisztítani, hogy benne tej ne maradjon, 's meg ne savanyodjék.

Sírás után meg kell mosni frissvizzel ábrázatját, hogy a' sós könyhullás bőr, vagy szemnyavalyát ne okozzon.

Ha *nehéz nyavalya* van rajta, egész testét teltől talpig frissvizzel meg kell mosni, 'stb.

Naponkint, reggel, és estve a' *gyermek, szobát* ki kell szellőztetni, és frissvizzel megfőcskendeni, előbb a' gyermeket jól betakarván — vagy más szobába vivén.

Görbe lábokat mingyárt a' születés után iparkodni kell megorvosolni, azokat frissvizzel több ízben bedörgölvén, és gyöngén simogatván lassanként egyenesre nyomogatni; mit az életnek első napjaiban legjobban megtehetni. Lásd himlő, torokgyík, fogzás czik. Prof. Oertel.

*Gyomorégetés*, zaha, forró égető érzés a' gyomortól fogva föl a' nyeldeklig.

Azonnal igyék az ember korán reggel lassankint egy jó itcze frissvizet, és azután minden órában estveig egy messzelyt.

Csak kevés vékony marhahuslevet egyék,

zsemlyét, és érett leves gyümölcsöt, és mindgyárt igyék rá friszvizet.

Kerülje a' zsiros, fűszeres étkeket, és meleg hevitő italokat.

Ki már előbb evés után szorgalmatosan szokott inni friszvizet, azt a' zaha soha nem gyötri.

*Gyomorémelygés*, hajlandóság a' hányásra, származik a' gyomor megterhelésétől, emésztetlenségtől, hátramaradt ételrészekről, 'stb.

Igyék az ember halkán egymásután néhány pohár, vagy messzely friszvizet, és ne egyék semmit.

Dörgölje meg gyomra tájékát friszvizzel, vagy borítson rá friszvizbe mártott ruhát, vagy éljen hideg-viz-allövettel.

*Gyomorgörcs*, nagy fájdalom: érzése a' gyomortájékán, és nagy szorulás a' szivgödörben, akár honnét származzék.

Legalább jelenleg kerüljön az ember minden meleg, hevitő, erős italt.

E' helyett igyék lassankint több pint friskútvizet — főképen reggel *éhomra* egy pohár friszvizet czukorral.

Ha kaphatni, nyeljen le jeget, vagy havat.

Mossa-meg szivgödret, és egész altestét friszvizzel.

Frisvizbe mártott kendővel borítsa be gyomra tájékát.

Igyék fekete kávé czukorral, és igyék sok nyers gyümölcsöt.

Evés után mossa ki mindenkor száját, és igyék egy pár korty friszvizet emésztésre; 's igy cselekedjék lefekvés előtt is.

Ez minden gyomorbajt, görcsöt, nyomást, savanyt, émélgest, égetést stb. rövid üdön eloszlat, és a' gyomrot egészen helyre hozza. Wasserkuren. V. X.

*Gyomorgyöngülés*, midőn erősítő orvosszerek húzamos használata után a' gyomor a' legkönnyebb étkeket sem bírja-meg.

Igyék az ember friszvizet lassankint, és egyszerre sokat nem, hanem csak kis adagokban, de gyakran, és ismételve.

Reggel, délben, és este mossa-meg szív-gödret, és egész altestét friszvizzel.

Erősitse gyomrát kívülről hideg borongatásokkal, 's dörgölésekkel.

*Reggel* igyék egy csésze tiszta fekete kávé, *délben* egyék vékony marhahuslevet eczettel föleresztve, darabka borju, vagy marhahúst zsemlyével—*délután* kevés nyers gyümölcsöt—*este* darabka hideghúst eczettel savanyitva.

*Gyomormegterhelés*, étellel, és itallal; eloszlik, ha az ember sok friszvizet iszik utánna, mi annak rossz következeseit, elfordítja, és az emésztést elősegíti.

E' mellett tartóztassa magát az ember az evéstől, és ivástól mindaddig míg tiszta étvágy nem jelenti magát.

*Gyomorzúzás*, lökés.

a) azonnal borongassa gyomrát friszvizbe mártott ruhával.

b) tüstént igyék friszvizet.

c) mingyárt mossa - meg fejét friszvizzel, hogy eszméletét el ne veszítse.

d) hidegviz allövettel kell az első utakat megnyitni.

Dr. Kolb. Wasserkuren. VIII. 48.

Legujabb illy nemü szerencsétlenség Feuchtwangban ősszel. 1833!! Prof. Oertel.

*Gyuladás*, akár minemü legyen, agyvelőtorok - mell - altest gyuladás, stb., bizonyosan, és könnyen egyedül csak a' friszviz által részint elkerülhető, részint elhárítható, a' tellyes mértékben használt friszviz minden gyuladást, minden égetést, minden héséget elfojt, 's elolt.

Sok ivás, mosás, borongatás, és allövet által a' vértömeget minden idegen anyagtól megtisztítja.

A' megromlott csípős nedveket az izzadás, hasürülés és vizelet által a' testből magával ki-viszi.

Szelidsége által egyszersmind egész nedv- és vértömegünket szelidíti, és a' sérült részeket a' gyógyulásra alkalmasokká teszi.

*Habarcz* (Nasenpolyp) orrgomba, az orrnak belsejében; a' friszviznek az orrba állandó szivogatása által néhány hét alatt semmivé tehetni.

*Halálosgörccs*, dermenet, az egész testnek megmerevedése — származik gyakran a' kéz,

vagy lábujjak megsebesítésétől, megsértett inak, és idegektől.

Azonnal dörgölje meg az ember a' betegnek a' fejét köröskörül, 's különösen állkapcsait frisvizzel.

Mossa - meg egész hátgerinczét le az alfeleig, és lábikráig.

Az egész embert hideg fürdőbe kell buktatni, vagy tenni.

A' megsebesült vigyázzon magára, és legottan mossa meg sebet kezén, vagy lábán derekasan frisvizzel.

Igy nem támadhat illy rettentő görcs lábikráin, karjain, hátgerinczén föl az állkapcsokig, és ügyetlen bánás által életétől meg nem fosztja.

Sarenbach II. 395 — 96.

*Haldoklók* — ezeket még

a) fejüket, mellüket és szivgödröket frisvizzel megmosván eszméletre lehet hozni — és

b) frisvizet itatván velük, életüket meghosszabithatni — vagy legalább szenvedésüket enyhithetni, 's könnyebbithetni.

*Hályog* (Augenfell) lassankint leválik a' szemről, ha abba finom porczukrot fujnak, és azután nem sokára frisvizbe mártott szivacsos több izben gyöngén kitörülük

Ez használhat, és sokkal jobb, mint ha a' szem minden segítség nélkül önmagára hagyatván makacsság miatt egészen haszonvehetetlenné léssen. *Sarenbach* I. 68.

*Hályog*, (Staar) a' láterőnek meghomályosodása, midőn az ember merőn néz naga eleibe — *szürkehályog*, cataracta, midőn a' szemfény megszürkül, és a' jégencse meghomályosul — *feketehályog*, amaccrosis, midőn a' szemgolyó e' teljes vakság mellett is megtartja természeti színét, ezt gyógyíthatatlannak tartják.

Akár mint kérkednek is azzal, hogy a' *fekete hályogot* hétszeres hántatóval, a' *szürke hályogot* pedig Dr. Rowley készítette, sublimált vízzel meggyógyították. Szinte úgy meggyógyíthatni a' *szürke és fekete hályogot* a' *legfrisebb*, és legtisztább *kütviznek* ismételt, és állhatatos használatával, minthogy vékonyságánál 's finomságánál fogva a' legfinómbb edényekbe sokkal mélyebben, és erősebben behat, mint akármely más mesterséges szemviz.

Ej, csak próbálni kell ezt, és friss vízzel gyöngén dörgölgetni, 's ismételve borongatni a' hibás szemet, és állhatatosan várni, még a' rajta erősen lévő rosz anyag fölolvad, leválik, 's eloszlik.

A' viz, melly lassankint követ váj, és bőrt puhít, bizonyosan itt is megmutatja erejét.

De, fájdalom! ekkoráig a' *szemgyógyításnál* a' szemintézetekben, és vakintézetekben a' frissvizet még nem igen tették próbára.

A' próbát bizonyosan kiállaná, mivel már eddig is olly sok csudát tett. Prof. Oertel.

*Hányást*, okádást, ha a' legnagyobb mértékben van is — hidegvizzel megállithatni.

Igyék az ember fris kútvizet, és pedig nagy mértékben.

Frisvízbe mártott kendővel borongassa gyomrát, és mellette szüntelen igyék friszvizet.

A' friszviz hányást is okozhat, ha a' gyomor meg nem emésztett eledelkkel van megterhelve, nem szükség tehát sem langy vizet inni, sem ujját a' torkába szűrni, hanem sok friszvizet kell inni, és pedig hamar egymás után, és a' hányás könnyen fog következni.

*Harapás*, mérges vagy dühös állat harapása.

A' sebet, ha lehet, ki kell tágitani, 's még több vért belőle kinyomni, azután

A' sebet ki kell mosni erős eczetes vízzel, vagy sósvízzel gyakran, és huzamosan.

Ha lehetséges, a' seben alól és fölül a' tagot be kell kötni, a' sebet pedig eczetes vízbe mártott ruhával beborítani.

Igy tehát nem szükséges égetni, metélni, vagy a' tagot elmettzeni.

Ha pedig a' harapás nevezetesen dühös ebtől származik, a' megharapottal ugy kell bánni, mint a' vizirtozóval.

Lásd alább *vizirtozás*.

*Hasfájás*, hascsikarás, hasrágás — meghüléstől, vagy gyomor megterhüléstől, stb. származik.

Fél, vagy egész nap ne egyék az ember semmit, és mást ne igyék, mint friszvizet, és nagy mértékben, altestét pedig tartsa melegen; dörgölje meg hasát erősen kezével, vagy mossa meg azt derekasan friszvizzel, vagy borítsa be friszvizbe mártott ruhával. Ezen föllül használja a' hidegviz-allövetet is, 's ennek munkálata után járjon sokat a' frislevegőn.

*Hasmenés*, diarrhóa, meghülestől, gyomormegterheléstől, emésztetlenségtől, stb.

Igyék az ember sok friszvizet, mossa, 's borongassa gyomrát, friszvizzel. Ha a' nyavalya nagyobb mértékben van, félóraig üljön hidegfürdőben.

Eljen hideg allövetekkel, és tartson szoros diaetát, vagy életrendet az evésben, ha pedig a' hasmenés *fájdalmatlan*, akkor inkább hasznos, mint ártalmas, mivel sok rosszat kitakarit, a' testből, ez esetben annál több friszvizet kell inni.

*Hasszorulás*, midőn a' ganélat kemény, és száraz. Itt hát csak a' *természetes* nedveség hibázik.

Mossa meg altestét előbbhátul friszvizzel, vagy tartsa azt félóraig friszvizben.

Máskor éljen egy pár hidegviz allövettel, igyék néhány pint *friszvizet*, 's azon közben minden más italt kerüljön.

Egyék sok érett leves gyümölcsöt, és gyöngeszöldséget, mind a' kettőt nyersen, és fűtelen kevés eczettel, vagy faolajjal.

*Sarenbach* II. 415. 418. Lásd alább *szék-erőltetés*, és föllebb *dugulás*.

*Hektika*, lásd föllebb *aszkór*.

*Heves*, hirtelen muló (acutus) valamint meg-rögzött tartós *nyavalyákat* (morbus chronicus) a' viznek bő, szakadatlan, külsőbelső haszná-lásával kerülhetni, gyöngíthetni, elháríthatni.

*Hideg, és forrolás* — különbség nélkül meggyógyíthatni mind a' kettőt friszvizzel, mint a' *lázecikkelyben* elő van adva.

*Hidegség a' tagokban*, elháríthatni. —

A' tagok szárazon dörgölése, és gyúrása által —

friszvizzel mosás, és dörgölés által —

hidegviz birongatásokkal —

sok hidegviz ivással —

erős test mozgatóással a' frisz levegőn.

Igy rövid időn néhány óra alatt, vagy a' körülmények szerint néhány nap alatt a' hideg-ség a' tagokból eltűnik, a' melegség azokba visszatér, és olly erőre kapnak a' tagok, mil-lyennel soha nem bírtak.

*Himlő*, emberhimlő, gyermekhimlő — a' legveszedelmesebb bőrkiütések, pőrsenések, közé tartozik, és gyakran testi elcsufitást, és vak-ságot okoz.

Kezdődik bádjadsággal, szédüléssel, köhö-géssel, mellyszorulással, gyomorémélgéssel, orr-vérfolyással, a' hátgerinczben húzódo fájdalommal, állandó hidegleléssel, stb.

Harmad, vagy negyednapra jelenti meg, 7 — 11. évesedik, 11 — 14. megszárad, és lepöreg.

Eleinte olly apró, mint a' kőlesszem, és karimája vörös; azután olly nagy lesz, mint a' borsó, és átlátszó nedvességgel telik-meg, mi lassankint meg szokott sűrűdni, 's évesedni.

Ragados, gyakorta nagy sebhelyeket hágy az ábrázaton, és a' szemek gyuladása által az embert némellykor egészen megvakítja.

Mindazáltal ezen rémitő mérget — ha az ember igazán akarja — valamint minden más bőrküütést kőleshimlőt, kanyarót, vörhenyt, bőrzuzmót, sönnyedéket, stb. — egyedül az úgynevezett hideg gyógy mód által, a' fris kútviznek külsőbelső használatával — *elkerülhetni, elháríthatni, és kírthatni.*

#### Az emberhimlő elkerülése.

Ha a' himlő a' környékben dühösködik, szorítsa meg az ember mindennapi ételét, 's italát.

Csak kevés, és pedig egyszerű, 's könnyű étkeket egyék, sok zsír, és savany nélkül — vékony sovány marhahuslevet, zsemlyét, és nyers gyümölcsöt.

Reggel, és este mossa meg egész testét tetőtől talpig friss vízzel, és dörgölje azt bele derékasan.

Napközben, ha lehet, mennyen a' szabad levegőre sétálni, este pedig testének megmosása

után tüstént fekügyék-le, hogy éjszakán gözöljön.

A' ki magát így külsőbelsőképen mossa, és sanyargatja, menten marad a' himlőtől, 's annak kiütésétől.

#### Az emberhimlő gyógyítása.

Ha az emberhimlő már *rajta van*, szokott ételét, 's italát hagyja abba.

Semmi mást ne egyék, mint leves gyümölcsöt, epret, cseresnyét, szőlőt, stb.

Ejjel nappal semmi mást ne igyék, mint tiszta fris kútvizet, és pedig igen nagy mértékben, és mossa-ki azzal egész belsejét, hogy a' rossz anyagok kevesüljenek, és gyöngüljenek.

Mossa, és dörgölje minden órában derekasan fejét, nyakát, és mellét egy nagy szivacs-nál fogva a' legfrisebb kútvízzel, 's különösen munkálja-meg azzal *ábrázatját*, hogy attól minden himlőmérget visszatartóztasson, és így szemeit megtarthassa.

Mossa ki szorgalmasan orrát, száját friss vízzel, hogy minden bűz, gyomorélmegés, és undórodás eltávolitassék.

Reggel, és este a' beteg szobáját ki kell szellőztetni, hogy abból minden dögletes levegő kitakarodjék, szellőztetés allatt a' beteget jól betakarván, hogy a' fris levegő az ágya fölött huzodjék el.

De a' beteget az ágyban nem kell ám forrón,

hanem *csak melegen* tartani, és arra ügyelni, hogy valamely tagja a' fekvés által ki ne sebesdjék, és a' szobát delelőt, és délután (minden mesterséges füstölés helyett) csak frissvizzel kell megföcskendeni.

A' sok alkalmatlan látogatót el kell távolítani, kik csak az ártalmas kigőzölgést szaporítják; valamint minden mocskot, szemetet, és tisztátalanságot a' szobából kitakarítani.

#### Az emberhímlő ki-irtása.

E' végre országosan kell közönséges *hidegvizfürdőket* állítani, és az előljárók mindenütt kényszerítsék az egyébként is beoltás alá esendő gyermekeket minden esztendőben a' három legmelegebb nyári hónapban, hogy legalább hetenkint kétszer, szoros fölvyigázat alatt hidegen fürüdjenek, és hidegvizet igyanak, mint ez előtt Angliában (a' görbén, és rosszúlított) gyermekeket június, és július hónapban a' fölsőség parancsolatjából naponkint *hidegvizben fürüstötték, és buktatták.*

A' hol tiszta tó, és folyóvíz van, *közönséges úszó-oskolákat* kell állítani, ha lehet mind a' két nemű ifjuság számára.

Nevezetesen a' katonaságnál kellene közönségesen behozni a' frissvíz — ivást, és a' frissvizzel — mosást.

E' végre *vízgyógytudomány* — *Katechis-*

*must* kellene behozni minden nép, és diákiskolába, és a' gyermekeket már a' *kis-oskolában*, a' friszvizzel — mosdás, és friszviziváshoz kellene szoktatni.

A' spartai ifjaknak így kellett fürdeniök az Eurotas folyóban.

Így kellett a' rómaiaknak a' Tiberis vizében úszni tanulni.

Így fürdöttek a' *régi németek* a' folyókban, (mellyeket előbb nem melegítettek-meg) így mosták-meg új szülötteiket a' folyamokban.

És milly kemény, és izmos emberek voltak öök, míg az el nem kényesült életrend mellett maradtak!

Ha tehát tunya puhultságunkról lemondanánk, nem találkoznék ifjuságunk között olly sok beteges, és a' katonaság közt is kevesebb göthös volna, szóval: sokkal egészségesebb, és izmosabb emberivadék származnék.

Az erre szükséges költségeket pedig könnyű volna megszerezni, csak ott kimélnénk, a' hol szükséges, és bizonyos kedvelt szenvedélyeinkről lemondanánk.

Hasonlitsuk ezzel össze, a' mit erről Dr. Hahn mondott. Lásd Hahns Unterricht lap. 83. 84, 205, 207.

Már ama halhatatlan orvos *Frank János Péter* sürgette, hogy nyáron egyhétben leg-alább kétszer minden oskolás, árva, 's kocza-gyermekeket, stb. fölvigyázás alatt *hidegfür-*

*désre* kellene kényszeríteni. Hidegfürdő, mind ő, erősít, és elevenít.

Dr. *Larrey* szerint a' bőrnyavalyák, és kiütések egy harmada következése az elmulasztott bortisztításnak fürdés által.

A' rheomatismus — nyavalyák serege a' renyhe bőrtől származik, melly illendően ki nem gőzölöghet. Allg. Anz. 1833. nr. 251. Prof. Oertel.

*Hóbolygók*, (Mondsüchtige) különösen holdváltozáskor ágyukból fölkelvén álva idestova járnak, 's mindenféle foglalatosságot végeznek, mint ébrenlétükben szoktak, csapházba mennek, isznak, 's ki is fizetik; az ablakon kibujván bátran fölmásznak a' födél csaternán a' házfödelére, 's onnét ismét le. De ilyenkor nem kell ám őket megszólítani, mivel különben fölébredvén szerencsétlenség érhetné őket, stb.

Már hogy erről el lehessen őket szoktatni, vigyázni kell rájuk, és

- a) ágyuk eleibe nedves lepedőt kell teríteni,
- b) vagy ábrázatjukra hidegvizet föcskendeni,
- c) vagy farukat kell kopogtatni,
- d) vagy rájuk kiáltván fölébresztetni stb.

Némelyeknél bizonyos tekintetben álnokságnak, és tettetésnek is lehet helye, úgy, hogy holdvilágnál magas falakra másznak, hajukat szemükre huzzák, és a' hóbolygókat utánozzák, Professor Oertel.

*Hólyagkő*, vesekő, apró vörhőnyeges kö-

vecskéknek szörnyű fájdalmat okozó összegyűlésük, a' vesékben, és hólyagban — származik hevitő, és erős italokkal — huzamos éléstől.

Tartoztassa az ember magát minden hevitő, és erős italtól és e' helyett igyék minden fertály órában egy messzely fris tiszta kutvizet.

Mossa, és dörgölje szorgalmasan altestét, ágyékit, 's hátgerinczét frissvizzel.

Fürüdjék meg folyóvízben, és tartsa hátát a' vízömlésnek.

Kerülje az igen tápláló étkeket, és erős hevitő italokat, és egyék vékony marhahuslevet, zsemlyét, gyümölcsöt, zöldséget.

A' ki ezt már régóta teszi, az soha sem fog illy *egész tele kátyula, apró vese- 's hólyag kövecskékre szert tenni!!*

Ki eféle kincseket mutathat, jele, hogy rossz életrendet tartott, és nyomorúságának maga az oka.

*Hószám*, havitisztulás, rendetlen, igen csekély, igen bő.

Igyék a' beteg napjában néhány pint fris kútvizet, és jelenleg kerüljön minden meleg, hevitő, és forrott italt.

Reggel, és estve mossa meg frissvizzel egész testét tetőtől talpig, mossa-meg altestét egész az alfeléig, és föl a' hátgerinczét frissvizzel.

Ha lábai nem izzadnak, változtatva áztassa azokat hidegvízben

Ez a' naponként hidegvíz-ivás, és a' sze-

mérem testnek föl a' hátgerinczig mosása a' dolgot igen könnyebbiti — és pedig azoknál is, kiknél a' havitisztulás legelőször (14dik évükben) akar megjelenni.

Kevesebbet üljön, és e' helyett több mozgást tegyen, otthon, szintugy, mint künn a' frislevegőn. Prof. Oertel.

*Holtanszülöttek*, ezek nem mindig valósgos holtak, hanem csak látszholtak.

Elsőben kávéskanálkával a' nyálat ki kell szájokból tisztítani.

Azután friszvizbe mártott puha öcsetkével szájukat kimosni.

Azután az egész gyermeket előbb ugyan langy, azután hidegvizzel megmosni.

Azután egész testét száraz abával meg dörögölni, és bele tiszta levegőt csöndesen fújni.

Végre egész testét frís kútvizzel megmosni, hogy a' még szendergő életerő fölgerjedjen.

*Holttetem*, Ueberbein, kerek, keményes, fájdalomatlan, mozgatható, zacskóforma daganat, származik a' vérsavótól, melly valamelly csuklónak, vagy nyomása, vagy nagy megeröltetése után a' szétszaggatott edényekből kiment. Különösen az embernek kezefején. Üssön reá, vagy nyomja-meg azt az ember ujra öklével, vagy hüvelykével, miáltal a' daganat szét pattan, és a' mi a' helyéből ki-lépett, a' közellevő sejtszövetbe nyomatik.

Kössön rá valamennyire meglapított ólom-

golyóbist hideg nedves ruhában erősen, hogy lassankint elmuljék.

Dörgölje a' daganatot több izben sráraz abával, azután mingyárt frisvizzel.

*Hurka méreg*, régi megsavanyodott véres-hurka evéstől, melly belülről üres, 's vékony folyadéku, édeses savanyu szagu.

Azonnal igyék az ember frisvizet nagy mértékben kevés eczettel elegyítve.

Frisvizbe mártott ruhával borítsa be gyomra tájékát. Végre éljen mig hidegviz allövettel is.

Hanem rendszerinti evését, 's ivását szakassza félbe.

*Hurut, köhögés*, makacs, száraz hurut, midőn az ember elvörösül, 's elkékül bele, és alig vehet lélekzetet.

Mossa meg többizben fejét köröskörül frisvizzel, és dörgölje-be derekasan a' viz szeszt a' torkába, és mellébe.

Különösen tisztítsa meg frisvizzel erősen, 's huzomosan orrát, száját, 's torkát.

Igyék éhomra egy pohár czukros vizet, és azután minden órában egy messzely frisvizet, és ha a' baj öregbedni látszik, annál többet igyék, mig vagy hányást okoz, vagy megmarad a' gyomorban. Soksorosan összehajtott, 's frisvizbe mártott kendővel borítsa be nyakát, 's úgy feküdjék-le.

Egyszerű huslevet egyék, és sok nyers leves gyümölcsöt.

*Hurut, csüzláz* — nátha — torokgyík, rekedt — torok, olly nyavalya, melly főfájásból, rekedtségből, köhögésből áll; származik a' bőrnek elkényeztetéséből, meghülestől, légjárástól.

Igyék az ember napjában 3, stb. pint friszvizet.

Mossa-meg napjában nehányszor fejét, nyakát, és mellét friszvizzel.

Mossa-meg különösen ábrázatját, szijon sok friszvizet az orrába, gurgulázza ki erősen torkát, és mossa ki száját.

Mosás után fekügyék-le, hogy éjszakán gőzöljön, vagy sétáljon, a' szabad levegőn, hogy megizzadjon.

Ataljában sokat mozogjon a' frís levegőn, és szijon sok frís levegőt magába.

*Hypochondria*, lásd lépkór.

*Ideggyengeség*, ingerlékenységgel, lan-kadsággal, és tagok reszketésével, fej — szem — és hátgerincz fájás, égetés a' mellben, forrókezek, és lábak stb.

Igyék az ember lassankint sok friszvizet egész jó nagy porzióig.

Naponként reggel, délben, éz este dörgölje-meg fejét, mellét, és altestét elsőben ugyan száraz abával, azután friszvizbe mártott kendővel.

Egy hétben kétszer, és pedig lefekvés előtt mossa meg egész testét tetőtül talpig friszvizzel, és dörgölje azt bele erősen és sebesen.

Nyáron fürüdjék hetenként kétszer folyó-

vizben, és mind a' fürdőben, mind azon kívül  
tegyen sok mozgást.

Hetenként kétszer éljen friszviz allövettel is  
minden mesterkélés nélkül.

Ki már mind ezt az előtt is tette, az az *ideg-  
gyöngülést* elkerüli, 's elhárítja, és a' helyett  
idegerősségre tesz szert.

*Sarenbach* II. 230, 231. *Wasserkuren* VI.  
VII. IX.

*Idegláz*, olly hideglelés, melly az idegen  
nyavalyás állapotjából származik, és különösen  
ezeket támadja-meg.

Mingyárt eleinte mossa-meg az ember fejét,  
mellét, és altestét tiszta friskútvízzel.

Igyék minden fertály órában egy messzely-  
tisztá fris kutvizet.

Jelenleg ne egyék semmi mást, mint leg-  
föllebb is kevés párolt, vagy nyers gyümölcsöt,  
és vakart sárgarépát.

A' levegőt a' szobában naponként meg kell  
frisíteni, és ujitani reggel, és estve.

*Iztapló* taplós, puha, hideg daganat a'  
térdhajlason, ritkábban a' könyökön, mi által  
a' tag megmerevül, 's elszárad, a' bőr tisztoga-  
tásnak, 's friszvízzel mosásnak elmulatásától.

Tehát —

mossa, 's dörgölje-meg az ember friszvízzel  
e' részt, többször napjában.

Tartsa a' kutsó alá, 's dörgölje bele a'  
friszvizet

Ezen kívül igyék néhány pint friszvizet, hogy a' meg romlott nedvek megjavuljanak.

Mossa, 's dörgölje-meg hetenként kétszer egész testét tetőtől talpig friszvizzel.

*Izzadáshiány*, lásd föllebb bőr kigőzölgés.

*Izzadás* — kik sokat izzadnak, tartóztassák magukat a' hevitő italoktól, sok levestől, és lágy étkektől, és ezek helyett' igyanak sok friszvizet; ösztövére hust, és nyers gyümölcsött egyenek, és a' hús levegőn gyengén mozognak. *Kik pedig keveset izzadnak*, napjában igyanak több pint friszvizet, dörgöljék azzal erősen mellüket, és altestüket, és mozogjanak erősen a' szabad levegőn, szóval: friszviz, és frisz gyümölcs lassanként természetszerű izzadást szerez.

Erre csak állhatatosság szükséges!

Izzadól ezek — naponként tartsa több ízben kezeit az ember a' folyó kútsó alá, vagy vízzel tele válúba, és dörgölje meg derekasan friszvizzel, azután a' vízből kihuzván csapja össze gyakran, vagy más valamit dolgozzék velük, hogy derekasan gőzöljenek.

Izzadólábak — mossa — meg az ember naponként kétszer, reggel, és estve friszvizzel izzadó lábait, hanem úgy, hogy a' fején kezdvén egész testét mossa meg le a' lábakig, azokat pedig különösen, és derekasan, és azzonnal mennyen sétálni, vagy fekügyék az agyba,

hogy egész teste egyenlőkép gőzöljön, és iz-  
zadjon.

Ha pedig a' *lábizzadás* első mosásra ki nem  
megy, hanem más részekbe húzódik; azzonnal  
mossa-meg e' részeket is frissvizzel, és a' leg-  
jobb sükert várhatja.

*Izzadság, visszavert izzadság*, — azon-  
nal fusson, vagy tánczoljon újra az ember erősen  
— vagy mossa-meg magát fejétől fogva melléig  
frissvizzel, 's feküdjék az ágyba; igyék egyszers-  
mind egy jó itcze frissvizet, hogy megizzadjon.

*Kábitóláz*, typhus, német parasztok mond-  
ják: Kyphus, azaz Kühfusz! orvosoknak ked-  
ves szavuk, kábitó hideglelés — rothasztó, és  
ideglázzal együtt, hol a' frissviz épen semmi kü-  
lönbséget nem tesz. Frissvizzel ugy gyógyíthatni  
meg, mint a' rothasztó és ideglázat. Sarenbach.  
II. 444—46.

*Kábulás*, bódulás, érzéketlen, 's szen-  
dergő állapot félrebeszéléssel, és a' nélkül.

A' betegnek egész ábrázatját frissvizzel kell  
meg föcskendeni.

Egész fejét, mellét, és kiváltképen szive  
környékét frissvizbe mártott szivacsos, vagy  
kendővel kell dörgölni.

Erővel föl kell állítani, ide oda vezetni, moz-  
gatni, tenyérrel a' vállaközét kell veregetni.  
Azután egy, vagy két pohár friss kútvizet kell  
neki adni inni, leültetni, vagy lefektetni, hogy  
magát kinyugadjá.

*Kankó*, lásd ondófolvás.

*Kanyaró*, (Masern) bolhacsipéshez hasonló pörsenések a' gyermek bőrén, kiállanak mint fél lencseszemek, meg nem evesednek, hanem megszáradván le pörögnek, lásd alább köles-himlő.

*Karok, és lábszárak elbágyadása*, el-tikkadása, a' sok munkának, 's járásnak következése.

Dörgölje - meg szorgalmasan karjait friszvizzel, mi legjobban megeshetik a' kútnál, leginkább pedig a' csuklókat.

Aztassa lábait friszvizben, 's dörgölje - meg annak minden részét, főkép a' hajlásokat, friszvizzel, le egész a lábujjakig.

Mossa - meg azokat jól, körmöt, föltört bőrt metélje le, tyukszemeket lágyítsa - meg, hogy könnyebben ki lehessen vájni. Lásd bágyadság.

*Kelés*, lásd föllebb fekély.

*Kigyóharapás* — akár a' mérges keresztes kigyótól származzék németországban, akár a' csörgőkigyótól a' világ idegen részeiben.

Azon pillanatban lázas hideget érez az ember az egész testen, a' megharapott hely azonnal megdagad, és a' daganat lassanként az egész testen elterjed; azután remegés következik, hányás, rángódások, tagok meghülése, — halál — fél, vagy egy óra alatt.

Ha úton van az ember, azonnal fusson friszvizhez, és dörgölje - meg azzal erősen a' sebet.

Ugorják a' vízbe, tóba, folyóba, patakba; tartsa bele a' sebet, tágítsa - meg azt, dörgölje - meg nedves fővennyel, és ha lehet, egész testét mossa meg.

Fogjon nedves, híves földet, ha talál, vagy dohányt, stb. dörgölje azzal a' sebet míg nagyobbra — míg vörös és forró nem lesz, hogy a' beható mérget vissza tartóztassa, és éretlenítse.

Ha lehet, kösse - be erősen az egész sebet addig is, míg eczetes, vagy sósvízzel megdörgölhetné, friss viz ivással, vizallövettel, és fürdéssel a' bajon segíthetne, és a' mérget egészen ártalmatlanná tehetné.

Hanem mind ezt hallogatás nélkül, és huzomosan tegye; és eszméletét el ne veszítse.

Egyébiránt nyári meleg időben vigyázza járjon az ember, és e' féle állatokat pusztá kézzel meg ne fogja, hanem bottal sujtsa agyon, mert testük igen érzékeny.

*Ki-irtás*, (extirpatio) a' test valamely hibás, és rozzant részének szemnek, állkapocsnak, emlőnek, nádrának, stb. elpusztítása; nem kell ezt könnyelműleg, és hirtelenkedve tenni. Mert

a) e' féle részei az emberi testnek többé meg nem nőnek, mint teszem a' gyikfarok, vagy rákolló; és

b) a' frissvíznek mindedig el nem ismért csudatévó ereje még itt is könnyen csudát tehet. Előbb tehát meg kell próbálni —

1. A' hibás részt frissvízzel gyakran illetni, mosni, borongatni.

2. Sok frissvizet inni, félóránként egy nagy messzelyt, minél több, annál jobb.

3. Szoros életrendet tartani, sovány eledellel, húslével, zsemlyével, 's gyümölcscsel következőleg

4. minden kövér, savanyu ételt, és meleg heves italt kerülni.

*Kopaszság* — gyógyítása többszöri próbálástól függ!

Egy 9 esztendőös gyermeknek, ki három esztendőös korában a' vörheny után egészen megkopaszult, szép haját növeztettek az által, hogy naponként kétszer, reggel, és este egész fejét erősen, és huzomosan frissforrásvízzel bedörgölték. *Reichs Anz.* 1800. Nr. 136. Sarenbach. II. 5.

*Koplalás*, böjtölés, vagy hosszabb ideig eledel nélkül ellétel, ezt *csupa frissvíz* mellett megtehetni, mert a' frissvíznek az a' különös tulajdon ereje van, hogy étvágyot ugyan gerjeszt, de kínzó éhséget nem okoz. Ehetik az ember, de nem kénytelen enni.

Igy egykor egy bizonyos ember, hogy Krisztusnak 40 napi böjtjét utánozza, negyven nap semmi mást nem evett, mint 2 pint frissvizet ivott, és dohányozott, és végre a' nélkül, hogy elgyöngült volna, előbbi életrendét ismét elővén folytatta.

Igy mint egy 100 esztendő előtt ama Víz-doktor *Bernardo* Málta szigetén betegeivel 4, 6, 8 hétig csupán jeges vizet itatott, és egyszerűs mind bőjtöltette, és közülök az éhség miatt egy sem halt meg, hanem szerencsésen mind meggyógyultak.

Ezt jegyezzék meg az ostromlottak! Ne mondja senki, e' nem használ semmit; ezt senki ne nevesse; csak próbálja meg!

Épen úgy kiűzheti ez a' várból az éhséget, mint már hajdan a' várból az ostromlokra lehányt sok méhkas azokat a' vártól elűzte!

Az el nem puhult, el nem kényeztetett ember csupán kenyérrel, és vízzel meg-élhet, sőt igen egészséges lesz, és az is marad úgy, hogy e' nyomorultnak látszó életrendet a' foglyókra nézve nem úgy tekinthetni, mint büntetést, hanem inkább mint jótéteményt, ez őket életben 's egészségben tartja. Prof. Oertel.

*Köldöksömör*, bélgörcs, kólika, főbb-foka a' hasfájásnak, nem annyira a' meghűléstől származik, mint inkább a' visszavert köszvénytől, csipősegtől, és tisztátalanságtól a' bélcsatornában — nyughatatlanság, hirtelen fölkiáltás, összegörbülés, a' czomboknak a' hashoz huzódásuk, görcs a' lábokban, szájfintergatás stb.

Igyék a' beteg azonnal egy jó itze hideg, frís kútvizet, és még többet is igyék utána.

Dörgölje derekasan altestét frísvízzel.

Frisvizbe mártott ruhával borongassa altestét.

Csak keveset egyék, és kerülje a' zsírt, fűszert, és savanyt.

A' ki naponként sok friszvizet iszik, és azzal altestét szorgalmasan megfrisíti, az meg sem hül, sem köldökcsemör azt nem kínozza. Wasserkuren. VII. VII. XI.

*Köleshimlő*, vöröshimlő, pattogzások, bőr-pörsenések, a' vizkura semmi különbséget nem tesz köztük.

Naponként reggel és este meg kell mosni a' betegnek egész testét friszvizzel, azután az ágyba fektetvén igyék sok friszvizet.

Keveset, vagy a' mi még jobb, semmit se egyék, hogy a' viz ereje ne gyöngüljön.

Igy a' pörsenések vissza nem mennek, hanem szép vörösen kijönnek, és nem sokára megszáradván lefoszlanak, lepörögnek.

Csak állhatatossággal, 's békével várja az ember a' következt, lehetetlen, hogy a' dolog ne sükerüljön. Wasserkureo VIII. 26. ff. Prof. Oertel.

*Könnysip* (Tränenfistel) — tudós koresszó! — tulajdonképen üreges fekélyt jelent, a' szemek belső szegletében, mi miatt a' szemek szüntelen folynak, 's csipásak — onnét származik, hogy az ember szemeit soha friszvizzel ki nem mosta, és ezen elmulasztott megfrisítés által a' rász nedvek oda szivárgását lehetségessé tette.

Tehát mossa-meg az ember naponként több-  
 ízben köröskörül fejét friszvizzel.

Mossa - meg különösen ábrázatját, 's mind a' két szemét a' legfrisebb kútvizzel.

Tartsa szemeit néhány minutaig frisvizzel tele mély tálba.

Tartsa még azokat bátran a' kútcsőből jövő friszviz sugár alá.

Mennyen bátran a' szabad levegőre, és szél, 's eső ellen, hogy mind a' kettő a' szemeikbe behasson.

Orrlyukaiba, mellyeknek a' szemekkel nagy közük van, szíjon szorgalmasan friszvizet, hogy a' már megtámadott, és bedugult orr kitisztuljon.

*Körömméreg*, harapozó fekély a' köröm mellett, vagy alatt, gyuladás az ujjnak előizén, hőség, vörösség, rángodás, szaggatás, és daganat az ujjban, melly némellykor egész a' karra kiterjed.

*Elfordithatni*, ha az ember, mihelyt a' gyuladásnak legkisebb részét észreveszi, ujjait, 's egész kezét egynehányszor hidegvizben derekasan megfrisíti, 's azzal megdörgöli; így semmi eféle nem támadhat.

*Elhárithatni*, ha ujjait, kezét, karját hideg vízbe mártott ruhával borongatja, 's a' borítást óránként megújítja; ez a' nagy fájdalmat enyhíti, és a' kelésnek megfakadását könnyebbíti.

Ha álmatlanság, és láz is járul hozzá, egész testét friszvizvel dörgölje, és az ágyban gőzöljön, 's izzadjon.

Ha pedig taplós vadhús, csontrés, és üszög mutatkozik, annál szorgalmasabsan kell friss vízzel borongatni; bizonyosan mind hús, mind csont magához jön.

*Köszvény*, — nyúlós, csipős, rekedt nedveség a' csuklókban, daganattal, 's fájdalommal.

Kinek egész teste köszvényes, mint ama köszvényes (inaszakadt) az Evangéliomban! — és 12 óra alatt attól meg akar menekedni, igyék reggeli 6 órától esti 6 óráig 12 pint hideg, friss kútvizet, tehát óránként 1 pintet — 's ez idő alatt maradjon az ágyban, hogy derekasan izadjon, 's vizeljen, és ne egyék semmit, hogy a' frissvíz egyedül munkálódhassék.

A' ki pedig köszvényét tovább akarja megtartani, naponként üljön egy óráig friss, hidegvíz fürdőbe, és semmi mást napjában ne igyék, mint sok frissvizet, és csak kevés egyszerű étkekkel éljen (zsír, fűszer, és savany nélkül) — különösen leves, földi, 's másgyümölcsessel.

Kinek pedig csak *egyreszei* köszvényesek, vagy köszvénybütykösek, mossa-meg magát naponként kétszer friss vízzel tetőtől talpig 's azután különösen a' csuklákat, és más sérüléseket, és üldözze friss vízzel a' fölbizgatott köszvényanyagot, míg egészen ki nem gőzölögi, nappal járjon nedves, hideg borítókkal a' friss levegőn, 's úgy feküdjék le is, és e' rövid idő alatt csak kevés szilárd étkekkel éljen, hogy a' rossz nedvek ne szaporodjanak, 's igyék több

pint friszvizet, hogy testéből minden rossz ki-  
mosódjék. Sarenbach I. 462 — 63.

*Kövérség*, ennek ugyan megvannak a'  
maga hasznai, minthogy tagjainkat mozgé ko-  
nyobbakká, csuklóinkat hajlékonyabbakká, az  
egymást surló, vagy fenő dörgölő részeket si-  
kamlóbbakká a' bőrt simává, 's fényessé teszi,  
és a' ránczoktól ójja. Hanem a' szerfölötti kö-  
vérség igen ártalmas, minthogy az erekben vér-  
hijányt, köszvényt, a' tagokban szagatást,  
fuladást, álmokorságot, szélütést, vízkórságot,  
hirtelen megfuladást stb. okoz.

Azért mondjuk: a' maga zsírjában fuladt-  
meg. Hanem ezt jóval alább lehet szállítani:  
ha az ember magát vékony, sovány, szűk élet-  
rendhez szabja, 's tartja; magát sanyargatja  
's koplal, és e' mellett csak friszvizet iszik, és  
egy ideig, úgy szólván, csak kenyéren, vizen  
tengődik.

Ha testi múnkával él, és lelki erejét is szo-  
katlanul foglalatoskodtatja.

Ha testét naponként szárazon megdörgöli,  
friszvizben fürdik, 's benne uszkál.

A' boszuság, és harag, aggodás, bu, gond  
is meglappasztják az alkalmatlan potrohot.

*Közönséges gyöngélkedés*, rosszullet, kor-  
nyadozás, mikor az ember magát egyáltalában  
rosszul érzi, és még sem mondhatja meg bizo-  
nyosan, mi baja.

Az ilyen maradjon nyugalomban, ne egyék

semmit, igyék sok frísvizet, 's mossa - meg azzal egész testét, azután vagy mennyen sétálni, vagy fekügyék az ágyba, hogy izzadjon.

*Lábikragörcsöt*, mint átaljában minden görcsöt legbizonyosabban elmellőzhetni, 's megszüntethetni a' hidegvizzel állhatatos mósások, és dörgölések által: mire nézve az ember bizonyosan nyugottan alszik, és fájdalom nélkül ébred föl.

Némely emberre nézve már elég, ha tüstént, midőn a' görcsnek részét érzi, lábait az ágy láb deszkának, vetvén lábikráit száraz kezével erősen dörgöli; vagy az ágyból fölkelvén, lábikráit frísvizzel jól megmossa. Wasserkuren I. H. X. Prof. Oertel.

*Lábköszvény*, mossa - meg az ember napoként reggel, délben, és este először fejt, és mellét, azután a' szenvedő részeket szüntelen előbb langy, azután frí, hideg kút vízzel, és görgölje bele derekasan a' hajlásokba, és mindenkor azonnal fekügyék az ágyba, hogy izzadjon.

Legalább első napokban ne egyék semmit, hanem sanyargassa magát, és igyék szerfölött sok frísvizet, úgy, a' mint a' kútból jön.

De azután se egyék még se húst, se bort ne igyék, hanem csak gyümölcsöt, és zsemlyét, igyék napjában fekete kávét és czukros vizet.

Éjszakára frísvizbe mártott ruhával borongassa be szenvedő részeit, hogy azokat hasznos gőzölgésre kényszerítse.

Szölő-nedvből bőven ne hörpézz,  
 Mert köszvény ragad rád,  
 Béna-lábu, kajszakezü lész,  
 'S rezet árul arczád.

A' rossz köszvény  
 Sok izsomra serény,  
 Azért ő beléd mén  
 Te borköves gödény.

*Sarenbach*, II. 253. Prof. Oertel.

*Lábveriték*, lábak bűdös izzadása.

Közvetlenül ne tegye az ember izzadó lábait hidegvizbe, mivel a' friszviz által fölízgatott kórányag nem megy ki mindég azonnal a' testből, hanem gyakran a' mellbe, vagy fejbe húzodik, sőt bajt szerez; — hanem —

Készítsen hideg fürdőt, 's elsőb fejét, 's mellét friszvizzel megdörgölvén félórára üljön bele, mozogjon benne, 's dörgölje testét, azután megtörülközván, vagy fekügyék az ágyba, vagy mennyen sétálni, mindenféle mozgásokat tévén, hogy egész teste izzadjon, és így lassanként a' baj a' tesből kitakarodjék.

Egyébiránt különös, és furcsa, hogy valaki a' lábizzadást ujra visszakívánhatja, mint egy valaki az Allg. Anz. 1831. 109. számban tselekedett. Ez nekem épen ollyannak látszik, mintha valaki elvesztett bűdös lehelletét, vagy köszvényét, stb. ujra vissza kívánná. Valljon ama nevetlen annyira iszonyodott e' a' viztől,

hogy hidegviz fürdővel nem merte megpróbálni ama bűdösséget testéből egészen kitakarítani?

*Lapogiliszta*, lásd galandféreg.

*Látszholtak*, szinholtak, holtakhoz hasonló emberek, kik észrevehető lélekzés, vagy a' mellnek emelkedése, a' szívnek, vagy ütérnek tapasztalható verése, a' vérkerengésnek az erekben minden nyoma nélkül 3, 6, 8, stb. napig mint holtak fekszenek, és halaványok, hidegek, merevedtek, mint például: fagyottak, akasztottak, fuladtak, vízbefuladtak, vérmesek, gyöngye idegüek, gutaütöttek, gyermekágyasok, stb., ezek belsejükben lehet még elrejtett élet, és — ha csak már a' *rothadt halottszag egész testükön* nem mutatkozik, (a' mi némelly szinholtaknál nem órák, hanem napok mulva jelenik meg) — még életre lehet őket hozni.

A' látszholtat a' szabad tiszta levegőre kell vinni.

Ruháit fejétülfogva altestig meg kell oldani.

Dörgölni, nyomkodni, elsőben ugyan száraz meleg kézzel, fejét, ábrázatját, nyakát, mellét, szívgödrét, hátgerinczét, és altestét.

Különösen meg kell dörgölni *szívgödrét*, mint az életnek helyét, részint száraz kézzel, részint frissvizzel, hogy a' szívverés megelevenedjék.

Azután dörgölje meg az ember előbb ugyan durva, száraz abával, azután frissvizzel, vagy hóval gyöngén, huzamosan és órákig.

Ábrázatjára, orrlyukaiba, keblébe, és nemző részeibe frisvizet kell föcskendeni.

Az egész testet frisvizzel lekell önteni.

Orrlyukait, nyeldeklőjét, 's torkát frisvizbe mártott gyöngetollal kell csiklándani.

Mozgatni, rázogatni, és a' hátát kézzel kopogtatni.

Mind ezt a' körülmények szerint minden bosszuság, elcsüggedés nélkül órákig kell folytatni, és nem úgy cselekedni, mint sok *halott szemlélő*, kik a' holtakat csak *szemlélik*, 's *nézik*, de velük semmit sem tesznek, és így gyakran a' holtnak látszókat eltemettetik. *Sarenbach*. II. 319. ff. *Wasserkuren*. VI. IX. Professor Oertel.

*Láz*, hideglelés, a' testnek tüzes, heves, forró állapota, a' vérnek az edényekben, szivüregben, és üterekben rendetlen mozgása 's fölgerjedése, majd héséggel, majd fázással, 's más bajokkal van összekapcsolva. Azért mondják: *fi rroláz*, *hidegláz*, *lopóláz*, *mocsárláz*, *váltóláz*, stb. de mind e' finom különbségekre semmit sem hajt a' frisviz. Ezzel minden lázt részint elfordíthatni, részint elháríthatni.

*Elfordíthatni*, ha korán megszokja az ember, hogy naponként néhány pint friskútvizet igyék, naponként (vagy legalább hetenként kétszer) tetőtől talpig magát derekasan frisvizzel megmossa, megdörgölje, és az ételben, 's italban okos mértéket tartsen.

*Elháríthatni*, ha a' környülmények szerint akár forró, akár hideg legyen a' láz, 's ha a' vért, vagy idegeket támadta is meg, stb. minden más orvosszert félretevén csupán a' friszvizet használja, és pedig nagy mértékben, ivásra, fürdésre, mosásra, dörgölésre, borongatásra, allövetre, ha azzal orrát, torkát gyakran öblögeti, 's tisztogatja, ha a' lakó, 's hálószobát jól ki-szellőzteti, 's rövid ideig magát az evéstől tartóztatja, míg a' fő bukás meg nem történt.

Erre csak állhatatosság szükséges.

A' *friskútvíz* — és *semmi más az egyetemi gyógyszer a' láz ellen*, akár millyen vér alkatu személynek. A' fázást és hőséget egyaránt gyöngíti. A' hidegre, mind a' hőségre természet-szerű meleget támaszt a' testben, millyennek abban lenni kell. E' mellett czukros vízzel, lágy tojással, zsemlyével, nyersgyümölcsessel, stb. éljen az ember. *Schwertner* I. 184. ff.

*Léleketegség*, rendetlensége a' léleknek a' gondolkodásban, érzésben, és kívánásban, például: komorság, és örültség, ábradozás, kedv az öngyilkolásra, épen azért, mivel a' lélek a' testtel legszorosabb összemunkálásban áll, ugyan azon szerrel, melly a' testi nyavalyákban olly nagy szolgálatot tesz — a' friszviznek külsőbelső használatával elhárítható —

a' fejnek, mellynek, és altestnek mosása által — sok friszvizivással, és okos, egyszerű életrendel illendő munkák, és fogla-

latosságok által a' szabad levegőn — társalkodás által, tapasztalt, és béketűrő emberekkel —

Ezek által nagyon megkönnyebbül, vagy egészen is elhárítatik. Kinek lelke beteges, csak folyamodjék bátran a' friszvizhez, mellyen (Mojz. I. 1, 2. szerint) az Istennek lelke lebege. Lasanként minden bizonnyal észére tér, és lecsendesül. Prof. Oertel.

*Lélekzet*, bűdös lélekzet, bűdös lehellet, származik a' tisztátalan szájtól, fogaktól, daganattól a' szájban, és nyakban; megromlott 's megnyálkásodott gyomortól, a' bőrnek megzavart munkásságától, stb.

Az ilyen igyék napjában néhány pint friskútvizet.

Mossa — meg testét kétszer egy hétben tétőtől talpig friszvizzel.

Étel után mossa-ki mindég meg hűltszáját friszvizzel, és eczettel.

Reggel, és este gurgulázza-ki torkát friszvizzel.

Egy hétben kétszer tisztítsa-meg fogait megszitált finom dohányhamuval.

Azon közben rágjon fahéjat, és czukrot, a' mi az inynek, és gyomornak igen jól esik.

*Lépkór*, komorkór, hypochondria, a' nőnemnél; méhgörccs, hysteria, és Vapeurs, (mond vapórsz) búskomorság; melancholia, a' gondolkodó, és érző rendszernek háborodása, meg-

zavarodása, szorongással, elcsüggedéssel, életunással, vagy gyűlöléssel — származik szélszorulástól, dugulástól, aranyértől, a' vérnek a' fejbetódulásától.

Igyék az ember sok friszvizet, hogy a' gyomor, és bélcsatorna megtisztuljon, 's erősödjék.

Tartóztassa magát minden meleg, és hevitő italtól; és csak szűk sovány asztalt tartson.

Mossa-meg egész testét tetőtől talpig friszvizzel — különösen fejét, és altestét jobbról, balról.

Fürüdjék változtatva kádban, vagy folyóban, és dörgölje-meg egész testét.

Eljen hideg allövetekkel; borítsa be friszvizbe mártott hosszú kendővel altestét, és így mozogjon a' frislevegőn.

Ha ülnie kell, üljön *egyenesen*, és változtatva, irjon *állva vagy ülve*, hogy az altest, és vékony hurkák össze nyenyomódjanak, 's be ne duguljanak. *Sarenbach* I. 586—88.

*Lihegés*, pihegés, fuladás, nehéz lélekezés, nyomás a' szivgödörben, erős sziv dobogás, stb. a' sok összegyűlt nedvességtől a' tüdőben.

Azonnal mossa-meg az ember a' fejét, és mellét friszvizzel, szíjon friszvizet az orrába, gurgulázza - ki azzal torkát.

Igyék halkal, és vontatva 2 pohár friszvizet, és ismétlje ezt gyakrabban.

Eljen hideg allövetekkel, 's áztassa lábait friszvizben, hogy a' dugulások táguljanak, a' szelek kitakarodjanak.

Csak egyszerü, és könnyü étkekkel éljen, kerülje a' gyöngítő nyált okozó, és igen tápláló eledeleket.

A' serivástól, 's dohányzástól tartóztassa magát, hogy a' tüdőtől minden sűrű anyag, és vértódulás eltávoztassék.

*Magkiömlés*, lásd önkénytelen magkiömlés.

*Méyétetés*, beadott növény, vagy ásvány-méreg által, akár millyen nemü legyen, az a' hidegvizben semmi különbséget nem tesz — belindek, és natragulya, egerkő, és kék savany, stb.

Ha a' méreg a' gyomrot, és bélsatornát már megtámadta is, igyék az ember azonnal sok fris hideg kútvizet, és huzomosan döntse magába, 1. 2. 3. stb. pintet, hogy gyomrát, és bélsatornáját *vizzel egészen elborítsa*.

E' felső özönnek hidegviz allövetekkel hatalmasan kell eleibe menni.

Még kívülrül is, segiteni kell a' bajon — hidegvizzel dörgölvén a' betegnek a' mellét, és hasát.

Végre meg kell mosni fejét is, és orrát, száját, 's torkát frissvizzel megtisztítani.

Iros vajat, zsírt, olajt, 's tejet is jó bevenni; ez a' mérget begöngyölgeti, és ennél fogva erőtlenné teszi.

Hanem a' vékony, hirtelen átható és nagy mértékben ivott frissviz ezt egy pillanat alatt felolvasztja, 's erejétől megfosztja.

*Meghevülés*, fölhevülés, a' vérnek szerfölkötti heves fölforrása, a' sok munka, járás, futás, utazás, lovaglás táncz által — vagy ha ki több ideig mulat a' légjáráson, a' napnak heves sugárain, igen meleg szobában meleg kálhánál — indulatok, 's szenvedelmek heves fölgerjedése boszuság, harag által, stb. miből veszedelmes bajok származnak.

Illyenkor vonja félre magát az ember egy két pillanatig, nyugodjék egy kevesé, egyék egy falat kenyeret, és csak azután igyék egy ital frisvizet.

Tehát az elsőfölhevülésben a' futás, vagy táncz után mingyárt nem kell semmi hideg italt inni.

De ha még is vigyázatlanul ezt tette volna, azonnal fusson megint sebesen, vagy tánczoljon erősen, hogy megizzadjon.

Ha pedig ezt nem cselekszi, és igy a' visszavert izzadság a' testben marad, halált okozhat.

Márha a' meghevült életét jobban szereti, mint halálát, — tehát a' mint mondva volt, azonnal ismét sebesen, és erősen mozogjon, vagy egész testét, vagy legalább fejét, mellét, hasát dörgölje — meg sebesen, és erősen mozogjon, és igy azon nedves abába takaródzva fekügyék az ágyba, 's folyvást frisvizet igyék, hogy a' visszavert izzadság erőszakosan kiüzetvén a' testből, a' nagyobb bajt elkerülhesse. Wasserku-  
ren XII. Prof. Oertel.

*Meghűlés* a' vérnek fölötte nagy meghűlése, levegőhuzódás, esti hűtözés, és időnek hirtelen változása igen meleg maga tartós, elkényeztetés által, stb. miből veszedelmes bajok támadnak.

Mindenek előtt arra szoktassa magát az ember, hogy naponként sok friszvizet igyék, és hetenként egész testét friszvizzel kétszer megmossa, hogy azt lassanként a' durva levegő, és nedves idő kellemetlen benyomásai ellen megkeményítse.

Különösen mossa meg gyakran, és erősen fejét, nyakát, mellét, és lábait, hogy mindég egyenlő melegségük legyen. Szoktassa el magát lassanként az igen meleg ruhától, szobától, és ágytól, járjon, keljen szorgalmatosan a' frisz levegőn, hogy lassanként a' hideggel, széllel, és esővel daczolhasson.

Midőn ugyan megizzadt, mértéklett szobában hirtelen vesse le ingét, dörgölje-le testéről a' veritéket, és azonnal vegyen magára száraz inget.

Ha egyszer már testét megkeményítette, azután semmivel többé el ne kényeztesse, ha pedig még is meghült volna, azonnal mossa-meg derekasan friszvizzel egész testét, fekügyyék az ágyba, és igyék sok friszvizet, nem sokára következik az izzadás, és gyógyulás. Professor Oertel.

*Méhbaj*, méhgörcs, származik az asszonyi

hasidegök gyengeségétől, és azonnal elháríthatni. —

Az altestnek hidegvizzel ismételt mosása, és fürösztése által, valamint a' szemérem tájéknak friszvizbe mártott ruhával borongatása által.

*Méhgyuladás*, friszviznek beföcskendezése által az anyaméhbe, az altesnek, és czomboknak gyakori mosásuk, valamint a' sok friszviz ivás által elhárítható. Prof. Oertel.

*Méhserv*, méhnek kifordulása, midőn a' petyhüdt anyaméh a' méhhüvely be ereszkedik, és a' szeméremből kilóg —

Frisvizzel ismételt borongatások, és fürdéssek által visszatéríthetni.

*Melancholia*, lásd lépkór.

*Mellbaj*, lásd föllebb fuladozás.

*Mellgörcs*, — akármelly nagy legyen is az — elmellőzhetni naponkénti sok friszvizivással (3, 6. pint) —

Frisvizzel mosással, és dörgöléssel —

Kevés és sovány étkek evésével, (sovány marhahúslé, zsemlye, nyers gyümölcs)

A' serivástól, és dohányozástól maga türtőztetésével.

*Mirigy gyuladás*, mirigy daganat, és mirigy keményedés (scrofula) mind a' kettő ellen legjobb a' friszviz — naponként friskút vízzel kell a' daganatot ismételve dörgölni, napközben igyék, a' beteg sok friszvizet, estve mossa-meg egész testét tetőtől talpig friszvizzel, azonnal fe-

kügyék le, nyakát vastagon beborítván friszvizbe mártott ruhával.

Éljen egyszerű sovány étkekkel, sovány marhahuslé, ösztövér borju, vagy marhahus, zsemlye, nyers leves gyümölcsessel. *Mellgyuladás*, a' vér megrekedésétől a' mellben —

Ha gyuladás támadt, és éget, oltani kell! Tehát —

Igyék az ember lassanként mindég többtöbb friszvizet — minél több, annál jobb, mennél hidegebb, annál erősebb — hogy a' mellben minden jól megfrisüljön.

Egyszersmind dörgölje-meg mellét friszvizzel, 's borítsa be sok rétben összehajtott friszvizbe mártott kendővel.

A' megtüzesedett *emlőket* is nedves hideg borongatással kell gyógyítani, valamint a' fölrepedezett csecsbimbókat is.

*Mentőhimlő*, tehénhimlő, közönséges behozatala óta 1800 az elcsufításokat, és halálzásokat nem hagyta ugyan többé lábra kapni, mint az előtt az ember himlő, hanem ellenben szabadelmű orvosok vallomása szerint más gyermeknyavalyákat gyakrabbakká, gonoszabbakká, és veszedelmesebbekké tett, például: kölchimplőt, vörhenyt, mirigydaganatot, torokgyíkot, főjtóhurutot.

De nem is oltalmazta teljesen a' beoltottakat, az emberhimlőtől; mert ez időről időre mégis újra kiütött, úgy, hogy sok embert má-

sodszor kellett mentő, vagy tehénhimlővel beoltani — mit tehát minden 12 — 15 esztendőben ismételni kell. De nem is lehet általlátni, miképen volna képes 3 — 6 beoltott tehénhimlő, olly sokféle különmemű életrendelleni hibáknak alája vetett emberi természetet, az arábhimlő hatalmas befolyása ellen eléggé, és mindenkorra oltalmazni. Dr. *Schreiber* Gründe gegen die Kuhpockenimpfung. Eschwege. 18. 32. 8.

És így nem volna-e tanácsosabb, és természeteszerűbb az eddig gyermekeinkbe *mesterkelt, undorító, állati kóroanyag* helyett undorodást nem okozó, és emberi természetünket egészen kitisztító, *egészség-anyagot, a' hidegfürdőt* országosan béhozni?? lásd föllebb himlő. Prof. Oertel.

Mirigydaganat, a' nyak, fül és más mirigyek fájdalmas daganata, és fekélyei.

Mossa-meg az ember reggel, délben, este fejét, nyakát, mellét frissvizzel.

Különösen dörgölje-meg jól a' mirigyek tájékát, nyakát, és nyakszirtjét frissvizzel.

Igyék naponként 3 stb. pint frissvizet, hogy a' rosz nedvek a' testben javuljanak.

Kétszer egy hétben fürüdjék-meg *frissvizben*.

Napjában tegyen *sok mozgást a' szabad fris levegőn*.

Éjszakára frissvízbe mártott ruhával borítsa-be nyakát, és a' fájós helyeket, és úgy fekügyék-le.

*Művészek, 's kézművesek*, valamint tudósok, gazdagok, és előkelők *nyavalyái*.

Munkásoknak, kiknek sok ásványi gőzt, és port kell kiállaniok, mint például: kenyérsütők, molnárok, gabonamérők, pálinkafőzők, pamuttal dolgozók, posztócsinálók, posztónyirók. —

Munkások, kiknek sok állati párát, és gőzt kell kiállani, mint például: árnyékszék, kút, és csatorna-tisztítók, timárok, mészárosok, gyertyamártók, szappanyosok, gyapjúval dolgozók —

Ezeknek, és több más eféléknek — hogy a' betegséget, és kora halált elkerüljék — szorgalmasan kellene a' fris levegőt, és frissvizet használniok :

A' csipős párát, gőzt és port magukról szorgalmasan lefújni, műhelyeikbe fris levegőt bocsátani, vagy magukat a' tiszta levegőre felrevonni.

Maguk körül frissvizet föcskendeni.

Frisvizzel ábrázatjukat, orrukát, szájukat, torkukat megtisztítani.

Gyakrabban frissvizet inni, 's azzal szájukat kiöblíteni.

Ruhájukat naponként kiporolni; kikefelní, 's minden héten munkaszünetkor egész testüket langy, vagy hidegvizzel megmosni.

*Acsoknak, 's napszámosoknak*, kik tagjaikat szüntelen erőltetik, reggel, és este karjaikat, 's lábaikat meg kellene mosniok frissvizzel, 's ezáltal tagjaikat az új munkára erősíteniök.

*Vargáknak, szabóknak, takácsoknak, varrónéknak*, kik a' sok görbén, 's veszteg ülés által a' vérkeréngést gátolják, 's ez által mellőknek, 's altestüknek ártanak, időről időre kellene

helyezetüket változtatni,

a' fris levegőn mozogni,

sok friszvizet inni,

Karjaikat, 's lábaikat friszvizzel megdörögölni.

*Szobatudósoknak, irtókoknak, másalóknak*, változtatva kellene állva, 's ülve dolgozniok, ábrázatjukat, karjaikat, 's lábaikat friszvizzel szorgalmasan mosniok, és gyakran friszvizet inniok, hogy a' munkát állva jobban győzzék.

*Gazdagok, és előkelők* rendszerint csupa diszes, és jó ízű, de egyszersmind csipős, szerfölött ingerlő, mérges anyagu, hevítő, bágyasztó étkekkel, 's italokkal élnek, és így az egészséges lételre alkalmatlanokká lesznek

„Sok étel, mond ama régi római bölcs *Seneca* (Epis. 95) sok nyavalyát szül. Nézd, mennyiféle dolgot, mellyeknek egyetlen torkon kell keresztül menniök, összekever a' torkosság, ez a' földnek, és tengernek pusztítója!“

„Azon ütközöl meg, hogy számtalan a' nyavalya, O! számláld meg csak a' szakácsokat, inasokat, kik az adott jelre idestova lótnak, futnak, hogy az ebédet föladják!“

„Jó Istenek, mennyi embert foglalatoskodtat

egyetlen egy gyomor! Innét olly sokféle, szövvényes, különmemü, sok alaku nyavalya.“

„Térjünk vissza a' természet törvényére, (Ep. 25.) akkor készen lesz gazdagságunk. Mire szükségünk van, kevésbe, vagy semmibe sem kerül.“

„A' természet kenyeret, 's vizet kíván. Erre mindenki elég gazdag. A' ki erre szoritja kívánságát, az a' boldogságban még Jupiterrel is vetélkedhetik.“

„Elég, ugy mond Jézus Sirák fia (29, 28) ez életre viz, és kenyér, ruházat és hajlék, hogy az ember szükségét fődözhesse.“

„Szent Pál Apostol pedig azt mondja (I. Tim. 6, 8.) eledelünk, és ruházatunk lévén, ezekkel elégedjünk meg.“ De ki iisz a' mi prédikálásunknak? Izai. 53, 1. Prof. Oertel.

*Napszúrás*, midön az ember a' mezei munkán, vagy úton nyári meleg időben (valamint az erős tűz, vagy télen a' kálha melett) elkábulva szélütöten lerogyik.

Az illyent árnyékos helyre kell vinni, és fejét gyöngén dörgölni, azután fejét frissvizel megmosni.

Ha még lehet, és szükséges, *hidegfürdőbe* kell tenni, és vele frissvizet itatni.

Ezt többször kell ismételni, el nem fáradni; mert az illyen ember csak *látsholt* és életre lehet hozni.

Illyen napszúrásnak példáit találni az ó testa-

mentomban a' sunamita asszony fiáru, kít Elisa dörgölésekkel életre hozott; Királyok IV. 4 — *Manassesről* Judith férjéről. Jud. 8. Prof. Oertel.

*Nátha, folyónátha*, midőn valakinek az orrából csipős, vizes és nyálkás nedvesség foly, 's mind untalan tüsszög.

Mossa az ember bátran, és szorgalmasan frissvizzel fejét, ábrázatját, nyakát, és mellét.

Kiváltképen szíjon erősen frissvizet az orrába, és fujja ki azt erősen.

Éjszakára kösse-be homlokát frissvizbe mártott kendővel.

*Nátha, rekedónátha*, midőn az orr száraz, bedugult, vörös és fáj.

Mossa-meg az ember fejét és ábrázatját frissvizzel, különösen munkálja-meg orrát kívülbelül frissvizzel.

Minden órában borítsa-be fejét frissvizbe mártott ruhával, míg a' rossz anyag föl nem olvad, és az orr a' lélekzésre alkalmassá nem lesz.

E' mellett szoros életrendet tartson, az evésben, és ivásban, hogy a' testben sehol bajt ne okozzon.

Egyébiránt megóhatja magát az ember a' náthától, 's mindenféle huruttól, ha ifjuságától fogva hozzá szokott fejének, ábrázatjának, nyakának, 's mellének naponkénti frissvizzel mosásához, valamint orra, szája, 's torkának frissvizzel kitisztításához, és ezenkívül künn a' hideg levegőnek eltűréséhez.

*Nedvek csipősége*; savanyu, nyúlós, epés, rothadt, stb. nedvességből áll —

A' sok friszvíz ivás fölolvasztja, és folyékonyá teszi, és így egyszersmind a' gyuladásnak is elejét veszi, ha e' mellett az ember a' csipős sós étkeket kerüli.

*Nehezkeseken* gyakran van émелgés, hányás, különös kívánság, vérbuzgás, tagnehezülés, szédülés, ájulás, fuladozás, gyomornyomás, méhgorcs, dagadt vérerek, magzatletétel, 's koraszülés, stb.

Mind ezt részint kevesíthetik, részint elkerülhetik, ha terhességük alatt magukat lassanként arra szoktatják, hogy

a) naponként sok frisz kutvizet, három, stb. pintet igyanak.

b) hogy irtózás, és aggodás nélkül hetenként legalább kétszer egész testüket friszvízzel megmossák.

c) különösen még naponként, reggel, és este altestüket hidegvízzel megfrissítsék.

Igy minden bizonnyal sok kellemetlenségtől menten maradnak, mesterség nélkül, 's könnyen szülnék, egészséges gyermekeket hoznak a' világra.

Mert hiszen teherbe esni, és szülni *természet műve*; következőleg nem kellene abban az asszonyoknak igen sokat szenvedni, vagy épen meghalni.

Igaz ugyan, hogy a' szentírásban írva van:

megsokasítom fájdalomadatt, de nincs írva: akarom, hogy abban meghalj.

Ha még is valamelly asszony a' szülésben, és annak következéseiben meghal, ennek oka részint az asszonyi elpuhultság, sészint az ügyetlen vizirtózó velebánás. Prof. Oertel.

*Nehéznyavalya*, nyavalyatörés (görögül *φοιξ* borzadás) belsőnyavalyatörés, vonaglás, rángódás, kisdedeken- csecsemőkön, midőn különösen alvasközben szemeiket forgatják, ábrázatjukat férrehuzzák, 's mosolyognak. Ez remítőnek látszik ugyan, de nem az.

Frisvizbe mátott szivacschal azonnal gyöngén meg kell simítani ábrázatjukat egynehányszor.

Azután fris czukros vizet kell velük szürtyöletni, 's naponként egész testüket frísvizzel megmosni.

Gyermekeket e' nyavalyában meghalni engedni (ha egyébiránt idegeik nem gyöngék) nagy ügyetlenségre mutat.

Nyavalyák, mellyek mindegyik évszakban, 's mindegyik emberkorban uralkodnak — de a' mellyek az emberiségnek első három évezereében, mikor az még egyszerűen, természetesen, és mesterkéletlenül élt, még nem mutatkoztak, hanem csak a' későbbi dobzódás által tüntek elő — az okos vizdiaeta által gyöngíthetők, vagy épen ki is irhatók.

## Mindegyik évszaki nyavalyák.

Tudniillik minden ember bizonyos élet, vagy emberkorban, és bizonyos időszakban él, és közönségesnek tartják azon észrevételt, hogy a' legrövidebb napokban több ember megbetegszik, és több beteg szokott meghalni, mint aránylag a' többi évszakban. Mire nézve mind egyik időszaknak különös nyavalyák tulajdonítanak. Így

### a' t a v a s z

a' hurutos, és köszvényes nyavalyák kitünő ideje. Ekkor uralkodnak rekedtség, köhögés, nátha, szaggatások, sz. pürsögések; és az éjnek egyenkor, valamint ősszel — nehéz nyavalya, stb.

### A' n y á r

a' forró, és hidegláz uralkodó ideje. Ekkor uralkodnak váltóláz, köleshimlő, pattogzások, forróbetegségek, ragadó nyavalyák, hasmenés, stb.

### A z ő s z

a' legforóbb nyavalyák kitünő ideje — a' legegésztelenebb időszak, akkor uralkodik köldökcsömör, vérhas, torokgyík, száraz-betegség, vizkorság, stb.

### A' t é l

a' gyuladások, csuzok, szélhűdségek, ki-

tünő ideje. Akkor uralkodik főfájás, szédülés, rekedtség, rekedónátha, szegezés, gutaütés, stb.

Csak az epekór nem kötötte magát még eddig egyik időszakhoz is, hanem mind egyik időszakban szabadon uralkodott. E' szerint

*a' tavasz* legegészségesebb

*a' tél* elég egészséges

*a' nyár* márveszedelmes

*az ősz* legveszedelmesebb.

A' négy évszaknak ezen elmés különböztetése, és egyszersmind gyűlöletes rajzolata ama régi görög orvos Hypocratestól származik, ki 400 évvel élt Kriszt. szül. előtt, és olly időkorban, midőn a' nagyon kimivelt emberiség a' dobzódás, bújálkodás, és ezerféle mesterkelt szükségek által magát nagy mértékben már megvesztegette, megrontotta, és ez által magát a' négyévszak természetes befolyásai ellen meggyöngítette.

E' tehát világos bizonyága az emberi elkorcsosodásnak, és elpuhulásnak, mellynek az egyszerű, és természetes emberi élet elsőként, vagy három évezredében még helye nem volt. Mert —

Most is foly még, 's zúg a' csermelye  
 Most is hüss az ernyő, 's zöld még,  
 A' szép hold most is úgy mosolyg-le,  
 Mint Ádám fái között rég.  
 Most is segít a' szőlő nedve  
 A' beteg emberi szíven

Most is tetszik még, ha ölelve  
 Megsókol egy jó sziv híven.  
 Most is a' fülmüle zengése  
 Gyönyörrel tölti az ifjút,  
 'S ligetben hangzó éneklése  
 Szét — tépi lelkéről a' bűt. —  
 A' vigalom minden uton iat  
 E' tündér vándor életben,  
 'S koszorút hoz előnkbe, a' mint  
 Lelépünk pályáinkról itten.  
 Nem! — — — — —

Örökre alkotott  
 Minket a' jó Eg,  
 De a' kint, 's bánatot  
 Mi szőjük mindig.

Ugy vagyon! magunk szerezzük magunk-  
 nak többnyire testi bajainkat, mivel süketek  
 lévén a' *természet szavára*, a' *nem termé-  
 szetnek* adjuk magunkat, elpuhulásunkat, tu-  
 lajdón hiányos életrendünket kell vádolnunk,  
 nem pedig a' négy isteni évszakot, midőn így  
 sohajtunk:

Jaj nekem! oda a' mellem  
 Mint nyom! fuladozom!  
 Nincsen immár élni kedvem,  
 Haj csak siránkozom!  
 Nem az vagyok, a' ki valék,  
 Merő hitvány agár!  
 Csupa esont, bőr, halavány, kék,  
 Agyon köhögtem már!  
 A' levegő, mellybe Isten  
 Áldását béönté,

Mellyből a' mi csak él, minden  
 Éltet szív örökké.  
 Megtagadtatott énnékem,  
 Nemhoz egészséget,  
 Szük, 's nehéz a' lélekzetem,  
 Sorsom gyötrelem lett!  
 Az álom, melly boldoggá tész  
 Mindent, nem barátom,  
 Tőlem egész éjjel enyész  
 Csak inség őrtársom.  
 Az orvos tisztjeként ugyan  
 Sürg, forog, körülem  
 Kontárkodik — de hasztalan,  
 Nincsen segedelem!

Bizonyosan nincs az orvosok hatálmában az  
 a' mi minket 's őket a' négy évszak ártalmas befo-  
 lyásai ellen oltalmazhatna. Nem találni azt sem-  
 mi emberimüpatikában is! de föltalálhatni az  
 isteni *természetpatikában* — és pedig legna-  
 gyobb mértékben — ingyen, — a' világnak mind  
 az öt részében a' *frísvizet*. A' ki ugy szólván  
 egészen a' tiszta frísviz elembe él, menten ma-  
 rad az minden évszaki nyavalyától. Ki pedig  
 abban nem él, azon e' nyavalyák erőt vehetnek  
 és vesznek is. Prof. Oertel.

Épen így van a' dolog

Mind egyik emberkornak nyava-  
 lyáival,

Tulajdon életkorunknak különböző idősza-  
 kaszai, mondják, magukkal hozzák, nyava-

lyáikat, mellyek hasonlókép állandó kísérői az embernek.

### A' gyermekornak

vannak tulajdon nyavalyái: sárgaság, szájgombácskák, fogláz, nehéznyavalya, himlő, giliszták, stb.

### Az ifjúornak

vannak tulajdon nyavalyái; orrvérfolyás, vérpökés, szárazbetegség, nyavalyatörés, forroláz, stb.

### Férfikornak

tulajdon nyavalyái: fuladás, tüdővész, agydüh, epeláz, hasmenés, aranyér, lépkór, dugulás.

### Az öregornak

legtöbb nyavalyái vannak: erőtlenség, fuladás, görbültség, emlékezet, látás, hallás gyöngesége, őzség, koposzság, vizeletszorulás, hurut, álmodlanság, guta, nátha, szédülés, rostocskák megmerevése főveny fájdalom, csipásság, edények megszükülése, benyálkásodás, második gyermekség, fogatlanság.

Ime az öregség minden bajaival együtt kötetlen beszédben előadva. *Salamon* pedig költészilég eképen rajzolja Préd. 12, 1—5.

1. Emlékezzél-meg a' Teremtődről ifjúsá-

ságodnak napjaiban, minek előtte eljőjön a gyötrelemnek ideje, és elközelgessenek az esztendőök, mellyekről azt mondjad nem tetszenek nekem.

2. Minekelőtte, mint a' nap, hold, 's csillagok fénye elsötétül, úgy eltűnik lelked vídamsága, és tested ereje.

Minekelőtte, mint az eső után visszatérő fülhő, úgy következzenek egymásra a' *hasfolyás*, és *gyöngeségek*.

3. Mikor a' ház őrzőjének *kezzei*, 's *karjai*, reszkednek, az inos csontok a' *hátban*, és a' *térdekben* meggömbülnek — az *örlőfogak*, *szemek* az ablak rostélyon át csak homályosan látnak, és a' *fülek* mint kiálló ajtószárnyak bezáródnak, hogy a' zúzás hangját többé nem hallják.

4. És midőn az ember már korán reggel fölébred, mihelyt a' reggeli madár a' kakas szól, és a' többi éneklő *madarak* álmukból fölkelvén bukdosnak, 's nyujtóznak.

5. Midőn az ember a' halmoktól irtózik, és a' síkon is retteg, mint mikor — a' faku ló, mandola — virág — a' haja megőszül — mikor előbb mint a' sáska könnyen szökvén járása megnehezül, és a' földi örömök iránt minden érzést elvesztett, és végre örök lakásába bémegy, mikor azután a' sivatók minket nyilván gyászolnak. Prof. Oertel. stb.

Mind a' két rajzolat csak azon idő korra il-

lik, mellyben az emberiség a' dobzódás, bujálkodás, és ezerféle mesterkélés által megromlott.

Már Salamon idejében — az ó világban — 1000 évvel Krisz. szül. előtt az emberiség többféle elfajulás által rosszabbult, még inkább pedig Hypocrates idejében 400 évvel Krisz. szül. előtt, akkor a' testnek kitünő gyöngcsége, gyarlósága, és kora halál uralkodott.

Salamon ideje előtt tovább visszafelé — a' három első évezredben, az ősvilágban, még a' dolog nem volt így, akkor egyszerű mesterkéletlen életmód vala, táplálat, föld, és fagyümölcs-csel, 's frisforrás vizzel, élet a' fris levegőn, egyszerű erkölcs, a' betegség ritka, a' halál természetes, és késő.

Ellenben az *új-világban* — a' kereszténység kezdete óta, a' népek vándorlása óta, az arabok megjelenésétől fogva. Amerika fölfödése óta az *izzadó-ideg*, és *gyuladás* — idősztaktól fogva, egész föl a' 19dik századik leginkább uralkodik az életnek mesterkélése, és a' nem természet.

Most már a' négy évszak az emberiségnek veszedelmes, és a' négy emberkor nyavalyákkal terhelve! Azért több a' nyávalya, és nagyobb a' halandóság mint ezt Dr. *Hufeland* helyesen rajzolta e' munkájában: *Geschichte der Gesundheit*. Berlin. 1812. 8.

Innét van olly sok gyöngé, rökönfoltos, inczenbincz, száraz emberke, és asszonyka !!

Ettől a' *nemtermészettől*, (természetelleni állapot) és mesterkéléstől lassanként ismét vissza kell térnünk a' *természethez*, és *mesterkéletlenséghez*, ha azt akarjuk, hogy egészségünk, és életünk jobbuljon, 's tartósabb legyen.

Ide tartozik pedig mindenek előtt a' friszvíz, a' természetnek e' balzama, ivással, mosással, fürdéssel, stb.

Vajha valahára szerényen mindnyájan rá adnók magunkat, hogy a' friszvizet megszeressük, azt külsőbelsőképen használjuk, egyéb éldelésünkben magunkat mérsékeljük, és inyünket ne tegyük többé orvosi tanácsunkká.

Igy bizonyára részesülnénk ama magos földi boldogságban, hogy nem csak a' már jelen lévő nyavalyáinkat, és sérelmeinket gyöngitenők, vagy eltávolítanók;

hanem a' jövendő testi bajokat is elkerül-  
nők, egészséges gyermekeket nevelnénk, egészséges ifjak, 's leányok, egészséges férfiak, és asszonyok lennénk, és végre ép öregséget érnénk, mentek lévén mind azon nyomorúságoktól, mellyekkel rendszerént az öregek küzdeni kénytelenek.

Hogy szesze hideg friszviznek  
Hasznos testnek, és léleknek,  
Tapasztaltam mind önmagamon  
Mind pedig sok embertársamon,  
Sőt ha az ember nekünk hinne,  
'S a' vízhez nagy bizodalmat venne,

Folyva egészséges lenne,  
'S hosszú életnek örülne.

*Prof. Oertel.*

*Nyavalyatörés*, nehéz nyavalya, nehézkórság, epilepsia — származhatik gilisztáktól, visszavert izzadástól ijedéstől, és az idegrendszernek más megrendítésétől, megrázásától; az ilyen beteg vagy nyomást érez a' szivgödörben, nagy émelgést a' gyomorban, vagy böfögést, és csuklik — vagy hirtelen munkaközben rémítő kiáltással eszméletlen rogyik össze, szája habzik, fejét hányaveti; kezével lábával kapállodik, hüvelykét beszoritja; arcát, száját rémítőleg félrehuzza, elfintoritja. Legfelsőbb foka a' görcsnek! —

Itt már, ha a' baj örökségi volna is, semmi jobban nem használ, mint a' friszviz.

Mihelyt a' beteg a' nyavalyának neszét érzi, azonnal igyék két pohár friszvizet, gurgulázza, 's öblitse - ki azzal száját, 's torkát, dörgölje meg azzal mellét, hogy a' nyavalya ki ne törhessen, vagy kösse-meg erősen föllül azon tagot, mellyből a' nyavalya kiindul, és mellyen fölmegy.

Ha pedig már a' nyavalya ki ütött, fejét kell különösen oltalmazni, hogy ábrázatját, 's állát előbb ugyan száraz meleg kézzel, azután pedig frís hideg vízzel erősen meg lehessen dörgölni, hogy a' beteg *fejét*, össze ne törje, *nyelvét* el ne harapja.

Azután mellét, 's kezeit kell frissvizzel jól megmosni, így a' görcs mind a' mellből, mind az ujjakból eltűnik, és nem szükség hüvelykét erőszakkal kihúzni, kinyujtani, és mellét lenyomni.

Az altestnek lágy részeit a' hátgerincz felé kell nyomni.

Egy két pohár frissvizet is kell neki inni adni, és arra kell serkengetni, nógatni, hogy

Semmi mást ne igyék, mint sok frissvizet, 4—6 pintet napjában.

Naponként kétszer egész testét mossa-meg frissvizzel vagy fürüdjék —

Időközben naponként kétszer éljen hidegvizlövettel —

Egyébiránt eledele könnyű, 's egyszerű legyen; például: egy csésze vékony tej, marhahús lé, darabka ösztövér borju, vagy marhahús, egy lágy tojás, zsemlye, leves gyümölcs, és mindég frissvizet igyék utánna. Így néhány hét múlva kigyógyulhat a' nehéz nyavalyából. Wasserkuren VI. X. XII.

### *J e g y z é s.*

Némelly nyavalyatörős véletlenül vízbe hullván hirtelen magához tér, 's meggyógyul.

Vannak koldúsok, kik a' nehéz nyavalyát álnokul tudják utánozni, 's ezzel a' szánakodást maguk iránt nagy mértékben felakarják gerjeszteni, ezeket csak csiklándani kell, vagy szur-

kálni, vagy lármát ütni, hogy tüzes vassal aká-  
ják őket sütögetni, stb. Prof. Oertel.

*Ondófolvás*, kankó, bizonyos geneség-  
hez, vagy maghoz hasonló nedvességnek szün-  
telen, és húzomos folyása a' vizeletcsőből.

Mossa az ember a' szenvedő részeket szor-  
galmatosan és húzomosan frisvizzel

Mártsa azokat gyakran frisvizbe, és tartsa  
benne soká a' meghülésig, és megkékülésig.

Feküdjék részint mélykádban, részint folyó-  
vizben — egyegy óráig.

Semmi mást ne igyék, mint sok frisvizet,  
minden órában egy jó messzelyt.

Semmi mást ne egyék, mint vékony marhahús-  
levet, és zsemlyét, még inkább pedig nyers, földi,  
és fagyümölcsöt — almát, körtvélyt, szilvát, sző-  
lőt, sárgarépát, és természet-szerű ingert okoz.

*Orbánex*, tüzes daganat az ábrázatán, nem  
veszedelmes már többé, hanem mint más gyu-  
ladást, és daganatot hat, nyolcz nap alatt meg-  
gyógyíthatni.

Részint napjában többször ismételt tiszta fris  
kútvizzel mosás.

Részint hidegviz borongatás által.

De nem kell ám elcsüggedni, ha a' baj  
eleinte *rosszabulni* látszik, hanem annál áll-  
hatatosabban folytatni.

Harmadik vagy negyedik napon *javulni*,  
és nem sokára egészen meg kell neki gyógyúlni.  
Wasserkuren I. IV. VIII. IX.

*Orbán*z (Rose) rózsa, szép rózsa! sz. Antal tüze, veres orbánz, bőrnyavalya, rozsa-szinü gyuladással és daganattal, szúrós fájdalommal, vagy égetéssel, és viszketeggel, stb. rendszerént a' lábszárokon, és ábrázaton szokott lenni, és származik csípős, epés nedvektől a' testben, vagy helybeli megsértéstől is, és egyedül hidegvizzel lehet tökéletesen, 's veszély nélkül meggyógyítani; Tehát —

Mossa - meg az ember az orbánczot — mit a' vénasszonyok szintugy, mint a' férfiak igen tiltanak — minden félelem, 's aggodás nélkül, és huzomosan fris hideg kútvizzel.

Borongassa a' szenvedő részeket — minden tapasz, vagy flastrom, és olajos kenőcs helyett, mellyek a' bőr lyukacsait bé dugják, a' fájdalmat öregbítik, nevelik, szaporítják, és a' bőrt megfekélyesítik — ismételve frisvizbe mártott ruhával, hogy a' rossz anyagok lassanként kitakarodjanak.

De e' mellett igyék naponként több pint fris kútvizet, hogy a' kettő, *mosás, és ivás* derekasan összemunkálódhassék.

Ha az orbáncz már a' mellre, vagy az agyvelőre visszaveretett, csak borongassa bizton frisvizbe mártott kendővel mellét, vagy fejét, hogy hasznos kigőzölgés származzék.

A' *holyagos orbán*cz, melly legveszedelmesebb, hasonlókép frisvizzel kell meggyógyí-

tani, mint oda fönn le van írva. *Sarenbach*  
II. 293. Prof. Oertel.

Rózsák termenek e' világon;  
De tövis nő rózsza ágon.

*Orrdugulás* — nyúlós nedvességektől, a' lélekzést nehezíti, a' kimondást elcsufítja, és undorítása mellett fekélyekre, és orrgombára (habarcz polypus) elfajulhat.

Ne restelje az ember orrlyukait gyakran, és erősen frissvízzel kimosni (az orrába frissvizet szini) és azzal egész ábrázatját megmosni. Prof. Oertel.

*Ó sérelmek* a' testen, a' lábszárokon, fekély a' karon, czombon, lábon, és más részeken.

Ezeket szorgalmasan kell frissvízzel mosni, hidegen borongatni, gyakran, és sokáig frissvízzel megtöltött edényben tartani, folyóvízbe állani, 's viz ellen menni.

E' mellett kevés, és egyszerű eledellel kell élni.

Vizes borongatással jární, de csizmát nem kell huzni, hogy a' baj rosszabbá ne legyen.

*Ótvar*, kosz, a' fejnek legerősebb kipörögése, undorító lyukacsos varral, kéreggel, melly tele van fekélyvel, genecséggel, 's több féreggel — származik a' bőrmirigy nedvek megromlásától a' fején, mivel az ilyen fejét frissvízzel soha nem mosta.

Mossa-meg ótvaros fejét napoként, 's óránként gyöngén frissvízbe mártott szivacsos, 's hagyja a' vizet a' lyukakban, betakarván azt nedves ken-

dővel, hogy a' férgek fajzatjukkal együtt meg-  
fuladjanak.

Azután egy óra mulva fésülje le lassanként  
a' megpuhult koszdarabokat, és újra nyomo-  
gassa be frissvizzel, 's kösse-be nedves ruhával;  
így a' lefekvés előtt.

E' mellett csak kevés, egyszerű étkekkel  
éljen, és annál több frissvizet igyék, hogy a'  
megromlott nedvek megjavuljanak.

*Önfertőztetés*, némabün (onania) önteste  
és élete legnemesebb erejének vesztegetése.

Mossa meg az ember naponként egész testét  
köröskörül frissvizzel, és egyszersmind szemérem-  
testét is.

Változtatva fél, vagy egész óráig üljön egész  
altestével frissvizzel megtöltött kádban.

Igyék 3 és több pint frissvizet, és egyék  
tejet, marhahuslevet, marhahúst, nyers gyü-  
mölcst, és utánna igyék mindenkor frissvizet.

Éjszaka ne feküdjék hanyatt, hanem oldal-  
vást, és kezeit hagyja kinn a' paplan fölött.

Tegyen sok mozgást a' szabad levegőn, meg  
nem romlott jó emberekkel társalkodjék, olvas-  
son ártalmatlan erkölcsi irómányokat, stb.

*Önkénytelen magkiömlés* — mint az el-  
gyöngült nemzórészek következése, midőn az  
ember a' munkára minden kedvét elvesztette,  
minden társaságot, és látogatást gyűlöl, és bá-  
gyadt testével csak nyugodalmat, és alvást  
ohajt.

Mossa-meg naponként többizben frisvizzel fejét, mellét, és altestét.

Főképen döngölje-be szenvedő részeibe a' fris kútvizet.

Egész altestével üljön frisvizzel megtöltött kádba, 's maradjon benne egy óráig — a' teljes meghülésig, és megkékülésig.

Ismételve nagyon öntözze-meg egész testét míg a' frisviznek összehuzó, 's erősítő ereje az elgyöngült részeknek erejüket, 's természeteségüket vissza nem szerzi.

E' mellett tartóztassa magát minden meleg, hevitő 's forrott italtól, valamint minden zsirral, fűszerrel és savanyal készült ételtől, és csak *tiszta fris hideg kútvizet* igyék, és csak vékony marhahuslevet, zsemlyét, leves gyümölcsöt egyék, részint nyersen, részint sülve, nyers salátát, nyers sárgarépat, ugorkát kevés faolajjal, stb. és igyék rá czukros vizet. *Sarenbach* II. 308. Prof. Oertel.

*Öregség gyöngeségei*, ugy mint: szűkmellűség, fuladás, görbülség, űzség, nehézhallás, *hideglábak*, második gyermekség, rövid látás, szédülés, folyószemek, reszketés, fogatlanság, erőtlenség, ránczosság, álmatlanság, stb. eféle ság, ség. És végre a' teljes

Elerőtlenedés hasmenéssel párosulva, és — halál! — e' szomorú mondáskaként: „Az öregség már magában betegség.“

Ez a' gyengesség, és elerőtlenülés csak

azokat éri, kik a' friszvizzel soha sem éltek, ahhoz magukat nem szoktatták, hanem a' *csalhatatlan természettől* elállván, a' csalóka mesterséghez folyamodtak, kik azért egészen elgyöngülve, 's elerőtlenedve nagy ügyvel, bajjal vánczorognak. Egészen elfonnyadva, 's elszáradva kénytelenek Dáviddal felkiáltani: „Nyomorultá lettem, és igen meghorgadtam, napestig szomorkodva járok, ágyékim egészen elszáradnak, semmi sem egészséges egész testemben; szivem dobog, erőm elhagyott, szemeim meghomályosodtak, stb. Zsoltár, 37, 7 — 11.

Ellenben mi, kik úgy szólván frisz tiszta víz elemben élünk, az öregségnek eféle gyöngeségeit még kevésbé, vagy épen nem tapasztaltuk magunkban, noha egyikünk 60, másik 70, harmadik 80 éves, még is a' testnek, és léleknek teljes erejével, 's egészségével birunk. Mert:

A' ki vizet iszik, 's fürdik, mint a' hal,  
Ép, és virgoncz marad halként bizonynal.

Ugy vagyon, a' friszviz az öregekből, ugy szólván, egészen frisz embereket alkot. Fris életet, frisz színt, frisz magatartást szerez, őket egészen más, új emberekké teszi, kikkel a' közönséges vizirtózó öregek, épen nem mérkezhettek.

E' szerént tehát a' friszviz által a' vénség gyengességét, agság erőségévé változtathatni; mert a' friszviz távoztatja, vagy legalább késlelteti —

a' nedvek kiszáradását,  
 a' véredények szűkülését,  
 a' porczogók csontosodását,  
 a' csontok és csuklók merénységét,  
 az idegek megkeményedését, 's dugulását,  
 a' bőrnek ránczosodását,  
 a' belső, és külső érzékek, és a' test egyéb  
 tehetségének fogyását.

*Órültség*, esztelenség, tébolyodás, dühös-  
 ség, mania; ilyen betegek, kik a' bolondok  
 házában vannak — olyan emberek, kik a' tiszta  
 fris kútvizet sem belső, sem külsőképen nem  
 használták.

Illyen örültet még otthon van, szép módjá-  
 val arra kell serkengetni, 's nógatni, hogy nap-  
 jában igyék sok friszvizet, és mossa, vagy mo-  
 sassa-meg azzal fejét, mellét, és altestét.

Minden örültet, ki a' bolondok házába vite-  
 tik, első beköszöntéskor meg kell mosni tetőtől  
 talpig elsőben ugyan langy, azután mingyárt  
 hidegvizzel — valamelly mély kádban üllő föl-  
 vigyázás és fenyíték alatt.

Egyszerű, könnyű, sovány asztalt kell neki  
 adni — egy csésze tejet félzsemlyével — egy  
 csésze vékony marhahuslevet, — darabka ösz-  
 tövér hideg pecsenyét, fél zsemlyével — fris,  
 nyers, leves gyümölcsöt.

Semmi más italt nem kell neki adni, mint  
 fris tiszta kútvizet, 3 — 6, stb. pintet, és erre  
 kényszeríteni kell.

Napjában több ízben meg kell mosni fejét, s altestét frissvizzel, és ha lehet, frissviz allóvetet is kell neki adni.

Lefekvés előtt is meg kell mosni egész testét tetőtől talpig frissvizzel, azután ugy helyheztetni az ágyba, hogy kénytelen legyen békével nyugodni, gőzölni, és izzadni.

Nem kell engedni, hogy sokat üljön, hanem annál többet mozogjon a' szabad levegőn föl-vigyázat alatt.

Ha dühösködnék, és zabolátlankodnék, erős fogmegok segítségével *e' sebesen munkáló, és ártalmatlan* vizkúrára kényszeríteni kell.

Ha egyáltalában nem akar vizet inni, meg kell kötni, sós heringet tévén eleibe hidegvizzel, hogy megszomjazván kénytelen legyen inni.

Ez a' gyógymod minden bizonynyal *hamar munkáló és ártalmatlan*, mert ezt a' tapasztalás bizonyítja.

Némelly örültek, kik fölvygázójukat megcsalván kiszöktek, és kinn vízben, vagy hóban járkáltak, hirtelen megszélidültek, és eszükre térve vitettek vissza.

Igy bizonyos örült asszony, bizonyos tébolyodott gyermekágyas ott hagyván az ágyát kútba ugrott, eszire térten huzatott-ki, és nem sokára egészen meggyógyult.

Ha tehát az illy *hirtelen munkáló, és veszélytelen vizkúrákat a' bolondok házába* bévinnék, és azokban szabályozott, és egyszerű

módon használnak; azon sok szerencsétlent kik-  
kel ott évekig sükeretlenül bajlódnak, egy pár  
hét alatt eszükre lehetne hozni, és a' bolondok  
házainak építésükre fordítandó sok ezer forintot  
a' státus évenként megkímélhetne.

*Párák* lásd föllebb gőzők.

*Patécsos láz* olly pattogzás, melly fejér,  
vagy vörös köles forma holyagocskákból áll,  
tele vékony nedvességgel.

Ha a' patécs még ki nem jött, a' betegnek  
egész testét friss vízzel kell megmosni, 's azzal  
jól megdöröglni, azonnal az ágyba fektetvén fél  
óránként igyék egy messzely friss vizet mindaddig,  
mig a' forróság nem enged, és a' kóryanag ki  
nem gőzölög; ugy, hogy semmi patécs nem  
támadhat.

Ha pedig már kiadta magát, félóránként  
egy pohár friss vizet kell a' betegnek adni mindég  
azon hevenyében, a' mint a' kútról jön, igy  
nem sokára minden további baj nélkül lepörög.  
E' mellett keveset, vagy semmit se egyék —  
legföltrebb is vékony, sovány marhahúslevet,  
nyers (vagy fött) gyümölcsöt, zsemlyét.

*Pátegés*, lásd lihegés.

*Pörsögések*, fakadékok, bőrnnyavalyák, fő-  
kép az ábrázaton, tarjag.

Napjában gyakorta, és sokáig kell friss kút-  
vízzel illetni.

Tartsa az ember ábrázatját néhány minutáig  
a' kútszó alá, 's bocssássa rá a' vizet.

Frisvizbe mártott kendővel borítsa-be ábrázatját, ujítsa-meg azt többizben.

Mossa-meg fejét több izben köröskörül friss vízzel.

öblögesse száját szorgalmatosan, és szíjon sok frissvizet az órrába.

Ha a' baj megrögzött, tartóztassa magát minden hevítő italtól, és kövér, fűszeres, savanyu ételtől.

E' helyett igyék sok frissvizet, egyék zsemlyét, és főtelen nyers gyümölcsöt.

*Pörsenések* a' csecsemőkön, származnak megromlott csipős nedvektől a' gyomorban, és bélcsatornában;

Több izben meg kell a' gyermeknek egész testét mosni friss vízzel.

Fris czukros vizet kell vele szűröltetni.

Mosás után le kell fektetni, hogy természetes izzadátsba jöjön.

*Púp*, hátpúp, háthoporja, a' hátgerincznek kinövés e — a' visszavert kigőzölgésnek csipőségétől, vagy a' gerinczcsontok erőszakos kifeszamításától származik.

Mossa-meg az ember naponként minden két órában egész hátgerinczét, a' nyakszirttől egész az alfeléig friss vízzel, és erősen dörgölje bele a' tiszta vizet.

Lefekvés előtt is mossa-meg egész testét talpig friss vízzel, 's azt meg nem törülvén, azonnal fekügyék az ágyba.

Napközben igyék 3, stb. pint friszvizet, 's éljen egyszerű étkekkel.

Mind az ágyban, mind azon kívül nyujtozék, a' mint csak tőle kitelik, valamint a' lóggóban is, Schwebe, és sokat mozogjon a' frisz levegőn.

*Ragadós nyavalya*, ragályos járvány, országos kórvész, idegláz, dögvész.

Ettől megóhatja magát az ember, ha naponként reggel, és este egész testét friszvizzel megmossa, ha napközben néhány pint friszvizet iszik, és csak kevés, 's egyszerű eledellel él, és soha előbb ki nem megy, mintsem gyomrát jól megvizelte, és nyálát a' beteg szobájában le nem nyeli, hanem kipöki; és a' dögmirigyeknek közvetlen illetésétől óvakodik.

Megszabadulhatni tőle, ha az ember friszvizben fürdik, vagy legalább fejét, mellét, 's altestét azzal jól megmossa, 's dörgöli, ha mást semmit, hanem sok friszvizet iszik, és azzal orrát, száját, 's torkát jól kimossa, és semmi mást nem eszik, mint legföllebb is nyers, frisz, leves gyümölcsöt, és jól betakaródzva a' szobába frisz levegőt bocsát és azt friszvizzel megkarapolja.

Igy például: az Egiptomi dögvész a' Nilkiöntésével meg szokott szünni, és az ottani víz-hordók, kik a' friszvizet börtömlőkben hordják, és így mindenkor vízeselek, soha a' dögvészt meg nem kapják.

*Ragály*, ragadó kóryanagy, *contagium*, és *miasma* — egye-dül csak  
*frislevegő*, és *frisvíz*,

a' világnak e' két desinfectora, vagy méreg — rontója által elkerülhető.

Helyeztesse az ember magát, és mind azt, a' mi rajta, és körülötte van, frislég-körbe.

Járassa össze fris levegővel magát, ruháját, szobát, kamarát, árnyékszékét, istállót, barmát.

Helyeztesse az ember magát, és mind azt, a' mi rajta, 's körülötte van, frísvíz-körbe.

Karapolja, vagy karapoltassa-meg magát, ruháját, szobát, kamarát, árnyékszékét, istállót, 's barmát frísvízzel.

Kinek ilyen beteggel, vagy betegek szobájában van dolga, megmosott testel, 's megvizezett gyomorral mennyen oda, a' szobát tüstént szellőztesse - ki, az ürüléseket ásassa - el, nyálát pökje - ki; onnét visszatérvén mossamag fejét, arcát, 's kezeit frísvízzel, öblítseki azzal orrát, száját, stb.

*Rák*, rákfene, rákfehély, pártázatja kemény, egyenetlen, igen fájdalmas, vékony, bűdös, genetség csurog belőle, és égető, vagy szúrós fájdalmakat okoz. Egy a' legmakacsabbajok közül!

Igyék az ember félóránként egy messzely frísvíz kútvizet, és kerüljön minden más italt.

Legfőllebb is csak vékony marhahuslevet

egyék zsemlyével, de sok *fris gyümölcsöt, és nyers zöldséget* csak kevés faolajjal, és eczettel; sárga és fejer répát is minden hozzáadás nélkül.

Nyomogassameg a' sérült helyet változtatva friszvizbe mártott kendővel, vagy nyomjon rá, és tartson rajta szorgalmasan friszvizbe mártott szivacsot, és frisitse-meg azt szorgalmasan, előbb kifacsarván — változtatva eczettel is lehet a' vizet elegyíteni.

Tartsa gyakrabban, és huzomosan a' sérült helyet a' kútső alá, vagy friszvizzel megtöltött csőbörben.

Borongassa friszvizbe mártott ruhával, szóval: a' friszvizet minden kigondolható módon használja, mivel ez a' legjobb tisztító, és gyógyító szer. *Sarenbach* II. 58. *Wasserk.* VI.

*Rángatódzások, görösrángódások*; elháríthatni ismételt hidegvizzel föcskendés, mosás, dörgölés, itatás által. *Sarenbach* II. 17 — 18.

Ránczok, redők az ábrázaton — olyan emberekben, kik többnyire szobában tartózkodtak, az igen meleg szobát nagyon szerették, mindenféle szépiű szerekkel éltek, magukat vagy meleg vizzel, vagy épen nem örömet mosták.

Mossa csak az ember ábrázatját tiszta frisz hideg kútvizzel, melly egyedül erősít, a' bőrt kifeszíti, es a' kora hervadástól meggózza.

*Rekedtség*, rekedt torok, mikor az ember egy szót sem mondhat-ki tisztán, 's hangosan.

Reggel tiszta fekete kávé nyálkás ragadó kandisszal, vagy meleg sert tojássárgával, és kandiszt halkal szürtyöljön, és azzal sokáig gurgulázza torkát.

Egy óra múlva nyakát, 's nyak szirtjét dörgölje-meg erősen frissvizzel.

Napközben borongassa nyakát frissvizbe mártott kendővel, 's ha megmelegsik, ujtsa-meg.

Illyen borítást tartson rajta éjszakán is. Was-serkuren XII.

*Részegeket kijózanítani* — ez megtörté-  
nik, — ha fejük, 's mellük frissvizzel megöntetik,  
vagy ha szükséges, czombjuk, 's szemérem-  
testük frissvizbe mártott kendővel beborítatik; ha  
sok frissvizet isznak, vagy ha inni nem akarnak,  
az erővel beléjük töltetik.

*Reszketés*, az egész test, vagy csak egyes ta-  
gok reszketése — származik az igen erős, és hevitő  
italoktól, az igen nagy mozgástól, a' titkos buja  
bünöktől, a' félelemtől, ijedségtől, haragtól, stb.

Dörgölje-meg ez ember egész testét gyöngén  
száraz meleg kezeivel, nyomkodja, simogassa,  
gyúrja, dagassza azt mindenfelől; kopogtassa  
azt, 's ütögesse gyöngén öklével, és tenyerével.

Azután üljön frissvizzel tele kádba nyakig:  
és maradjon benne egy óráig, vagy fürüdjék  
egy óráig folyóvizben.

Dörgölje, nyomogassa, simogassa, gyúrja,  
gyömörje, ütögesse az *egyestagot* száraz meleg  
kezével, 's öklével.

Azután az egyes tagot tartsa egy óráig friss vízzel tele mély edényben, vagy vízzel tele válóban, még egészen meg nem hül: 's el nem kékül, és ismétlje ezt szorgalmasan.

Tartóztassa magát minden kövér, fűszeres, savanyu étkektől, és mást ne egyék mint kevés vékony marhahúslevet, zsemlyét, és sok nyers, friss, leves gyümölcsöt, szőlőt nyers sárgarépát, nyers ugorkát, stb.

Tartóztassa magát minden meleg, hevitő, 's enyhítő *italtól*, és semmi mást ne igyék, mint tiszta friss kútvizet 4, 6, stb. pintet.

*Rheumatismus*, mintegy idestova folyó kór-anyag csúsz, tagszaggatás, szaggató fájdalom a' csuklókban, hajlásokban, izmokban, és a' test többféle részeinek idegeiben, a' fej, fogak, vállak, hát, karokban, stb. — származik csípős megromlott nedvektől, mellyek a' testből ki nem takarodhatnak.

Igyék az ember napjában több pint frissvizet, fél óránként egy messzelyt — és tartóztassa magát minden más italtól, és sok ételtől, hogy a' rossz anyagokat annál könnyebben ki lehessen üzni.

Dörgölje meg igen gyakran, és derekasan a' szenvedő részeket friss vízzel, és várja el a' bekövetkező: kigőzölgést, hogy a' rossz anyagok végképen kitakarodjanak.

Nyujsa, nyomkodja, gyúrja, gyömörje, dagassza, dörgölje változtatva csak száraz ke-

zével, és a' fájdalmas tagokat, vagy egy darab abával, vagy puha kefével, mi a' fájdalmakat eloszlatja, de egészen meg nem szünteti.

Ezenkívül néhányszor fürüdjék meg friszvizben, és fürdés után fekügyék az ágyba, hogy gőzöljön, és izzadjon. *Sarenbach* II. 283.

*Rothasztó láz* — ha már a' beteg halálán volna is — az egész testét friszvizzel megmosván, friszvizbe mártott ruhával borongatván, és melegen betakarva a' szájába friszvizet töltvén a' me-revedett tagok megmelegültek, a' bágyadt tekintet megelevenedett, 's a' beteg a' haláltól megmenekedett.

*Rüh*, sönnyedék, makacs, és tartós bőrkiütés, melly rendszerint elsőb az ujjak közt, kéztövön, könyökökön, és térdhajlásokon támad, az ábrázatot pedig ritkán támadja-meg, sok égetést, és viszketetet okoz, és származik a' tisztátalanságtól, vagy elragad.

Mossa-meg az ember naponként háromszor a' rühes részeket frisz tiszta kútvizzel, 's eczetes vizzel is.

Ha a' rüh egész testén elterjedt, napoként háromszor fürüdjék friszvizzel töltött kádban, mindég egy óráig.

Ha lehet fürüdjék folyóban, vagy tóban, de ingét, gatyáját ne vesse le, és így vizesen fölöltöztvén fusson haza, 's fekügyék le; este azután ezen ingét 's gatyáját levertvén, mossa meg még egész testét friszvizzel, meztelen takaród-

zék valamelly friszvizbe mártott lepedővel, 's ugy fekügyék-le.

Fris vizes ingben, 's gatyában mennyen-ki a' frís levegőre, 's tegyen ott mozgást.

Hogy megromlott nedvei belőlről javuljanak, igyék napjában 5, 6 pint friszvizet, és egyszerű sovány étkekkel éljen, minden zsír, fűszer, és savany nélkül — különösen egyék sok gyümölcsöt, zellert, és zöltség székét, és pedig mind nyersen, és főtelen, csak kevés faolajjal. Wasserkuren VI.

*Sántítás*, biczegés, — az izmok gyöngeségétől, görcstől, ficzomodástól, angol nyavalyától, stb. — ezellen Dr. *Dzondi* meleg italt, meleg fürdőt, a' csipőknek opiummal (makony) kenőccsel dörgölésüket javasolja, stb. De a' friszviz ivás, azzal dörgölés, és borongatás sokkal behatóbb, erősebb, és ártalmatlanabb, mint a' meleg gyöngítő ivás, fürdés; mint a' csipős, szerfelett ingerlő, mérges dörgölésck, stb. ha tudniillik az ember —

a) az elgyöngült részeket háromszor napjában, reggel, délbe, este friszvizzel, a' mint a' kútból jön, félóraig derekasan dörgöli, és azután a' beteg mindenkor félóraig a' szabad levegőn mozog, és

b) napjában óránként egy jó messzely friszvizet kérlelhetetlenül, de még is boszuságnélkül iszik, 's azzal addig föl nem hágy, míg meg nem gyógyul. Prof. Oertel.

*Sáppadtság*, lásd föllebb fejrékór.

*Sárgaláz*, sárga hideglelés, csak meleg éghajlaton, és tengerpartokon szokott támadni, és egyedül —

Szorgalmatos, és tartós hideg mosással, 's fürdással, valamint sok friszviz ivással legbizonyosabban, 's leghamarább meggyógyítható. Sarenbach. I. 410 ft.

*Sárgaság*, az epének hibás elválasztása, midőn elsőben a' szem fejére, és az ábrázat, azután az egész test megsárgul, az altest a' szelek miatt fölpuffadván többnyire bedugult —

1. Az ujdonszülötteket meggyógyíthatni az első anyatejjel, és hideg czukros víz szűrtyöltetésével —

2. megletteket a' sok friszviz-ivás, naponkénti fürdés, hidegvizallövet, izzasztó mozgás, sétálás, soványétel által, (gyümölcs, és czukros víz által)

*Sebek* — kicsinyek, és nagyok, és akár hol legyenek a' testen, balzam, tépet, véres férczelés, tüzes vas, 's forró terpetinolaj nélkül, stb. — egyedül *hidegvizzel*, *szivacs*sal, és *ragtapasz*sal (Hefpflaster) hamar, bizonyosan, és fájdalom nélkül meggyógyíthatni.

Mert a' friszviz, ha azt a' megsebesülés után azonnal használják, elfordítja a' vörösséget, tüzesedést, fájdalmat, gyuladást, daganatot, seblázt evesedést, rángódást; dermenetet, szájjárodást — halált! —

A' friszviz legjobb seb-balzam, legjobb tétet, a' legjobb vértelen férczelés, a' legjobb vás, és olaj. Tehát —

Mossa-meg az ember a' *könnyen sebesültnek* fejét, és ábrázatját, és ismételve adjon neki friszvizet inni, hogy derűken maradjon, 's el ne bágyadjon.

A' *nagyon megsebesültnek*, elájultnak, 's látszholtnak ábrázatját, 's mellét főcskendje friszvizzel, és mossa meg azzal nyakszértjét, és hátgerinczét, hogy lassanként magához jőjön.

Kicsiny, nem igen véres sebekből hagyja az ember a' vért egészen kifolyni, azokat vagy friszvizzel, tele edénybe tartván, vagy nedves hideg szivacsot tartván rajtuk, míg egészen megkékülvén vérük eláll, azután kösse-be összehajtogatott nedves hideg ruhácskával, stb.

Névszerént csekélyeknek látszó sebeket a' *kéz-és lábujjakon* mossa az ember huzamosan friszvizzel, és kösse-be nedves hideg boritással, hogy a' görcsöt, szájjáródást, és halalt elkerülje, mi illy csekélységből gyakran szokott következni.

A' *nagy és tetemes sebeket* mossa-ki egészen friszvizzel, és iparkodjék hosszu, 's keskeny ragadós *ragtapasszal* (vagy enyvel, vagy szurokkal) a' sebszéleit egymáshoz közel huzni, és nedves hidegborongatással azt mindég nedvesen tartani.

Azon sebeket, hol a' *hús*, igen föl van ha-

sitva, a' *bőr* lenyúzva, nedves hidegen borongassa, 's tartsa, mindég nyirkosan, mindaddig, míg a' sebek egészen meg nem hülnek, vagy el nem kékülnek és csak akkor lehet azután azokat szárazan bekötni.

Az *igen vérzősebeket*, mint például: a' keresztül vágott üteret (midőn a' vér lökttetve, és ívformán szökik, és piros) a' közellevő hús-  
nak mind a' két részről oda huzásával kell le szorítani, vagy alulföllül bekötni, hogy a' vérnek erőszakos odatódulása gátoltassék, és szüntelen kell frissvizzel nedvesíteni, míg a' seb a' rá borított szivacs alatt meg nem gyógyul.

Ha lehet, a' mély sebeket is frissvizzel tisztán ki kell mosni, hogy a' hathatós, és enyhítő frissvizerő egészen beléjük hatoljon, 's a' vért elállítsa, azután összeragasztván be kell kötni, és még darabb ideig nedvesen tartani.

Illy egyszerűen, természetesen, és mester-  
ség nélkül orvosolván, nem sokára a' seb össze-  
forr, 's meggyógyul, és a' bőr, és hús is — jó  
vér, 's a' természetnek együtt munkálódása mel-  
lett nem sokára kilesz pótolva.

Egyébiránt ha seb tetemes; ügyes, és sze-  
mes sebészt híjon segítségül, ki minden fogást  
ismér, és minden szükségessel el van látva;  
hanem lelkére kösse neki, hogy seblázt, eve-  
sedést, stb. elő ne mesterkéljen, hanem a' se-  
bet az eddigi vizkúra szerént orvosolja.

Egyébiránt tudva van, hogy asztalosok, var-

gák, könyvkötők, stb. a' sebet azonnal össze-nyomják, és enyvvel, vagy szurokkal vastagon beborítják, és semmi mással nem kötik, és egy idő múlva ha a' behegedt sebet fájdalom nélkül nyomhatják, a' borítékot arról leveszik, és így a' seb tökéletesen meg van gyógyítva. *Unzer Handbuch.* S. 1103. ff. Profes. Oertel.

Sér, sérv, sérültség, szakadás, húr, gyladt, beszorított sérültség.

Magosabbra kell helyheztetni az altestet, mint a' mellet, hogy a' belek a' melly felé nyomuljanak, és így a' helyéből kitért bélnek a' visszatérésre engedjenek.

Azután a' helyéből kifordult bélnek tájékát soksorosan összehajtott, 's friszvizbe mártott kendővel kell borongatni, és ezt hamar egy más után ismételni.

Előrelátásból a' borongást, még egynéhány nap folytatni kell, még minden helyén erősen áll, miáltal a' húrszorítót, sérkötőt (Bruchband) elmellőzhetni.

Ha dugulás mutatkoznék, hidegviz allövettel kell élni.

Átaljában bátorság végett azután is szörghalmatosan mossa az ilyen föl, és altestét friszvizzel, és minden erőszakos mozgástól, és maga megerőltetésétől őrizzék.

Némellykor ha az ilyen sérültnek hirtelen, és véletlenül hideg vizet öntenek a' hasára, a' sérülés megszűnik.

*Sorvadás*, elsoványodás, hervadás, aszkór, mikor az ember husát, 's erejét elveszti — legközelebbi lépés a' tüdővésre.

Fürüdjék az ember nyáron naponként egy óráig valamely tiszta hidegfolyóban, dörgöljemeg egész testét, és viz ellen ist örekedjék. Télen fürüdjék kétszer napjában egyegy óráig frishidegvizzel töltöt kádban, ne törülje le a' vizet testéről, hanem száradjon-meg rajta, és jól betakarva nyugodjék az ágyban.

Ha az altestben valamely kóranyag okozza az elsoványodást, borongossa azt hideg vízbe mártott kendővel mind addig, míg jobbulást nem érez.

Nap közben semmi egyebet friszviznél ne igyék, 's pedig nagy mértékben, 4, 6, sőt több pintet.

*Reggel* igyék egy csésze tiszta kávé czu-korral, vagy egy csésze édes tejet, vagy meleg fejer sert tojás sárgával, 's kandisszal — *délben* egy csésze marhahúslevet, egy darabka marhahúst, és egy zsemlyét — *este* két lágyon főtt tojást (vagy két főtelen fris tojássárgát czu-korral) 's fél zsemlyét — napközben nyers, szelid, leves gyümölcsöt, sárgarépát, salátaszékét, nyersen, stb. lásd *erőtlenység*, *bágyadtság*.

*Sóscsúz*, sós nedvességü bőrkiütés, melly meg száradván sóhoz hasonló var lesz belőle. E' kellemetlen sóaknát ki kell szárítani, e' végre szükséges —

a' szenvedő részeket naponként szorgalmasan frissvízzel megmosni, 's megdörögni, változtatva frissvízbe mártott ruhával szorgalmasan borongatni, naponként néhány pint frissvizet inni, és sovány asztalt tartani.

*Sömör*, bőrszenny, bőrzuzmó, bőrmoh, apró kelések a' bőrön, vagy valósággal szárazak, vagy tele vannak vízzel, köszvény anyagszabálásu csipősséggel; csekélyen vannak a' bőrben, 's bujálkodva tenyésznek, vagy egyik helyről másra költözvén lepörögnek, de azért el nem mulnak. Származnak tisztátalan nedvektől.

Ez ellen a' legtermészetesebb tisztító italt — a' *frissvizet* — kell használni nagy mértékben; egy más után 1, 2, 3,—6, pint

Egyék az ember sok leves gyümölcsöt, és zöldség székét, nyersen, és főtelen, legfőllebb is kevés faolajjal, vagy eczettel, és azonnal frissvizet igyék rá. Fürüdjék hetenként kétszer, háromszor fél-óraig, azután egész óráig frissvízzel megtöltött mély kádban, és dörögölje — meg testét frissvízzel erősen, és sebesen.

Járjon sebesen a' frislevegőn, hogy gőzöljön, és izzadjon, és a' sömört okozó nedvek testéből kitakarodjanak, és pedig akár milyen legyen az idő.

Ezen föllül eczetes vízbe mártott szivacsosál áztassa-meg gyakorta a' nevezetesebb sömörös helyeket; végre csak kevés, és egyszerű étkekkel éljen, legfőllebb is egy csésze tiszta.

kávé czukorral, egy csésze vékony sovány mar-  
bahúslé, egy lágy tojás legyen egész eledele.

Ezen föllül reggel, és este mossá-meg egész  
testét friss vízzel, de szükséges, hogy állhata-  
tos, fáradhatatlan, és nyugodt szívvel legyen.  
Sarenbach. I. 362.

*Süketnémák*, — ezeket szorgalmatos ok-  
tatás mellett méltán a' vizkúrára is lehetne venni.  
Mert a' mint tudva van!

1. *A' sükettség* támadhat: csúztól, csipős  
rekedt nedveklőt, visszavert kigőzölgéstől, meg-  
gyült nyálkától, megsűrűdött, vagy meg ke-  
ményült fülmocsoktól, az ugy nevezett Eustach  
csőjének bedugulásától, a' fülhártyák megdaga-  
dásától, hosszukás fülfergektől, a' fülön ejtett  
rendítő ütéstől, vértodulástól, a' fejbe, az al-  
test dugulásától, az emésztés utak benyálkásó-  
dásától, stb. eféle.

2. *Némaság* származhatik: gilisztákból,  
gyomorterheléstől, az altesthibáitól, ijedéstől,  
mint e' töltel is mulhatik, mint Krósus Lydia ki-  
rályja némán született fiának példája bizonyítja,  
midőn egy Perzsa az attyához Krósushoz vá-  
gott, és ezt a' fia észre vette, a' hirtelen ijedt-  
ség nyelve kötelét megoldotta, hogy a' Per-  
zsára fenszóval kiáltana: ember, ne öld-meg  
Krósust!

Már pedig a' friss víz mind a' sükettségben,  
mind a' némaságban némellykor szerencsés sü-  
kerrel használtatott.

a) Dr. *Hoyer* egy példát hoz föl, m' d'ön a' süketség hidegfürdővel egészen meggyógyított.

b) Dr. *Baynard* emlékezik bizonyos misz Rideről, ki olly süket volt, hogy a' harangozást nem halotta, ha a' torony mellett ment is, hideg fürdővel pedig olly tökéletesen meggyógyult, hogy azután fél angol mértföldnyire meghallotta a' harangozást;

c) a' némaságban már régen még *Hypocrates*, *Celsus*, *Coelius Aurelianus* a' hidegvíznek külső használatát foganatosnak találták.

*Ferró*, a' hideg fürdőről, lap 314.

*Hahn* Unterricht, lap 95.

E' szerént bizonyosan történnék, némelly szerencsés (heffata nyilatkozzal meg!)

Ha *mindegyik süketnémával* mingyárt az intézetbe bévételekor hydropathice bännának; azaz: a' hasznos vizkúrára fognák —

1. napjában háromszor, reggel, délben, és este fejét, ábrázatját, füleit, orrát, száját, nyakát, nyakszirtjét minden üregeivel együtt derekasan megmosnák —

2. hetenként kétszer egész testét, fejét, nyakát, mellét, altestét, hátgerinczét, karjait, és lábait friss vízzel mosnák, és dörgölnék. —

3. naponként csak egyszerű, és sovány étkekkel tartanak, sok zsir, fűszer, és savany nélkül, vékony marhahúslé, darabka ösztövérvész, zsemlye, nyers gyümölcs —

4. ha naponként semmi mást nem innának, mint tiszta friskútvizet, 1, 2, 3 pintet, és azal szorgalmasan szájukat, 's torkukat mosnák, gurguláznak, 's orrukba színák.

Hanem az ilyen süket néma vizkúrára nem kellene ám használni sem a' tanítót, sem a' gyakorló műorvost — mivel sem egyiknek, sem másiknak nincs szükséges vizgyógyászi tapasztalása, 's gyakorlása, sem bizodalma, bátorsága, és állhatatossága, hanem *tanult viz gyógyászt, és ügyes vizorvost.*

Ennek bizonyosan nem csak örvendetes következése lenne a' gyarló emberiségre nézve, hanem a' süket néma oktatást is nagyon könnyitené, 's röviditené.

Vajha ezt a' *kormányiszékek* megfontolnák, és szívükre vennék! Prof. Oertel.

*Szaglás*, az elvesztett szaglást visszanyerhetni, ha

1) naponként egész testét frisvizzel megmossa az ember.

2) mind azt, mit náthának, hurutnak hínak, frisvizzel állhatatosan elmossa.

3) ha naponként többizben tiszta friskútvizet szí az orrába, és a' burnótozást abban hagyja.

4) ha frisvizbe mártott többsorosan összehajtott kendővel homlokát éjszakára beköti.

Ez állhatatosan folytatva az elgyöngült, 's megromlott szag-idegeket újra kifeszíti, erősíti, 's javítja.

*Szájzáródás*, csukódás, görcs az állkapcsokban, úgy, hogy semmi erő a' száj ki nem nyithatja, és még a' fogak is összetöredeznek.

Azonnal meg kell mosni az egész fejét körröskörül, ábrázatot, nyakszirtet, különösen pedig az állkapcsokat, és halantékot derekasan megdörögölni friss vízzel.

Azután áztassa lábait friss vízzel töltött dézsában.

Végre, ha lehet, lassanként friss vizet kell a' betegnek adni inni, kis adagokban. Lásd föllebb halálös görcs.

*Számárhurut*, lásd fojtó hurut.

*Szárazbetegség*, sorvadás. Az igazi száraz betegséget, vagy sorvadást, melyet tüdőfekély okoz — csak hűsítő szerekkel lehet meggyógyítani. Mert a' fekélynek csipősege nagy, naponként nevededik, ingerli, és emésztí a' tudót, huzomos köhögést, és eves turhát okoz. Tehát —

Jelenleg tartóztassa az ember magát minden megszokott ételtől, és italtól, és minden órában igyék *fris tiszta kútvizet igen nagy mértékben*, hogy a' nyeldeklőnek, és gyomornak falain által a' *gőzsipnak*, és *tudónek egész környékébe* behathasson, és mind a' kettőt megfrisithesse, és erősithesse.

Tartóztassa magát továbbá minden balzamos bedörögöléstől, és minden órában dörögölje-meg egyedül friss kút vízzel egész mellét, és egyszer-

mind öblögesse, 's gurgulázza száját, és szijon friszvizet az orrába, hogy kívülről is minden a' gégevel, és tüdővel összefüggő részek megfrissüljenek, és erősödjenek.

Naponként tegyen mozgást a' fris, és tiszta levegőn, és mennyen hegynek is.

Borongassa friszvizbe mártott ruhával a' mellet, mivel itt a' legnagyobb inger a' köhögésre, és ujtsa - meg minden órában a' boritást.

Ha így a' friszvizet nagy mértékben, úgy szólván a' meghülésig, és megkékülésig külső-belsőképen használja; a' fekély csipősege rendkívül megkevesül, úgy, hogy a' genetség a' gégebe ömlik, és a' betegnek elég ereje lesz, annak kiköhögésére, mire lassanként gyógyulás következhetik.

Ha pedig a' genetség már a' melly - üregbe ömlött, azt meg kell nyitni, hogy attól megürüljön, és a' beteg élete megtartassék.

*Szidülés* — származik vérbőségtől, romlott gyomortól, és hibás emésztéstől.

Kerülje az ember a' sert, bort, és pálinkát, és e' helyett igyék sok frisz kútvizet, hogy a' gyomor, és belcsatorna megjavuljon.

Mossa-meg naponként fejét több izben friszvizzel, és szijon erősen friszvizet az orrába, hogy a' vérnek a' fejbe tódulása elforditassék.

Némellykor üljön friszviz-fürdőbe, és dörögölje, 's kefélje testét;

Járjon hajadon főtt, és mozogjon gyakran a szabad levegőn.

Mérsékelje magát a dohányzásban, és serivásban, vagy legalább igyék utána egy jó itcze frísvizet, és mossá-meg azzal ábrázatját, a' komorság eltávoztatására.

Csak egyszerű, és könnyű étkeket egyék, vékony marhahuslevet, zsemlyét, és nyers gyümölcsöt. Eljen hideg allövetekkel, és járjon a' szabadlevegőn. Így a' szédülés nem sokára elmúlik. *Sarenbach.* II. 349.

*Székeröltetés*, midőn minduntalan kénytelen az ember szükségére menni, és még is vagy kevés a' hasürülés, vagy semmi.

Minden meleg, és hevitő ital helyett igyék az ember sok frísvizet, és ne egyék semmit.

Dörgölje-meg erősen, és sebesen altestét, és alfelét frísvizzel, vagy félórára tegye frísvizbe.

Eljen egy pár hidegviz - allövettel, így nem sokára erőltetés nélkül következik a' hasürülés. Lásd föllebb dugulás.

*Szélütés*, lásd gutaütés.

*Szemgyógyintézetek.* Vajha ezek a' tiszta frískútvizet jobban használnák, minthogy arról e' tekintetben is olly sok jót mondtak, 's azt annyira magasztalták Ferro, Hoyer, Huhn, 's mások.

*Szemnyavalyák* — gyöngeség, evesség, tüzesség, daganat, gyuladás, vörösség, fájdalom — szemcsípa, fényirtozás, pillogatás,

könnyesip, és és akár mi neve legyen a' nyavalyának; szóval: a' tiszta fris kútvizbéhat a' leg finomabb edénykébe is, azokat megtisztítja, megfrisíti, 's erősíti.

Naponként mossa-meg az ember többször tiszta fris kútvizben egész fejét.

Frisvizbe mártott kendővel borongassa szemeit, és mihelyt megmelegszik, mingyárt ujtassa-meg.

Reggel, és este nyílt szemeit tartsa frissvizben mindaddig, míg meg nem hülnek.

Különösen mossa-meg halántékát, 's fülekörnyékét, és a' szivacsból nyomjon frissvizet füleibe, szíjon sok frissvizet az orrába, és a' szájában összegyűltet pökje-ki.

Igyék napjában sok frissvizet, hogy a' gyomor, és bélcsatorna kitisztuljon, hogy jó nedvek származzanak, a' szorulások, dugulások megszűnjenek, és a' vérnek a' fejbe tódulása megátoltassék.

Sokat járjon keljen a' szabad levegőn, *menyen erős szél és eső* ellen, hogy a' szemek jól kitisztuljanak, meghüljenek, azután puha, 's tiszta kendővel törülje-ki,

Az ujdón született gyermek szeméit is naponként meg kell mosni frissvizzel, akár millyen az idő.

A' hályog levételekor is a' tiszta fris kútvizet kell használni, hogy a' szem annál hamarabb meggyógyuljon, a' mi fájdalom! nem igen történik meg.

Elkerülhetni a' szembajokat :

ha az ember szürkületkor, vagy holdvilágnál, és valami igen világosat nem olvas, ha szemeit a' tárgyhoz igen közel nem tartja, ha a' napba nem néz.

ha a' sok füsttől, erős gőztől, portol, hideg huzódó levegőtől őrizkedik — ha szemeit naponként egynehányszor fris, tiszta kútvízzel ki-mossa; ha szemeit zöld tárgyakon legelteti, e' képen a' látást késü öregségig megtarthatni; tiszta, fris kútviz mindég *legjobb szemviz marad.*

*Szent Antal tüze*, lásd Orbáncz.

*Szivdobogás*, mint a' vérbőségnak következése.

Igyék az ilyen egy jó itcze frisvizet.

Dörgölje-meg szive környékét nedves szivacs-sal, vagy kendővel.

Mossa-meg fejét, és lábait frisvízzel.

Ismételve borongassa mellét frisvizbe mártott kendővel.

Lefekvés előtt áztassa-meg lábait melegvizben, 's egyszersmind mossa-meg fejét, nyakát, 's mellét frisvízzel.

*Szömölcsök*, apró fájdalmatlan megkeményülések többnyire a' kezeken és ujjakon.

Naponként vakargassa az ember azokat több izben késcskével, és dörgölje-bé eczetes vízzel, 's hagyja azt bele száradni, állhatatos ismétlés után nem sokára leválnak, 's elmúlnak.

Vagy nyáron harmattal, 's telen ablakizzadsággal — mind a' kettő viz — nedvesitse, 's dörgölje-meg felső részét a' szömölcsnek több ízben, 's hagyja bele száradni. Így ez a' rész nem sokára megpuhul; a' vakarással apró szömölcskéek egészen elhűnnek.

*Szűrés*, szegezés, nyilalás, a' bőrben, oldalban, hátán, stb. elmulik, ha az ember gyakran, 's huzamosan mossa a' fájos helyet friss vízzel, és azt jól bele dörgöli.

Ha lehet, segíteni kell a' bajon nedves borongatásokkal is.

Ha az úter igen sebesen ver, igyék fertály óránként egy messzely friss vizet, és ne egyék semmit.

*Szűlést*, gyermekezést nagyon könnyíthetni, ha a' nehezkes

a) már viselőskorában naponként a' friss viz ivás, és mosás által magát gyakorta hivesítette, 's frissítette; és

b) közelgetvén a' szűlés ideje, nem csak ábrázatját friss vízbe mártott szívacsával, hanem altestét is hideg nedves ruhával gyakran, és állhatatosan megfrissíti, és hűvesíti. Hasonlitsd nehezkesek, és gyermekágyasok.

*Szűlőket* igen könnyen megóhatni az ájulásból, 's görestől, és megszabadítani a' *szűleptől*,

ha a' fájos részeket szüntelen mossák.

Mert a' friss víznek összehúzó ereje sokkal

inkább erősíti a' meggyöngült tagokat, mint akár melly szeszes viz, és a' testből kitakarítja, mit a' természet abban többé megszenvedni nem akar.

Hanem a' bába ne támadja-meg korán a' vajudót, 's el ne bágyassza, hanem inkább friss hidegvizzel mosván nemzőrészeit erősítse.

*Tagelmetszés* (amputatio) valamelly hibás tagnak karnak, lábszárnak a' testtől elválasztása. Ezzel nem kell igen sietni! Még a' legrosszabb esetben is meglehet azt menteni, 's gyógyítani.

A' sebet naponként többször ki kell mosni frissvizzel.

A' hibás tagot napjában gyakran kell hideg vízbe mártott ruhával borongatni.

Gyakorta tiszta frissvízbe kell mártani, 's tartani a' teljes meghűlésig, hogy szinte elké-  
küljön.

Ezenkívül igyék napjában 4 — 6 pint frissvizet, 's minden más italtól tartóztasse magát, keveset egyék, és étele egyszerű legyen.

Fáradhatatlannak kell e' dologban lenni az embernek, mert a' hibás tagot mint mondottam, még a' legrosszabb esetben is meg lehet gyógyítani, 's menteni hidegvizzel. Lásd a' mellékleteket.

*Tagok görbesége*, elnyomorodása, pupós-hát, görbenyak, magas vállak, ferdecspők, görbehát, gacsiba, csámpás lócs lábak, stb.

eggyescsontok helyből kinyomásától, az izomrendszer közönségesen gyöngeségétől, a' bőrnek megromlásával, melly a' tagokon hideg, ránczos, holt, hervadt, és ritkán gőzölög ki illendőkép.

Az ilyen nyomorék gyermeknek hibás részeit több ízben kell dörgölni, gyúrni, gyömörni, először ugyan száraz meleg kezekkel, azután mosni frisvizzel, és azt lassanként jól bedörgölni.

Először ugyan langy, azután hideg fürdőbe kell tenni, és ezenkívül föllül önteni, és a' vizet erősen bele dörgölni.

Csak egyszerű étellel tartani, és sok friskútvizet vele megitatni.

Eggyes tagjait gyakran egymásután megnyutani, meghuzni.

Ezen fölül használhatni valamelly igen egyszerű *nyújtót* (Reck) mellyet a' gyermek fölülről kezeivel megfogván, 's lábait lelogatván, magát ide 'stova hintálja; a' mi egyszersmind a' physikai erejét, 's növést is előmozdítja.

Illyen frismosások, és szelid gyakorlások a' fél holt orgánt megelevenitik, és ezen inger által az alullévő izmokra munkálnak úgy, hogy a' petyhüdt hús újra földagad, a' tagok természeti helyükre visszatérnek, és a' fonnyadt bőr megújulván, 's frisülvén a' tagokon kifeszül — sokkal inkább, mint akár melly más mesterséges kötözések, nyújtó-ágyok, és más ortho-

paediai segédszerék képesek volnának ezt meg-  
tenni, mivel az első természetszerűleg, és erőltetés nélkül történik.

„A' hidegvizzel mosás, és a' langy fürdő, úgy mond *Hufeland*, legbizonyosabb szer a' tagok, vagy részek rosszulnövésének, aránytalanságának, a' hátgerincz görbültségének, stb. mellyek, fájdalom! most igen gyakoriak, *elkerülésükre*, sőt a' jelenlévők *meggyógyításukra* is. Ez által a' test rendesebben, és szabályosabban kifejlődik, ez a' nedvek kerengését elősegíti; az idegrendszert erősíti, a' gyermeknyavalyákat elfordítja, 's a' gyermeknek fris eleven tekintetet ad.“ Prof. Oertel. *Wasserkuren* II. III.

*Tagszagatás*, rheomatismus — nagyszagató fájdalmak a' nyakszirtben, vállakon, háton, karon, czombokon - stb. visszavert izzadáástól; vagy a' testben ide'stova járó megromlott nedvektől, stb. elhárithatni —

részint ha a' beteg óránként hideg fürdőben ül,  
részint ha fris, hideg vizzel tetőtől talpig testét jól megdörgöli,

részint ha a' fájdalmat tagokar friszvizbe mártott ruhával borongatja, és

egyszersmind sok friszvizet iszik, és csak kevés, sovány étkekkel él.

*Tengeri kórság*, szédülés, és hányás, ha az ember hajón utaz — a' hajónak szokatlan hintálásától.

Az utazás előtt tisztítsa ki az ember jól gyomrát, és bélcsatornáját, és tele gyomorral ne üljön hajóra.

Jelenleg vagy semmi *szilárd*, 's *kemény-éteket ne egyék*; vagy legföllebb is csak kevés, és könnyű ételeket, hogy kevés, vagy semmi a' gyomorban ne találkozzék, mi a' hányást elősegíti.

Igyék e' helyett annál több friszvizet, vagy czukros vizet, és dolgozzék a' hajon, vagy a' környülállások szerint maradjon veszteg.

Ha pedig szédül, mossa-meg több izben fejét, és ábrázatját, és hideg vízbe mártott ruhával borítsa be gyomrát.

*Tehenhimlő*, lásd föllebb mentőhimlő.

*Testelcsufításai* — ferde nyak, magos váll, pupos hát, magos csípők, görbe csarabajta lábak, 's más eféle aránytalanságok —

a' friszviznek ügyes alkalmazásával, ezeken még lehet segíteni. Leg alább nem árt, ha többé már nem használna is.

*Hufeland* (Guter Rath an Mütter, S. 42) azt mondja: A' hideg vízzel mosás, és a' langy fürdő legbizonyosabb szer a' tagok, vagy részek rosszul növéseinek, aránytalanságának, a' hétgerinczgörbültségének, stb. mellyek, fájdalom, most igen gyakoriak, elkerülésükre, sőt a' jelenlévőknek meggyógyításukra is. Ej! hát csak próbálni kell ezt az ártatlan szert! Lásd fellebb *tagok görbesége*. Prof. Oertel.

*Testnövéését* a' friszviz ereje, melly még korán sincs egészen kikutatva, nagyon elősegitheti.

A' régi németeket 2000 esztendő előtt csuda nagyságuk miatt a' Rómaiak csudálták, és tőlök félték; ezek úgy írják le őket, mint *hétlábnyiembereket*, kik előtt a' *brevitas romana*, római kicsinység megvetendő volt; mert náluk a' rómaiak csak *homines tantulae staturae*, milly apró emberek, voltak.

És, miáltal lettek illy nagyokká? egyszerű, mesterségtelen, durva életmódjuk által — a' folyókban fürdésük által — ujdonszülötteiknek a' folyókban fürütések által.

A' friszviznek tudniillik az az ereje van, hogy a' legfinomabb véredényekbe, és csontokba behat, azokat kinyújtja, és így a' növekedést elősegíti.

Most pedig az ő maradékai — keveset kivéve — csak németecskék — elkényeztetett, igen elfinomított, elkülföldesített kelet- 's nyugott india termékéből összeszerkeztetett életmódjukkal — mind inkább elkorcsulnak, ha csak lassanként megfordulván az egyszerűbb, és természetesebb életmódra ismét vissza nem térnek. Prof. Oertel.

*Torkónakadt*, például: szálka, vagy csont. Azonnal kopogtassa az ember hátát ököllel; daganat, 's gyuladás ellen pedig igyék friszvizet. Ha pedig a' lenyelt holmi már a' gyomor-

ban hever, például: sok cseresnye mag, vagy apró madarkák összerágott csontjai (mellyek a gyomorban összezsomósodnak) igyék az ember sok frisvizet, hogy ezek a gyomorban megpuhuljanak, 's kitakarodjanak,

Más efélék ellen pedig más szerekkel kell élni; *Unzer's Handbuch*, lap 996. ff. Lásd föllebb fuladtak.

*Torokgyík*, akár *közönséges*, midőn a toroknyálhártyát a hurutos csipőség megtüzesíti, meggyulasztja, vagy *hártyás torokgyík*, Croup, mikor a gégét belőlről fejer hártyácska veszi körül, és gyakran egész a tüdő ágakig terjed, szóval: mind a két torokgyíkot, melyek torokgyuladással vannak összekapcsolva — ha bár ez utolsó halálosnak tartatik is, igen könnyen meg lehet frisvizzel gyógyítani.

Egy gyermeknek sem kellene benne meghalni!

Mossa-meg az ember először fejét, nyakát, és mellét frisvizzel.

Szijen gyakorta frisvizet orrába, öblitse, 's gurgulázza ki erősen száját, és torkát.

Igyék gyakran sok frisvizet.

Dörgölje meg azzal gyakorta nyakát előlhátul.

Föcskendjen gyakorta frisvizet a torkába.

Borongassa sokszorosan összehajtott, 's frisvízbe mártott kendővel nyakát, 's torkát.

A' beteget fris hideg fürdőbe kell tenni egész tórkig, 's nyakát jól meg kell dörgölni, azután flanellba takarva az ágyba fektetni.

A' ki már jóval előbb ekép cselekedett, vagy gyermekségétől fogva a' friszvizhez kozzá szokott, az sem egyik, sem másik torokgyíkot meg nem kaphatja. Wesserkuren I. IV. VII. Prof. Oertel.

*Torokgyulladás*, átaljában minden torokbaj, akár mi a' neve, 's akár honnét származzék, torokgyík, mirigydaganat, stb.

Igyék az ember sok friszvizet, kis adatonként, gurgulázza gyakorta, 's erősen torkát friszvizzel, vagy eczetes vizzel.

Vegyen a' szájába apróra tört jeget, hogy annak leve lassanként torkába folyjon.

Föcskendtessen gyakran friszvizet a' torkába, öblitse-ki gyakran száját friszvizzel, 's tartsa azt benne, míg meg nem melegszik.

Gyakran *borongassa nyakát friszvizbe mártott kendővel*.

Mossa-meg óránként *fejét, nyakát, 's mellét*, és nedves hidegen beborítván nyakát, fekügyék.

*Törés*, kéz, és lábtörést igaz, hogy a' friszviz helyre nem igazítja, hanem még is a' gyuladást, daganatot, evesedést, és seblázt, távoztatja, gátolja: ha a' kezét, vagy lábat mindaddig hidegvizbe mártott kendővel borongatják, és frisitik, míg a' sebész elérkezik, és azt helyre igazítja.

Ha azután a' sebész a' helyre igazítás, sindelezés, és bekötés után nedves hidegen borongatja, és ezt kívülről félóránként megfrisiteti.

Ha maga a' beteg félóránként egy pohár frissvizet iszik, 's egyébiránt könnyű étellel él, a' kötést időről időre megnedvesíti, hogy gyuladás, és evesedés ne származhassék, hanem a' fájdalom elmellőztessék, és a' gyógyulás sietessék.

Hogyha — a' törés a' térden, vagy czombon történvén — a' beteg semmi szilárd étellel nem él, hanem egyedül csak tápláló itallal, lefőzött tejjel kandisszal elegyítve, 's könnyű huslével, hogy ezáltal a' hasürülés gátoltassék, mi a' bajt megújithatná.

*Tüdőgyuladás*, — a' vérnek megrekedése által a' tüdőben — hideglevegőtől, mely a' tüdőnek véredényeit nagyon össze húzza — hidegitaltól, midőn a' test meg van hévülve — igen forró levegőtől, és erős csipős gőzöktől, midőn a' rekedések három nap mulva evesedésbe mennek által, egyedül csak —

sok frissviz ivással;

a' frissviznek gyakori erős bedörgölésével;

frissvizzel többször ismételt borongatásokkal;

szoros életrend mellett lehet elhárítani Sarenbach II. 117. Wasserkuren XII.

*Tüdővész* a' tüdőnek veszése, vagy nyavalyája, akár nyálkás, akár csomós, vagy fekélyes legyen.

Igyék az ember napjában több pint frissvizet



— félóránként egy messzelyt, és tartóztassa magát, minden más meleg és hevitő italtól.

Dörgölje-meg mellét naponként több ízben, és huzomosan frissvizzel.

Öblitse, és gurgulázza száját, 's torkát napközben szorgalmasan frissvizzel.

Éjszakára sokszorosan összehajtott, és frissvízbe mártott ruhával borítsa-be mellét.

Csak kevés, és egyszerű étkeket egyék, legföllebb is vékony marhahúslevet, egy lágy tojást zsemlyével, nyers gyümölcsöt, és igyék rá mindenkor frissvizet.

Más éjszakára mossa-meg egész testét frissvizzel, hogy természetszerűleg gőzölögjön.

*Cyúkszem*, apró, fájdalmas keményülések a' lábujjakon, erősen vannak a' husban, és némelykor egész a' csonthártyáig behatnak, 's úgy fájnak, mintha szeg volna benne.

Ez okra nézve latinul clavi, szegeknek hivatnak.

Puhítsa-meg előbb az ember azokat hideg, vagy meleg vízzel dörgölvén, azután minden aggodás nélkül, metélje-ki egész gyökerükig, ha mingyárt vér folynék is (semmit sem tesz) azután mossa-meg friss, és erős eczetes, vagy sósvizzel, és hagyja azt belé száradni.

Álhatatos ismétlés után rövid idő múlva leválnak, és gyökerestül együtt kivájhatni.

Ki talán véletlenül metelés közben lábujját megvérzette, mossa-meg azt azonnal derekasán

frisvizzel, nem sokára meggyógyul. De ha szárazon hagyja, veszedelmes gyuladás támadhat.

Egyszersmind az igen mélyen benőtt körmöket is könnyen hívájhatni:

ha azok felső színét éles késsel vékonyra vakarja, azután vízzel megdörgöli, és tompa késsel kifeszítvén, élessel elmetéli. Wasser-kuren XII.

*Ujdonszületett gyermekek*, sok népnél (orosz, tatár, lappon, dél, és észak amerikaiak) kik nincsenek úgy elkinyeztetve, mint mink, mingyárt születés után minden további előgondoskodás nélkül, folyóvizben, és tengerben mosatnak meg. De nálunk, hol már elkinyeztetett mérleget hoznak magukkal a' világra, és hol aggódó, vízirtózó anyák bánnak velük, szülítés után csak langy, és későbben mindég kevesebbé langy, azután hús, hűsebb, végre — adja Isten! hideg fris kút vízzel — kell őket naponként megmosni.

Az ujdonszülettek hidegvizben buktatását oktalán szokásnak nevezik. De valljon meg érdemli-e az ezt a' nevet? Az oroszok mártva keresztelnek hidegvizbe, de azt nem hallani, hogy-e miatt valami baja történnék a' gyermeknek. Sőt inkább ismértes ezen emberek keménysége, kik átaljában gyakran a' fürdőszobából hideg vízbe ugranak, vagy a' hóban meghevernek.

A' meglett ember kétszerte vidámabb lesz,

ha magát télközepen is frissvizzel megmossa. Igy a' hideget kevesebbé érzi, mint egyébként, ha mingyárt rövid ideig a' hidegviztől fázni látszik is.

Semmi nem teszi az embert frisebbé, derültebbé, 's vidámabbá, mintha minden reggel legalább fejét, és mellét; minden héten pedig legalább kétszer egész testét frissvizzel megmossa: semmi sem őrzi meg jobban az embert a' csúztól, 's más mindenféle bajtól, mint a' frissviz.

A' frissvizzel megmosott gyermeknek eleinte ugyan vaczognak a' fogai. De ha utánna mingyárt fris meleg pólyába takarják, azonnal ugy meg nyugszik, 's olly csöndesen aluszik, a' mint csak kívánni lehet.

Ilyen gyermek semmit sem tud a' meghűlésről, és felényire sem fog úgy sirni, mint az, kivel a' közönséges módon szoktak bánni. Ez szilárdságot szerez a' levegőnek, és időnek minden ártalmas befolyása ellen. *Tissot, Unzer,* és *Hufeland* orvosok ezzel egy értelemben vannak. Főképen olvasni kell *Tissot Anweisung-ját* S. 324. ff. és *Unzer Handbuchját* S. 69. 70. Prof. Oertel.

*Üvösfekély* (Fistel) ezt egész aljáig gyökeréig jól ki kell fötskendeni frissvizzel; és egész kerületét frissvizbe mártott ruhával borongatni. Lásd föllebb *fekély*.

*Ütérdagadás,* — elsöbben frissvizbe mártott szivacs csal kell huzamosan, és gyöngén si-

mogatni, azután nedves, széles ruhával bekötni kevéssé erősebben, és ezen kötést ismét más hatsorosán összehajtott, 's friszvizbe mártott ruhával bekötni, és több izben friszvizzel megönteni, a' nélkül, hogy a' kötés, vagy boriték leoldatnék.

E' mellett kerülje az ember a' meleg hevitő italokat, és az igen tápláló étkeket, igyék sok friszvizet, és egyék sok nyers gyümölcsöt.

*Váltóláz*, változzék a' mint akar — minden esetre hidegvizzel elúzhetni, mint akár melly más lázt. Lásd föllebb láz.

*Vérállitás*, lásd föllebb sebek.

*Vérbőség*, midön a' vér könnyen nyughatatlan mozgásokba, 's buzgásokba jön, a' fejbe tódul, 's azt nehezzé, resté, 's szédülévé teszi, és végre gutaütést okoz; az igen jó, és sok ételtől, és italtól, igen kevés önmunkás mozgástól (csupa kocszizástól, 's lovaglástól) sok alváástól, stb.

Kevesebb bort, sert, kávé, stb. igyék az ember, és annál több, sőt szerfölött sok friszvizet.

Egyszerű, és kevesebb ételt egyék sok zsír, fűszer, és savany nélkül, e' mellett sok frisz nyers gyümölcsöt.

Tegyen naponként mozgást *gyalog* a' szabad levegőn.

Igy a' friszviz a' vértömeget meghüti, 's vékonyítja, 's folyékonyá teszi; a' nyers gyümölcs pedig a' nedveket megfrisíti, 's javítja.

*Vérfolyás anyaméhből*, nádravérfolyás.

Simitsa meg gyöngén altestét friszvizbe mártott kendővel, vagy szivacsosal.

Borongassa nedves hidegen hasát, és szeméremtestét, főcskendezzen friszvizet a' nádrába.

(dugjon rongybul készült 's friszvizbe mártott dugaszt, *tampon* a' nádrába, mire ez összehúzódik, 's azt ismét kiszorítja.)

Ha szükség kíváná, lehet kideg lábvizzel is élni.

Egyszersmind igyék sok friszvizet — mi a' gyermekágyast éleszti, 's megtartja.

*Vérfolyás*, orrból, orrvérfogyás.

Mossa-meg az ember arcát, 's homlokát friszvizvel, szijon sok friszvizet az orrába.

Dörgölje-meg nyakszirjét friszvizvel.

Borongassa friszvizbe mártott ruhával szeméremtestét.

Hanem némelykor a' vér fölösleg a' testben, mellytől a' természet menekedni akar, főképen telyes vérü ifjakban; ha tehát orruk vére foly, nem kell mingyárt azon megijedni. Arra kell őket kényszeríteni, hogy sok friszvizet igyanak, hogy azáltal a' vértömeg vékonyuljon, szijanak orrukba is sok friszvizet, hogy a' véredények erősödjenek. Sarenbach II. 223 — 24.

*Vérfolyás szájból*, 's torokból, hányás, és köhögés által.

Igyék az ember napjában több pint friszvizet.

Öblögesse-ki száját, 's torkát friszvizvel.

Mellét, 's szivgödrt hidegen borongassa.

Fürüdjk mindennap hidegvizben.

Ha a' vérhányás a' gyomorbul jön, gyomra környékét, 's egész altestét borítsa-be friszvizbe mártott hosszú kendővel, 's frisittse meg azt gyakrabban.

Kerülje a' meleg, és hevitő italokat, valamint a' húst, és más igen tápláló ételeket is.

*Vérhányás*, lásd vérfolyás szájbul.

*Vérhas*, vörös, és fehér hasfolyás, áll gyakori, kicsiny, nyálkás, sokszor véres hasmenésben, hascsikarással; és székeröltetéssel — származik ősz felé meghüléstől, hűvös éjszakákon és éretlen gyümölcs evéstől.

Igyék az ember napjában sok friszvizet — fertály óránként egy messzelyt, és tisztítsa-meg ezzel gyomrát, hogy a' tisztátalanságok a' bélcsatornába ne mehessenek.

Mossa-meg fejét, mellét, és altestét huzomosan friszvizzel.

Frisvizbe mártott ruhával borongassa altestét.

Éljen néhány friszvizallövettel, hogy a' bélcsatorna megtisztuljon.

Egyék sok érett gyümölcsöt, almát, körtét, cseresnyét, szőlőt, sárgarépát, czellert, nyers ugorkát, és mindenkor friszvizet igyék utánna.

A' hasürülést azonnal a' földbe kell elásni.

A' levetett szenyés ruhát azonnal friszvizbe áztassa.

A' beteg szobáját napjában kétszer kell kiszellőztetni, és friss vízzel megföcskendeni.

Mindazáltal, ki magát már előbb a' friss vízhez szoktatta, az vérhasba, épen nem esik. *Tissot* §. 339. *Sarenbach* II. 301. Prof. Oert.

*Vérveszély*, súly (skorbut) előfordul rendszerént hajósoknál az éjszakai tengerpartok körül, és hosszas tengeri utazáson. De gyakran nálunk is háborus időben, és ostromlott várakban — származik az egész vértömeg, és minden nedvek megromlásától, ez pedig a' kemény, sós, füstölt eledelektől, mellyek megemésztésére a' szükséges nedvesség, tiszta levegő, és testgyakorlás hibázik — és kimutatja magát, leveretés, vagy elcsüggedés, nehéz lélekezés, daganat, fekete kék bőr foltok, orrvérfolyás, vérző, bűdös iny, ingó fogak által, stb.

Keveset, vagy semmit se egyék az ember, legföllebb is kevés kétszersült, és földi, vagy fagyümölcsöt — nevezetesen savanyu káposztát.

Annál több édes vizet, vagy ihatóvá tett tengervizet igyék, mind a' kettőt eczettel; e' mellett mindenkor öblitse, gurgulázza száját, torkát, és szijon friss vizet az orrába.

Reggel, és este fürüssze, vagy mossa meg egész testét édes vízzel, vagy tengervízzel.

Ruházatát tartsa tisztán, igyekezzék sok mozgást tenni a' szabad levegőn, és vegyen részt a' hajósok munkáiban.

Ezek a' legsükebb természeti gyógyszerek.

Ki pedig már ezekkel előbb is élt, az soha meg nem skorbatosodik.

*Vértódulás* a' fejbe, és mellbe, úgy nevezett congestio.

Mossa, és dörgölje-meg az ember egész fejét több ízben frisvizzel.

Hasonlokép mossa, 's dörgölje-meg frisvizzel mellét is.

Szíjon sok frisvizet az orrába,

Napjában igyék több pint frisvizet, és tartóztassa magát ser, bor italtol, dohányzástol, és burnatózástol.

Ha szorulást, és dugulást érez altestében, éljen frisviz allövettel, vagy legalább dörgölje-meg frisvizzel altestét.

*Vérzés alfelből:*

Dörgölje meg az ember egész hátgerinczét frisvizzel.

Ugyan azzal mossa-meg alfelét.

Éljen frisviz-allövettel.

Úljön hideg félfürdőbe.

Mozogjon szorgalmatosan a' fris levegőn.

Húsételtől, és meleg hevitő italoktól tartóztassa magát.

*Vérzés, üszög, hányás, hasmenés, szomjuság, evesség, gyuladás, rothadás, fagyás, daganat, fekély, héség, éhség, hideg, görcs, sántaság, bénaság, ájulás, látszóhalál, szélütés, fájdalom, gyöngeség, szédeglés, 's más testi bajok.*

Egyedül a' fris tiszta kútviznek ügyes, 's állhatatos használata által — fürdés, mosás, dörögölés, borongatás, ivás, stb. féle által — részint elkerülhetők, részint gyöngithetők, részint elháríthatók. Itt a' friszviz semmit el nem ront, sőt mindenre igen jó; itt kell neki bizodalom, bátorság, és állhatatosság mellett isteni gyógyerejét megmutatni.

*Vesekő*, lásd holyagkő.

*Vidatáncz*, némelly fiatal, és ingerlékeny leányok különös örültsége, azon időben, midőn serdülségük kifejlődik, a' fejüket elcsavarják, tagjaikat elfintoritják, nevetnek, sirnak, danolnak, szöknek, ugrálnak, azután elbágyadva elalusznek, és fölébredvén a' történekről nem igen emlékeznek — nevét onnét vette, hogy hajdan a' beteget *szent Vida kápolnájába* vezették, mig ott magát jól kiugrálván, 's elbágyadván elaludt.

A' beteget inkább azonnal a' *szent viz kápolnájába* kell vinni, ábrázatját, 's mellét friszvizzel megföcskendeni, friszviz fürdőbe tenni, és vele sok friszvizet meg itatni.

Ki pedig gyermekét korán hozzá szoktatta a' friszviz-iváshoz, és friszvizzel mosáshoz, soha sem fogja őtet látni *szent Vida* tiszteletére tánczolni!

*Világoslátók*, álomjárók, gyöngge idegű ifju hajdon fejérszemélyek, kik fájdalmas ideg bajaikban ifju, nőtelen orvosok által mestersé-

gesen tulajdon kezeikkel tett simogatások, 's illeteseknél fogva a' világos látásnak, és jóslásnak föl a' hatodik, és legfölsőbb fokáig (*megdücsösülés*) és azután ismét le az első, és legalsó fokig (*házasság*) örömet le, és be-magnetizáltatják magukat.

Ilyen hatsorosán gráduált személyeket vagy meg kell tartani mint jóslókat a' Delphusi vas-lábon — mint Apolló Istennek jövendőlo' szolgálóit, kik már gyomruk, és ujjuk hegyénél fogva láthatnak, halhatnak, és ifju orvosai-  
kal egyetértve távollévö', 's jövendő dolgokat fölfödezhetnek.

Vagy az ideggyöngeségböl a' nélkül mind azáltal, hogy előbb kíváncsillag képzelődésü-  
ket kifeszítenök mingyárt az első lépcsőnél meg-  
gyógyítani a' friszviznek külsö' belsö' használatá-  
val; mi által már gyakran a' legmakacsabb ideg-  
nyavalyák elhárítottak! —

Ha véletlenül friszviz öntetik fejükre, min-  
gen bizonynal azon pillanatban fölébrednek  
mágnasi álmukból, 's ábrándozásukból, és a'  
*legokosabb megdücsösülésnek* állapotjába té-  
tetnek !!

Nem ok nélkül mondjuk a' közmondásban:  
*megmosom a' fejét*. E szerint jó volna bizony-  
nyára a' mostani ábrándozóknak, mystikusok-  
nak, léleklátóknak, 's mind azoknak, kik reli-  
giói ideggyöngeségben szenvednek, fejüket fris-  
vizzel megmosni !!

*Jegyzés.* A' mi több Dr. *Unzer* a' főnemlitett asszonyi állapotot *álorczás bujaságnak* nevezi. Medicinisches Handbuch. lap. 1339. Professor *Oertel*.

*Villámsujtottak*, nem halnak meg mindigárt valósággal, hanem csak holtaknak látszanak.

A' villámsujtottat azonnal tiszta szellős helyre kell vinni, 's levetkőztetni.

Azután friss vízzel kell szüntelen föcskendeni, 's dörgölni fejét, arcját, nyakát, mellét, 's különösen szive környékét, e' mellett gyöngén kell mozgatni, a' hátát gyöngén kopogtatni, másik oldalára fordítani.

Egyszersmind levegőt kell bele fujni, és ha a' befujáskor a' melle fölemelkedik, gyöngén megnyomván azt a' levegőt abbul kiszorítani. Ezen föllül lehet még neki friss víz-allövetet is adni. Többi mesterkelések szükségtelenek. *Wasserkuren VIII.*

*Vizbefuladtak*, vizbeholtak, míg a' rothadásnak nyoma rajtuk észre nem vehető, csak *szinholtak*, ha néhány óráig, sőt ha már egy két nap voltak is a' vízben. De nem kell őket — sem vashoroggal kihorgászni, mivel azzal halálosan megsértethetnének — sem fölfordítván fejükre állítani, hogy a' víz csurogjon ki belőlök, sem hordóban lábaiknál fogva fölkötve hengergetni, hogy a' megivott víz belőlök kifolyon, mivel így a' szél üthetné meg őket — nem!

A' vizbehaltat fahoroggal kell vigyázva a' vizbül kihúzni, kevesse oldalvást fektetni, hogy a' viz orrán, száján kifolyon, 's ha lehet, valamelly közellévő házba kell vinni. Itt a' sokaságot kizárván egész altestéig le kell vetköztetni, egész testét elől hátul friszvizbe mártott kendővel mosni, 's dörgölni, 's ha megszáradt azután kell egy kevese oldalvást fektetni, a' fejét valamennyire fölemelvén.

Azután kis kanalkával, vagy más hasonló eszközzel vigyázva orrlyukait ki kell tisztogatni.

Azután nagyobb kanállal belül a' *száját* egész a' gégefödélég minden iszaptól, 's nyáltól tisztogatni.

Azután föcskendőből tiszta friszvizzel orrlyukait, és száját föcskendeni.

Azután tollal mind a' két orrlyukát, száját gégefödélét csiklándani, hogy inger gerjedjen, és a' nyulás tajték a' gögsip-ágakból kivétessék.

Azután kell dörgölni, mozgatni előlhátul, és friszvizbe mártott kézzel altestét föl a' melly felé nyomni, hogy föllül a' nyál könnyebben leválják.

Ezen föllül hidegviz-allövetet kell neki adni, hogy a' bezárt levegőtől fölfuvodott altest meglappadjon.

Ha még sem lélekzenék, a' sebész vágjon kis lyukat a' gége két karikája között, 's csővel fujjon levegőt a' tüdejébe.

Ha már magához jött, frisz tiszta vizet kell

neki adni kanalanként, hogy a' feszülés a' tor-  
kában táguljon, és végre valamely vékony, ele-  
venítő, ébresztő eledelt.

E' különféle segédeszközöket a' körülmények  
szerént, és okos mértékkel *nehány óráig* kell  
folytatni, változtatni, ismételni, míg a' beteg  
teljesen magához nem jön.

### *J e g y z é s.*

Ha légy, vagy más bogár vizbefuladt, csak  
kréta porba, vagy száraz fővenybe, vagy ha-  
muba kell takarni, ismét meg elevenedik.

E' szerént hajdan egy francia orvos *du  
Molin* egy vízbe fuladt leányt úgy élesztett föl,  
hogy meztelenen meleg hamuba takarta, fejé-  
re hamuval töltött főkötőt tétetett, nyakára pe-  
dig szinte hamuval tele harisnyát borítatott, a'  
kura 8 óráig tartott, és vizelet által belőle min-  
den víz kitakarodott.

Tehát nagyobb bátorság okáért meg kell a'  
vizbeholtak orrlyukait, és száját fris tiszta viz-  
zel tisztogatni, mosni, és egész testét gondos-  
an megszárítván, mint ama leányt meleg ha-  
muba takarni, stb. az ide fordított egynehány  
óra nem lesz elvesztve.

Azonban, kik a' vizbeholtakat életre akar-  
ják hozni, e' végre részerént sok haszontalan  
mesterségekkel élnek, és azután ha fél, vagy  
egy, vagy két óra mulya semmi sükert nem lát-  
nak, azt mondják; nem lehet többé rajta segí-

teni, és így a *szinholtakat eltemetik?* Professor Oertel.

*Vizeletbaj*, hiányos mivolta a' vizeletnek, vagy hugyozásnak —

a) Nehéz vizelés,

mikor a' vizelés erős égetéssel, és metszéssel történik:

Igyék az ember naponként sok friszvizet — három, sőt pintet.

Tartsa szeméremtestét gyakran, és sokáig friszvizbe.

Borongassa friszvizbe mártott kendővel szeméremtestét, valamint lábait, és lábszárait is.

Járjon mezitláb friszvizzel megnedvesített ház-pallón;

Friszvizbe mártott kendővel csapdossa veséje környékét, és agyékít.

Mezitelen alfellel üljön hideg kőre.

Kerülje a' meleg hevitő italokat, és az igen tápláló étkeket.

b) Hugyáradás

midőn a' vizelet akarat ellen elmegy a' nélkül, hogy a' hólyagtele volna.

Igyék reggel éhomra egy nagy pohár czukros vizet, és egy órával ebéd után két pint friszvizet.

Hanem este felé keveset, vagy semmit se igyék, hogy ne vizeljen.

Dörgölje gyakran, és erősen friszvizzel a' nemi részeket.

*Öblitse*, és gurgulázza kiváltkép száját, torkát, erősen — majd frissvizzel, majd erős eczettel.

Ha lehet, vegyen jég darabot a' szájába, és hagyja azt lassanként a' torkába olvadni.

*Igyék* fölötte sok frissvizet, és torkát, 's gyomrát borítsa el egészen frissvizzel, a' mennyit csak magába dönthet.

Vagy semmit se egyék, vagy legföllebb is csupán nyers fa- és földi gyümölcsöt, almát, körtét, szőlőt, sárgarépát, stb.

Legalább is 8 napig így ki, 's megmosva, és sanyargatva a' viziszonynak rémitő kiütésétől menten marad, és a' kegyetlen égetést, és metélést elkerülheti.

Ha lehet, iparkodni kell a' vizirtóztól távulról ügyesen megragadni, 's megkötni, és huzomosan, 's erősen öntözni frissvizzel tetőtől talpig, mire rángodásokba esik, és ájultan lero gyik, akkor azon vizesen ágyba kell fektetni, hol erős izzadásba jön, 's néhány óra múlva a' dühösségtől menten fog fölébredni. Vagy —

Ügyesen zsákba kell dugni, és valamelly folyóba, vagy tóba néhány minutáig lebuktatva a' víz alatt tartani, hogy kénytelen legyen akaratja ellen is sok vizet inni, és elájultan haza vivén ágyba fektetni, hol el fog alunni, izzadni, 's *okosan* fog fölébredni.

Illyen erőszak, — melyet sok derék orvos javasol — még is hathatósabb, foganatosabb,

és emberibb, mintsem meg-engedni, hogy ilyen szerencsétlenek segedelem nélkül magukat agyon dühösködjék, vagy donyhák, 's vánkusok közt fuladjanak-meg. Wasserkuren XII. LXX. ff. *Sarenbach*. II. 547—59, Professor Oertel.

*Vizkórság*, vizibetegség, a' test megromlott, és vízzé váll nedveinek beteges összegyűlésük-rendszerént a' lábak, és czombok vizes daganatával, azután mindég tovább terjed fölfelé, és has-'s végre mellyvizkórságra fajul. Különös neme a' vizkórságnak a' gyermekeken az agy, vagy agyüreg vizkórság.

Már hogy e' megromlott viz a' testből kitákaritassék, és annak új összegyűlése elfordítassék, e' végre erős vizelet-hajtó, és izzasztó szerekkel élnek! Hanem e' szerek közül legjobb a' fris kútviz-ivás, mosás, fürdés, allövet.

a) Láb- és czombvizkórság,

daganattal, bőrfoltokkal, 's repedésekkel, holyagocskákkal, fekélyekkel, stb.

Első napokban ne egyék az ember semmit, hogy a' rossz nedvekszaporodása gátoltassék; hanem egyedül fris kútvizet igyék, 3, 6, stb. pintet, hogy *bőven vizeljen* — mennél több, annál jobb — minél frisebb, annál egészségesebb.

Dagadt csillogó *lábaít*, 's *czombjaít* tegye több izben fris kútvízzel tele cseberbe, és dörögölje-meg abban azokat derekasan, de azután

Borongassa azokat friszvízbe mártott ruhával, vagy fürüdjék naponként.

Tartsa azokat farával együtt változtatva meghülésig friszvízzel töltött edénybe, hogy a' petyhüdt, bágyadt vizelet-utak, hügy vezédek megjavuljanak. *Sarenbach.* I. 477.

*Víziszony*, vizirtózás, a' nyeldeklő-izmok görcsös összehuzodásában áll, midön az ember nem képes vizet, vagy más folyadékot a' szájába venni, és lenyelni, 's attól remegve *irtózik*. Ez ugyan némellykor megtörténik fölötte nagy idegnyavalyában is, leginkább pedig valamelly dühös állatnak, főkép kutyának harapásától.

E' rettentő nyavalyát a' *mesterség* meg nem gyógyíthatja; egyedül csak a' természet teheti ezt — *fris kútviznek isteni gyógy* ereje által.

A' megharapott azonnal tágítsa-meg a' sebet, ha még nem elég nagy, mossa-ki azt előbb friszvízzel, azután dörgölje huzomosan fris erős eczetes vízzel, egész a' forróságig, 's megvörösödésig.

Délelőtt, dél után, és este fürüdjk-meg friszvízben, és dörgölje be jól mindenütt a' friszviz erejét.

Napközben dörgölje-meg több izben friszvízzel fejét, ábrázatját 's allkapcsait.

Különösen munkálja-meg nyakát, 's nyakszirtjé erősen friszvízzel, hogy a' nyeldeklőizmok erősödjenek, és a' görcstől megóvassanak.

esizsmát ne huzzon, hanem vagy harisnyában, vagy a' nélkül csak papucsban járjon.

Mossa-meg több ízben fejét, és ábrázatját is frisvizzel, szija azt orrába, öblitse, gurgulázza azzal torkát, száját, hogy föllülről tisztán, 's derülten maradjon.

Éjszakára frisvizbe martott ruhával borítsa be *labait*, hogy éjszakán gőzöljenek, 's izzadjanak.

Későbbben ehetik vékony marhahúslevet, zsemlyét, és nyers gyümölcsöt, vagy sárga répát, nyers ugorkát, stb. Wasserkuren. II. III. IV. VII.

b) has-és mellyvizkór ság,  
a' megromlott nedvek feszülésével, csörgésével, börgésével.

Első napokban ne egyék az ember semmit, hogy a' rossz nedvek ne szaporodjanak hanem csupán frisvizet igyék, 3—6 stb. pintet, hogy a' vizelet szaporodjék-mennél több, annál jobbinél frisebb, annál egészségesebb.

Naponként kétszer, dél előtt és dél után üljön frisvizzel tele kádba nyakig, mossa-meg abban legelőször is *fejét*, hogy föllülről tisztán, 's derülten maradjon, legyen benne fél, vagy egész óráig, 's mozgassa tagjait, hogy a' frisviz ereje a' bőr edényeibe jól be-hathasson, és a' megromlott nedveket kimoshassa, és mindég azon vizesen, sőt vizes ingben, 's gatyában feküdjék az ágyba, hogy derekasan gőzöljön, 's

izzadjon, és így a' bővizelet, és izzadság által a' rosz nedvek testéből lassanként kitakarodjanak.

Ezen kívül dörgölje huzomosan hasát, 's mellét frissvizzel, és éljen hidegvizallövettel is.

Éjszakára frissvizbe mártott ruhával borítsa be hasát, 's mellét.

Későbbben ehetik vékony marhahúslevet, zsemlyét, 's nyers gyümölcsöt, vagy sárga répát, nyers ugorkát, stb.

c) Agy-vagy agyüregvizkór.

Vizag csak ujdón szülötteken, és pedig mostanában gyakrabban, mind hajdan.

A' gyermeknek fejét meg kell mosni köröskörül frissvizzel, és azt gyöngén, 's huzomosan beledörgölni.

Fejét, 's feje környékét frissvizbe mártott ruhával szorgalmasan kell borongatni, 's a' borítást gyakran megújítani.

Gyakran, és sok frissvizet kell orrába, szájába, és torkába bocsátani.

Reggeltől estig sok frissvizet kell vele megitatni, föleleresztvén azt citrom-vagy máhualéval, vagy mézzel, vagy cukorral. *Sarenbach. I. 406—407.*

Ha az ember a' hasvizet mesterségesen *lecsapoltatja*, az igaz, hogy ugy szaporábban kicsurog; de rendszerént ismét nem sokára megszaporodik, hogy ujra lecsapoltassék.

Mindazáltal az utolsót meggátolhatni, ha azonnal szoros vízkúra következik utánna ivás-

sal, fürdőssel, allövetekkel mindaddig, míg a' nyavalya egészen meg nem szűnik.

Az *általános bőrvizkorságban* az egész testet reggel, és este frissvizzel kell megmosni, és a' beteggel szerfölött sok frissvizet kell itatni.

A' ki vízzel nem él, könnyen vizkorságba esik; ki pedig vizkorságos, és vízzel él, elúzi a' vizkorságot. Prof. Oertel. Wasserkuren. II. III. VI. VII.

*Vörheny*, vörhenyláz (Scharlach) nagy, skarlát piros bőrfoltokkal a' fején, nyakan, melten, stb. akár [milyen nemű legyen. *Ebben egy gyermeknek sem kellene meghalni!* —

A' betegnek egész testét frissvizzel kell öntözni putnyonként, vagy inkább — mivel ez igen *elrettető*, és még sem eléggé *béható* —

Dörgölje-meg az ember húzomosan frissvizzel a' betegnek fejét, nyakát, mellét, és altestét, azután így vizesen abába takarván fektesse az ágyba, adjon neki ott még sok frissvizet inni azután hagy nyugodjék, és gőzöljön.

Másnap reggel a' frissvizzel-mosást ismételni kell, és napközben sok frissvizet vele megitatni félóránként egy jó messzelyt és enni semmit nem adni.

Ha a' hasa kemény, vagy dugult, hideg allövetet kell neki adni. Így a' vörheny nem sokára a' legszebb piros színben jelenik meg, és két nap alatt lepörög. *Sarenbach*. II. 313—17. Wasserkuren I. IV. XI. Prof. Oertel.

*Vörösfoltok*, (Feuermähler) mellyek né-  
melly gyermekek testén látszanak születésükkor,  
azonnal iparkodni kell ezek elvesztésén —

Napjában gyakorta fris eczetes vízzel meg-  
dörgölvén azokat —

éjszakára pedig friszvizbe martott ruhával bo-  
rongatni-mig a' bőrben megrekedt elidegenedett  
anyag különválván var formában arról le nem  
hullik.

*Vöröshimlő*, lásd föllebb köleshimlő.

*Zúzás*, és annak különös nemei: megrá-  
zás, ficzomodás, megrandulás, fintorítás, össze-  
zúzás, csiptetés-nyomás, vagy esés, emelés, ütés,  
ugrás, lökés, döfés, bukás által, seb, vagy vé-  
res sértés nélkül-fejen, ábrázaton, vállon, hát-  
gerinczen, karon, kézen, ujjon, czombon,  
térdkalácson, lábon, lábujjon-ha már gyuladás,  
és daganat, evesség, és üszög mutatkoznék is.

Mossa, és dörgölje az ember bátran, és hu-  
zomosan a' szenvedő részt friszvizzel.

Ereszsze rá, ha csak lehet, a' kútesőbül,  
a' vizsugárt;

Órákig tartsa hideg, gyakran megfrisített  
vizbe.

Borongassa gyakran friszvizbe, és eczetbe  
mártott ruhával, és a' borítást ujjta több izben.

E' mellett fejét, és orcáját szorgalmasan  
frisitse-meg, és ha lehet, igyék friszvizet.

Ha valaki például: fárul, vagy házfödélrül  
esett-le, és erősen megrázódott, megzökkent

---

ugy hogy orrán, száján, fülén; vér foly, eszmélet, és mozdulat nélkül fekszik, de semmi külső seb rajta nem látszik; meg-kell gyöngén mosni fejét, mellét, és hátgerinczét frissvizzel, hogy a' bőrt alatt megalutt vér eloszolják, stb. vagy a' börmeg kell nyitni, és frissvizzel tüstént kimosni. Professor, Oertel.

*Zaha*, lásd gyomorégetés.

---

## II. Szakasz.

### *Barmok nyavalyái.*

A-tól Z-ig.

(**Professor Oertel.**)

---

**H**a tehát az *embereket* legtöbb nyavalyaikban egyedül frissvizzel meggyógyíthatni; minden bizonnyal az *állatokat* is, a' mennyiben nekik egyenlő húsuk, vérük, 's nedveik vannak az emberekkel, nyavalyáikból frissvizzel kigyógyíthatni.

Itt pedig különösen értjük a' *házi, és istálló állatokat* - lovakat, szarvasmarhákat, sertéseket, juhokat, kecskéket, kutyákat, macskákat, és szárnyas állatokat.

Ezeknek szinte húsuk van idegekkel, izmokkal, 's csontokkal mint nekünk — piros, és meleg *vérük*, az életnek egyedüli kútfeje, mint nekünk — és *nedveik* a' merő részekben találkozó nedvességek, mint nekünk.

Testalkotásuk különbözik ugyan az emberektől de még is ugy szólván természetük egy a' mienkkel.

Következőleg *ugyan azon elemmel*, melly minket egészségesekké tesz, és egészségesen

tart, azokat is szinte egészségesekké tehetni, 's egészségben megtarthatni.

Egyes esetekben — *kicsinyben*, ez már valósággal több ízben meg is bizonyodott, hanem több esetben, egyszersmind *nagyban*, még mind ekkoráig próbák vele nem tétettek.

Számtalan sok *mesterséges*, egészen különmemű gyógyszer uralkodik még, mellyektől csak bizonytalan segítséget reményhetni a' testi bajokban, mint a' régi, és újabb baromorvos könyvekből láthatni.

Azokáért vannak tulajdon *baromorvosok* is, kik a' barmok nyavalyáit többnyire nem csak máskép nevezik, hanem máskép is orvosolják, mint az emberorvosok az emberekéit nevezni, és gyógyítani szokták.

Innét azt gondolná az ember, hogy csuda nagy *különbségnek* kell lenni az egészségre, és nyavalyára nézve az emberek, és állatok között; holott pedig kivéven az állatok *szarvát, farkát, 's tollát!* — semmi valóságos különbség nincs.

Igaz ugyan, hogy némelly régibb, és újabb baromorvosok írásaikban a' *frisvizet* is, és annak gyógyerejét is magasztalták, és ajánlották, de azt még is *gyógyításaikban soha igazán nem használták.*

Mi itt csak *Ammonnak* házi baromorvos-könyvét (zweite Aufl. Augsb. 1821. 8.) hozzuk föl biznyságul. A' szerző ajánlja lap. 418.

a' friszvizet mint jó gyógyszert helybeli *gyuladásoknál*, például: szem, 's körömgyladásnál — *zúzásnál*, nagy *vértódulásnál*, például: dühödtségnél, agyrendüléseknél, stb. 's mégis —

*Szemgyuladásnál* használja ugyan vagy kétszer a' friszvizet, de csak hamar azután megént mesterséges szemvizet, és sok más gyógyszer.

*Gyulasztó-láznál* („Borítás agyagból, és eczetből, a' fájós lábat gyakrabban friszvizbe kell tenni; vagy: borítás timsóból, tojás fehérből, 's pálinkából, és azt minden négy órában pálinkával, és vízzel megfrisíteni, vagy: ha a' geneség kiszivárog, seb-balzam Nro 10, vagy; még rövidebben: a' sebet mindennap egyszer friszvizzel kimosni, mire az nem sokára meggyógyul.“)

*Dühödtségnél* (hol bizonyosan nagy vértódulás, és agyfájdalom van;) Nro 66, allövet Nro 57, azután liktárium Nro 116, vagy 117, vagy 118.

*Zúzásnál*: „langyos boreczet, azután pálinka, vagy meleg bor, mellyben üröm, mezei kömény, ruta, stb. hát még mi? főtt“ Már valljon hol marad az előbb annyira magasztalt *hidegviz??* tehát merő larifari!!

Már hogyhogy lehet a' szegény hideg vizet ennyire elhűteni, elklystirozni, el-lattvergezni! Már valljon származhatik e' ebből valami egész-

séges? és ha csak ugyan származik, valljon, nem csúpa yak eset, vagy szerencse-e ez?

Ide járul még némelly közönséges barom-orvosok, pásztorok, juhászok tudatlansága, restsége, vagy gondatlansága *Kenőcsös Kö-csöggjükkel* együtt!!) — és némelly póremberrek, szolgák, és szolgálók tunyasága, kik sem az állati testet szorosán nem ismérik, sem arra elég gondot fordítani nem akarnak.

Ez embereknek, kik a' megrögzött előítéletnek eredeti bünétől szinte duzzadnak, nem csak elég eszük nincs a' fris tiszta levegőhöz, és fris tiszta vízhez, hanem kevés kedvük, és ügyességük is a' rájuk bizott barmót megtisztogatni, jól megetetni, fris tiszta vízzel itatni, 's annak okosan gondját viselni, midőn reggel munkára megy, és estve arról visszatér, és az istáltóban van, vagy valami baja van.

Ezek már gyakran általhágják a' szentírás parancsolatját, mellyet ama bölcs Király Salamon ad: Az igaz megszánja az ő barmát; az isten telennek szive pedig irgalmatlan. Péld. 12. 10.

Némelly *lovak* igazságtalanul ütnek, vernek, szidnak, átkoznak, ha azonnal nem engedelmeskedik ura akaratjának.

Némelly *ökröt*, mellynek két hátulsó czombja vastagon van ganéval megtapasztva, irgalmatlanul ütnek, vernek csak azért, hogy közönséges ökörokosságnál, és ökörerőnél többet mutatni nem képes.

Némelly *tehénnek*, mellynek hasa ganéj-kéreggel van bevonva, *mocskos*, *fekélyes* cse-cseit fejik, és azután e' tehénszagu tejet a' városba viszik eladni. De hát honnét kapnánk valódi, vagy igazi *tehénhimlőt*, ha nem volnának *tehéntölgy-fekélyek*?! lásd tehénhimlő.

Némelly *kutyát* esztendő által egyszer sem tisztítanak, nem kefélnek, meg nem mosnak, fürösztnek, hanem a' porra, és férgekre hagyatva sem nyáron, sem télen egészséges eledellel, 's óllal el nem látnak, 's ha valami baja van, okosan nem ápolnak, hanem egészen magára hagyják. Azért látni gyakran, hogy csipás szemmel három lábon sántikál ura után! halhatni miként küszködik nyűszörögve a' régi porral, és férgekkel!

Már valamint az emberek tulajdon nyavalyáikban többnyire önmaguk az okuk, — a' rossz, és fonák életrend által: szinte ugy barmaik nyavalyáinak is ők az okuk — a' rossz, és fonák gondviselés által.

Valamint pedig a' friszvíz a' legjobb emberi orvosság, ugy ez a' legjobb baromorvosság is, itt már a' baromnak közönséges bajain, és nyavalyáin rövideden keresztül megyünk, mikép lehetne azokat egyedül friszvízzel meggyógyítani, csak igazán akarná az ember azaz: elökélett akarhatja, és esze volna ahoz, a' mi jobb.

*Agygyulagas*, agydüh — igen nagy meghevüléstől, a' vérnek fejbetódulásától, 's a' t.

Az ilyen állatot ügyesen meg kell ragadni, 's erősen tartani, hogy

a) fejét, 's ábrázatját, orrát, füleit friszvizzel meg lehessen mosni —

b) hogy szájába sok friszvizet lehessen tölteni —

c) hogy friszvizbe mártott ruhával fejét lehessen borongatni. —

Jelenleg semmit nem kell neki enni adni, hanem koplaltatni, míg néhány óra múlva jobban nem lesz.

*Alfelkifordulás*, ha nevezetesen a' ló végbélének föltüremlett egy része az alfelbül kilóg.

Ha friszvizbe mártott tiszta ruhát tesz rá az ember, közönségesen magától visszatér.

Ha pedig a' bél már *tüzes*, *dagadt*, és *színevesztett*, annál gyakrabban, 's erősebben kell friszvizbe mártott ruhával borongatni.

*Elkerülhetni* az ilyen kifordulást, ha az ember barmának alfelét is napjában egyszer friszvizzel megdörgöli, 's ezzel az alfel-edényeket erősíti.

*Arpa* (Rankkorn) — nem más, mint fejéres hólyag a' sertésnek szájában, melly az evést nehezíti.

A' sertés száját föl kell nyitni, a' hólyagot megfakasztani, és azt, 's egész száját friszvizzel kimosni.

Általában gyakrabban nézzen az ember barmának (valamint magának is!) szájába; és eféle

kinövéseket elkerülhet annak szorgalmatos kimosása által.

*Béka*, daganat lovakon, épen úgy, mint az ingyuladást —

tüzes vas, és gerely (lanceta) nélkül —

csupán frissvízzel meggyógyíthatni, azzal a' lónak száját gyakran kimosván, és nyakát megdörgölvén.

*Bélköszvény*, Kolika, nagy fájdalom a' belekben, dugulással, és fölpuffadással — származik sok eledeltől, szelektől, görcsöktől, benyálkásodástól, gilisztáktól, elfojtott kigözülgéstől, stb.

Az állatnak hasát csak puszta kézzel, vagy száraz durva ruhadarabbal kell dörgölni.

Azután frissvízzel mosogatni, 's dörgöltetni.

Hasát pakróczczal beborítván idestova lassan vezetni.

Időről időre szerfölött sok frissvizet bele tölteni.

Végre egymás után néhány allövetet kell neki adni.

*Bikakórság*, Stürsucht: franczia betegség(?) midőn a' szarvasmarha (a' tehén) a' párosodást gyakrabban ohajtja — noha a' barom egészségesnek látszik, 's jó izüen eszik is, későbben még is köhögés, és elsoványodás következik, a' megdöglött baromnak belső részein apró bütökök, vagy szömölcsök találkoznak csomókban együtt.

Ha a' barom a' párosodást kívánja, tehát

nem kell azt gátolni, vagg nemző részeit friszvizzel szorgalmasan hűteni, hogy az igen nagy inger természetszerűleg alább szalítassék.

De hogyan nevezhetik ezt francia betegségnek, holott ez ocsmán nyavalyának legkisebb jelei sem mutatkoznak?

Inkább lehetne gyöngykorságnak nevezni — a' belső részeken lévő szömölcsök miatt; hanem tehénre nézve ez a' nevezet is igen galánt! De még is! legyen hát *galántbetegség*.

*Bolhák, kutyákban és macskákban* — legártalmatlanabbul elpusztíthatni azokat friszvizzel.

A' kutyát fél óráig, ha lehet, folyó, tiszta friszvizbe kell állítani, és azzal derekasan megdörögni egész testét köröskörül orrátul farka hegyeig; azután szorgalmasan kefélni, vagy fésülni, hogy a' bolhák meggebedjenek.

A' macskát karmalása miatt valakivel meg kell fogatni, és hasonló módon kell a' bolhától megszabadítani, mint a' kutyát.

Hanem ilyen állatot csupán a' vízbe vetni, 's abban fürösztetni, nem ér semmit, mert így a' bolhák meg nem fuladnak, hanem csak megfürödnek, és épen ez által tojásaikkal együti életben, és erőben tartatnak.

Nem! hanem bőrét, 's szőrét addig kell *mosni, dörögni, kefélni, és fésülni*, míg a' bolhák, és azok tojásai el nem vesznek.

És így nem szükség erős dohány, húnyszor

diófalevél, stb. eféle levét összefőzni, 's azzal a' bőrit bekenni.

Olajjal kenni még türhető, mivel az' olaj a' férgeket megöli, hanem ez által meg a' bőr lyukacsai bedugulnak. Lásd tetvek.

*Borsóka a' disznókon*, hólyag, férgek neme, mellyek a' hús, és sejtszövet között vannak — azt tartják, hogy származik húségben a' hirtelen ivástól, a' majd igen hideg, majd igen forró italtól.

Nem igaz! ez inkább származik szelid sertéseink szokásban lévő megrögzött rosz nevelésétől midőn azokat merő genajban, 's bűdösségben neveljük, és így azokat valóságos disznókká tesszük!!

Nem de tisztátalan vizet mindenféle rothadt állati hulladékokkal keverve adunk nekik inni.

Ritkán mossuk, és tisztogatjuk azokat, hanem inkább bűdös mocsárban hagyjuk heverni.

Szük, sötét, titztátalan bűdös levegőn, meleg ólakba összezárjuk azokat.

Nevezetesen *hizott sertéseink*, kivált ha pálinka moslékon hiztak, még sokkal borsókásobbak.

Csak a' vaddisznók nem borsókások, mivel annyi sok tisztátalanságot nem esznek, mivel mindég a' szabad levegőn vannak, stb. Azért húsuk is *egészeesebb*, mint *szelid sertéseinké*.

Ej, adjunk hát sertéseinknek tiszta egészeséges eledelt, és tiszta fris kutvizet.

Mossuk, 's dörgöljük szorgalmasan egész testüket frissvizzel.

Tartsuk azokat tágos, száraz, árnyékos, nem sötét ólakban és tisztítsuk, 's szellőztessük ki azokat szorgalmasan.

Hagyjuk azokat gyakrabban a' napon, és szabad levegőn futkározni, de nem a' napon állani.

Tápláljuk azokat zöldfüvel, gyökerekkel, 's hüvelyes veteménnyel.

Ne adjunk nekik többé inni semmi rothadt állatt részeket.

Ne engedjük többé azokat bűdös fürdőben heverni.

Ne neveljük hát azokat többé készarva disznó módon, hanem természetszerűleg, valamint a' vaddisznók természetszerűleg élnek, és természetszerűleg nevelkednek.

Igy nem lesz szükséges azokat sem pálinkamoslékkal hizlalni, sem a' borsókát fényes kormmal, kénkő-virággal piskolczzal; és piskolczmájjal orvosolni — merő rossz szer, miről a' vaddisznók semmit sem tudnak, 's vele nem élnek!!

*Csontkinövés*, — esés, ütés, 's dőfés által, vagy rheomatismusi bajoktól —

tiszta, friss kútvizzel ismételt dörgölések által lassanként jóvá tehetni.

Csonttörés — az állatnál igen nehéz, nevezetesen a' lónál csak neki lehetetlen meggyógyi-

tani. De még is, ha a' barom különösen drága, és kedves, leleményesnek kell lenni az embernek!

Olly készüllet gondoljon-ki tehát, mellyben a' ló lábainál, 's fejénél fogva, de még is valami kis mozgékonyssággal meg legyen kötve, például: hevederekben függjön, és a' hol még is naponként egyszer másik oldalára lehessen könnyen fordítani, hogy a' bőre föl ne törjék.

Azután a' tört csontot illendően be lehet sündeletni, hogy az eltörött csont természetes helyéből ki ne mozdulhasson.

Hanem a' kötést naponként, és pedig minden órában frissvizzel szükség megnedvesíteni, hogy gyuladás, és üszög ne támadhasson.

A' kötést minden 14 nap alatt meg kellene ujitani.

Igy a' csont 6 — 8 hét múlva megerősödnek.

E' közben a' lovat rendesen lehetne etetni, 's itatni.

'S e' mellett rendes hasürülése is megtörténhetik.

*Daganat, a' lovak* hátulsó lábán, vagy csülökjén, mint minden más eféle daganatot — veszedelmes mesterkelések nélkül ólomvizzel, kámforszeszszel, tüzes vassal, és késsel — csupán a' frissviznek gyakori, és húzomatos bedörgölésével, és borongatással meggyógyíthatni.

*Daganat, a' baromnak* hátulsó térdén

(Piephaken) frissvizzel ismételt dörgölések, és borongatások által könnyen el lehet oszlatni.

*Daganatok* (Gallen) puha, hideg, fájdalomtalan daganatok — ezeket csak hidegvizzel kell mosogatni, dörgölni, 's borongatni.

*Daganatok kemények*, és puhák; hideg, és forrók, vagy akár mi nevük legyen, és akár hol legyenek — tómlódag, stb. egyedül —

hidegvizes mosásokkal, dörgölésekkel, borongatásokkal elháríthatni.

Eves daganatokat éles késsel meg kell faszítani, hogy az evesség kifolyhasson, és azután csak frissvizzel kimosni.

*Dühféreg* kutyákon, mellyről azt tartják, hogy minden kutyának nyelve alatt van, és ez okozza a' veszettséget, mire nézve kutyakölkökről le szokták azt metszeni a' dühösség elhárítása végett. De nem féreg ez, hanem a' nyelvnek mozgására szükséges izom. Lásd Götze, nützliches Allerlei, 2. Aufl. 1788. III. 237. ff.

Egyébiránt olvasni kell a' mi alább az eb-dühről mondva van.

*Dühösség*, csira, midőn a' ló szédelegve jár, lábait igen fölemelgeti, magát dühösen viseli falra ugrál, azután elbágyad, 's erősen izzad, stb. — a' napnak igen nagy hevétől, ki nem elégitett nemi ösztöntől, az agyvelő léteges hibáit, stb.

Első órában fejét köröskörül frissvizzel kell megmosni.

Második órában szerfölött sok friszvizet kell bele tölteni.

Harmadik órában hidegviz-allövetet kell neki adni.

Negyedik órában egész testét friszvizzel leönteni.

Ezt letörülven takaróval befödni, 's az istállóban békével hagyni, hogy gőzöljön.

Mind ezt egy óra mulva ismételni, 's mindaddig folytatni, míg jobbulás nem mutatkozik.

*Ebdüh*, megveszés, viziszony, legretentőbb nyavalya a' házi állatok közt.

A' *kutya* szomorú, nem eszik, magánoságot keres, szemei zavarosok, keveset, vagy semmit sem alszik, ura szavára többé nem hajt, farkát lába közé csapja, elbujik.

Szája tajtékzik, nyüszörög, száját elfintorítja, nyelvével csattant, más kutyák iránt barátságos, hanem véletlenül hozzájukkap.

Tekintete szilaj, 's vad, feje megdagad, 's azt leereszti.

Urát már teljességgel nem ismeri, semmi szóra nem hajt, a' szomjuság miatt eped, de a' víztől irtózik, dühösségében lecsapott farkkal egyenesen fut, embert, 's barmot megharap, melly útjában akad; szája fejéren habzik, nyelvét nagyon kiveti, idestova tántorog, kapkod, lerogyik, és — megdöglik.

Az *ebdüh* származik — igen nagy hőségtől, mint igen nagy melegtől, a' melegnek, és hi-

degnek hirtelen változásától — a' szükséges étel, és ital hijányától — rothadt bűdös eledeltől — tisztátalan bűdös víztől, nagy, és tartós haragraingerléstől — a' nemi ösztön kielégítésének meggátlásátul.

Legbizonyosabb orvosság e' nyavalya ellen: ha az ember ilyen kutyát mingyárt a' dühösség kezdetén a' folyóba lebuktatja, és mindaddig a' víz alatt tartja, mig elájulva mint egy döglöttnek látszik, ez a' vesztség kitörését meggátolja.

Ha a' valósággal dühös kutyát azonnal agyon lövi, vagy agyon üti; mivel a' további próbálgatásnak sükerülni kellene ugyan, de a' próbálóra nézve veszedelmes lehetne.

Ha pedig a' dühös kutya lovat, vagy más barmot mar meg, nem szükséges a' sebet sem égetni, sem metélni, hanem erős eczetes vízzel gyakran, és huzomosan kell dörgölni — hogy szinte megtüzesedjék, 's vörösödjék, és az állatba szerfözlött sok friszvizet kell tölteni, és neki hideg allöveteket adni.

*Elkerülhetni* az ebdühöt:

A' kutyának mindég elegendőt kell enni, 's inni adni.

De nem rothadt bűdös húst, vért, zsírt, sem tisztátalan bűdös vizet.

Nyáron mindennap kétszer kell neki friszvizet adni, és télen nem kell azt befagyni engedni.

Hetenként legalább egyszer meg kell mosni, fésülni, kefélni.

Nyáron folyóvizben gyakorta kell ásztatni, és azt fejtől farkáig bele dörgölni. Télen friss, pölyhös hóval megdörgölni.

Olát naponként megtisztítani, és télen nyáron a' hőség és hideg eső, és fürgetek ellen védelmezni.

Nem kell engedni hogy a' napon, és meleg kálha alatt sokat fekügyék.

Nagy haragra soha nem kell ingerleni, sem ivását gátolni, valamint bagzását sem.

Nem kell engedni, hogy sokat csavarogjon, vagy más kutyákkal marakodjék, vagy valami ártalmast egyék, 's igyék.

A' karapós, és haragos kutyát frissvízzel itatás, és gyakori szorgalmas tisztogatás által kell szelidíteni, 's javítani.

*Égést* az állatokon szintugy, mint emberekben hidegvízzel kell gyógyítani.

A' tiszta friss kútvíz nagy mértékben használva, és ismételve sokkal hathatósabb, mint akármelly más mesterséges kenőcs.

**Fris tiszta víz nagymértékben legjobb ír az égés ellen.**

*Étetés*, a' szarvas marhának, és kutyának méreggel megéttetése — mérges növények, vagy egérméreg által — mi által hasfájás, és hasda-

ganat, erős izzadás, reszketés, rángódások, stb. támadnak,

A' marhába szerfölött sok friszvizet kell tölteni, azzal egész testét megmosni, hidegviz-allöveteket neki adni, azután a' szabad levegőn izzadásig idestova hajtókálni.

A' kutyába hasonlókép fölötte sok friszvizet tölteni, friszvizzel tele válúba, vagy köbölbe állítani, abban egész testét huzomosan friszvizzel dörgölni, és azután idestova kergetni.

*Etvágyhijány*, a' gyomornak, és bélsatornának benyálkásodásától.

Meg kell az állatnak egész fejét friszvizzel mosni, és azzal száját jól kiöblíteni.

Kényszeríteni kell azt sok friszviz ivásra, hogy gyomra, és belei jól kimosodjanak, és így a' bélsatorna a' benne heverő eledelrészekről tisztítassék.

'S ha ez még nem volna elég, friszvizallöveteket is kell neki adni.

*Tyúkoknak* fejüket kívülről megmosván, sok friszviz ivásra kell kényszeríteni, hogy az emésztetlenség begyükben puhuljon.

*Fagyás*, egész tagok, vagy a' test egyes részeinek megfagyásuk — ha már gyuladás, és üszög mutatkozik is —

nem kell meleg szerekkel gyógyítani, hanem egyedül, mint az emberi fagyos tagokat frisz hidegvizzel megdörgölni, vagy frisz pölyhös hóval borongatni.

*Farok-daganat*, fekély a' szarvasmarha farkán, — onnét származik, hogy az ember barmát tunyaságból illően nem tisztogatja, hanem porral, mocsokkal be lepve hagyja.

A' baromnak farkát frisvizzel tisztán meg kell mosni, és tovább is tisztán tartani.

A' daganatot friszvizbe mártott ruhával beborítani.

A' fekélyt megfakasztani, és frisvizzel több ízben kimosni, azután hidegvizbe mártott ruhával bekötni.

*Fekélyek*, akár minemüek, és akár hol legyenek, a' testi tisztátalanságok egyes gyűlö helyei.

Ezeket frisvizzel szorgalmasan ki kell mosni, és frís borongatásokkal lassanként kiszáritani, s kigyógyítani, mire sem kenőcsök, és tapaszak; sem olajok, és tincturák; sem fontanelle, s szőrmadzagok nem szükségesek.

Szükségesebb ezeknél *a*) szerfölötti tiszta friszviz-ivás, és *b*) egészséges eledellel csak mértékletes etetés.

*Féregdaganat* (Wurmbeulen) rokon a' takonnyal a' lovak ajkán, fején, nyakán, mellén; az első, és hátulsó czombokon, szégyen, gyalázat a' gondviselőnek.

A' beteg lovakat azonnal külön kell választani az egészségesektől, és tiszta istállóba vinni.

Először csak szárazon kefélni, azután fris-

vizbe mártott szivacsos, vagy ruhával egész testüket derekasan megmosni.

Különösen meg kell mosni, ha lehetséges, az egyes daganatokat gyöngén friss vízzel.

Naponként több ízben szerfölött sok friss vizet kell a' lovakba tölteni, és csak kevés ele- delt nekik adni.

Egyszersmind szükség, hogy alljuk jó, a' levegő tiszta, 's egészséges legyen az istálló- ban, 's a' szabad levegőn mértékletes mozgást tegyenek.

*Ficxamodást*, menülést úgy kell orvosolni, mint a' zuzást.

Itt semmi különösségre, és mesterségre fi- gyelmezni nem szükséges, nedves hideg dörgö- lések, és hideg borongatások leghasznosabbak, azután friss vízzel szorgalmasan öntözni, a' bo- ritást éjszakán is rajta hagyni, és más nap újra megönteni.

Illyen állhatatos frisítések által gyuladás, és daganat elhárítatik, az inak, és izmok egész- séges állapotjukba visszatérnek.

*Gyulasztó láz* lovakon, — hőség, és fá- zás, száraz száj, forró lehellet, vad, és tüzes szemek, természetelleni meleg az egész testben.

Az istállót azonnal ki kell tisztítani, 's szel- lőztetni, és a' lovak allját friss szalmával meg- teríteni.

Azután a' lónak fejét köröskörül, orrát, és száját friss vízzel megmosni, hasát, és hátát

vastag takaróval beborítani, hogy gőzöljön és izzadjon.

Oránként sok frisvizet kell bele tölteni, hogy a' kigőzölgés erősödjék.

*Hályog* — rendszerint a' szemnek belső szegletéből nő ki, és lassanként az egész szemet beborítja, mi által az állat megvakul — megsűrűdött, rekedt nedvektől, vagy kelésektől, stb.

A' fájos szemet napjában több ízben ki kell mosni frisvizzel, és egy fertály óráig eczetes vízbe mártott szivacsot, vagy finom gyolcs-ruhát reá tartani, hogy a' hártya lassanként róla leváljék.

Naponként több ízben kell finomra tört porczukrot bele fújni, és azután egy fertály óra mulva nedves szivacsos kitörülni.

A' hártját kájmocskával ügyesen leválasztani, és fölemelvén azt ollócskával lemetszeni, 's végre a' szemet tisztán kimosni.

Még a' lappoknak is vannak ügyes szemorvosaik, kik finom sárgadrót-fogocskával a' csak nem egészen vak embernek szeméről a' hályogot leveszik úgy, hogy azután tökéletesen lát.

Miért nem utánozzuk ezt gyakrabban, mint hogy sem embernél sem baromnál épen nem veszedelmes? Ez által sokan szemük világát vissza nyerhetnék. *Unzer*, der Arzt. VI. 192.

*Hasmenés* — a' házi, és istálló állatoknál, az által lehet elkerülni;

ha az ember kevesebb szilárd eledelt ad

nekik, és annál több friszvizet itat meg velük, hogy a' bélsatornából minden tisztátalanság kimosassék.

*Hüvelykhus-gyuladás*, a' barmok lábain, ha huzomosan, és sokat járnak köveken, és kemény földön.

A' tüzes lábat friszvizzel kell megmosni, vagy egy időre friszvizbe állítani, vagy hidegvizbe mártott ruhával beborítani.

Az *evesedő* lábat meg kell fakasztani, és friszvizzel tisztán kimosni, és az állatot folyó tiszta vízbe vezetni, 's abban idestova hajtogatni.

*Ingó, mozgó fogakat* meggyógyíthatni, 's megerősíthetni, ha az ember

a) a' baromnak inyét vigyázva gyakrabban nyomogatja, és

b) a' száját eczetes, vagy sósvizzel szorgalmasan kimossa.

*Inpók*, daganat, és fekély a' lovak lábain, ha mindég mélyen álnak a' ganajban, és szorgalmasan nem úszatják azokat.

Lábaikat, 's istállójukat tisztábban kell tartani.

A' sebet naponként több ízben friszvizzel kimosni.

Átaljában a' barmot szorgalmasabban kell mosni, 's tisztogatni, mint történni szokott.

*Juhvízkórság*, midőn a' juhnak inye, szájpádlása, 's nyelve megváltozik, 's a' hasa a' megromlott nedvességtől fölpuffad,

A' beteget különös, tiszta, kiszellőzött istállóba kell hajtani.

Jelenleg még semmit nem kell enniök adni.

Reggel, délben, és estve sok friszvizet kell velük megitatni mellyben só van keverve.

Fejüket, mellüket, 's hasukat több ízben meg kell friszvizzel mosni, még lassanként sok megromlott nedvesség, és ezzel együtt sok mé-tely, vagy májféreg kitakarodik, mellyek a' friszvizet nem szenvedhetik.

*Keh, Kehesség*, fuladozás, a' lónak erős szív-vereése, 's köhögése, hirtelen változásátul a' meghevülésnek, 's meghülésnek, a' légjá-ráson állástul, sok pornak beszívásátul az úton piros szénátul stb.

A' lóistállóban szükség, hogy a' levegő tiszta, és fris legyen.

Csak mértékletes mozgást kell vele te-tetni.

Orrlyukaiba friszvizet kell fücskendeni.

Nyakát, 's mellét gyakran, és huzomosan friszvizzel dörgölni.

Gyakran tiszta friszvizzel itatni.

*Kergeség*, szédülésneme, midön a' juh fejét mindég félre tartva keringel származik vagy hólyagférgektül a' koponya alatt, vagy a' nap-nak igen nagy héségétől, vagy a' belcsatorna bedugulásától.

Naponként fejét köröskörül gyakran, és huzomosan kell dörgölni friszvizzel.

Sokszorosan összehajtott, 's frísvízbe mártott ruhával fejét beborítani.

Sok frísvízet sóval keverve vele megítatni, és gyakran bele tölteni, hogy a' gyomor, és bélcsatorna jól kitisztuljon.

Ha be van dugulva, hidegvíz allövetet kell neki adni.

Éjszakára fejét hideg vizes ruhával beborítani, és szükség, hogy az ember állhatatos legyen, 's kedvét ne veszéjtse, ha barmát igazán szereti.

Azonközben az ilyen juhokat oda haza kell tartani, száraz, fűszeres füveket adván nekik sóval keverve.

Ha pedig mesterséges metszés által a' hólyag a' férgesekkel együtt (mellyek a' *tisztátalanság* által magukat oda beették) a' koponyából kivéttetik, a' sebet, és az egész koponyát napjában többször kell frísvízbe mártott ruhával borongatni.

*Koszos pörsögés*, bárányok száján, ezt a' juhászok, méz, tojássárga, timsó kenőccsel, sőt szekérkenőccsel is szokták bekenni, míg a' kosz nyolcz nap alatt, és később le-  
pörög; — hanem tisztább, és egészségesebb frísvíz mosogatással, 's borongatással néhány nap alatt kigyógyítani.

*Megóhatni* attúl a' bárányokat, ha szájuk szorgalmatosan megvizsgáltatik, és frísvízzel kimosatik, *a' mi fájdalom! soha sem szó-  
kott történni.*

*Kökögés*, hurut, meghülestől hevülés után, adáz hideg szélnek futástul, poros eledeltül, gőzös istállótul, erős gőzöktül, stb.

Elsőben meg kell az állatnak fejét köröskörül frisvizzel mosni.

Orrát, száját frisvizzel kitisztítani.

Nyakát, és nyakszirtjét frisvizzel megdörögni.

Gyakorta sok frisvizet szájába tölteni.

E' közben jól kitisztított, 's kiszellőzött istállóban békével hagyni, hogy gőzöljön.

*Körömfekély* (Igelsfusz) nedves fekély a' ló körme fölött, hol aztán a' szőr mint a' sül disznó tövise felberzed.

De akár hogy áljon a' szőr, csak ki kell mosni a' fekélyt, és annak szőrös környékét is huzomosan frisvizzel.

Sőt egész lábát, 's lábszárát több izben kell mosni frisvizzel, hogy annál hamarabb meggyógyuljon:

*Körömvész*, hőség, gyuladás, daganat, és fekély a' körmökön föllül, vagy azok hasadásában, leginkább szarvasmarhán, és juhon — származik tartós nedvességtől, 's tisztatlanságtól.

Mihelyt a' barom sántítani kezd, lábait, 's lábszárait frisvizzel derekasan meg kell mosni.

A' fekélyt ha még meg nem fakadt, meg kell fakasztani, és frisvizzel huzomosan, és jól kimosni.

Azután ismételve borongatni, és az állatot addig kimélni míg a' seb egészen meg nem szárad, 's meg nem gyógyul.

*Köszvény*, és tagszagatás kutyákon, főkép vadász és szoba ku'yákon, ha az első a' vadászat előtt, és után meg nem frisetnek, az utolsók pedig a' meleg kálha alatt sokat feküsznek.

Minekelőtte az ember vadászatra megy, mossameg kutyáját, fejétül fogva egész testét, és minden tagjait farkahegyéig friszvizzel, és dörgölje be a' friszviz erejét czombjaiba, és azonnal mennyen vele vadászni; így még egyszer olly gyorsan, és derülten teljesíti kötelességét; ha pedig a' vadászatrul visszajön, újra mossameg azt, így a' köszvénytül, 's minden más bajtul menten marad.

Szoba kutyáját pedig friszvizzel főcskendje ki a' kálha alul, mossameg azzal minden tagjait erősen, 's derekasan; dörgölje, és kefélje le, azután hajtsa ki a' fris levegőre, és ismételje ezt még néhányszor, és kényszeritse azt sok friszviz-ivásra, így bizonyosan menten marad a' köszvénytül.

Mind erre nem szükséges sem húnyor, sem kánforszesz, sem szarvasszarvszesz hangya, spiritús, stb.

*Kulláncs*, azután rüh, körömméreg, torokgyík, stb. eféle — hibái a' gondatlan juh-tartásnak — ezeket ellehetne kerüloi:

ha az ember juhait szorgalmasabban meg-  
tekintené, 's megvizsgálná,

ha mihelyt a' bajt észreveszi, azt azonnal  
elhárítani iparkodnék,

ha azókat holmi kenőcsökkel nem kuru-  
zsolná, hanem frissvizzel gyakran, 's huzomo-  
san mosná, 's dörgölné.

Ha általjában ezt a' gyenge állatot gyakran, és  
huzomosan kefélné, fésülné, és tisztán tartaná.

Igy az által még egyszer olly egészséges,  
erős, és vidám volna.

*Kutyadög*, kutyavész, ebnyavalya, kü-  
lönösen a' kölök kutyákat támadja-meg. Nem  
esznek, szomorúak, 's bágyadtak, szemük  
zavaros, orrukbul takony, 's genetség foly,  
tántorognak, görcsök, rángódások, szédülés  
mutakoznak, szélhűt derekúk, stb.

Egész fejüket frissvizzel meg kell mósni, és  
orrlyukaikat, 's szájukat azzal kiöblíteni.

Lábszáraikat, 's hátgerinczüket frissvizzel  
megdörgölni.

Gyakran egymás után sok frissvizet beléjük  
tölteni, és semmit enniök nem adni.

Még alfelüket is frissvizzel megdörgölni.

Folyóvizben darab ideig idestova hajtókálni.

A' kutyakölköt korán hozzá kell szoktatni  
a' frissvizzel mosáshoz.

Igy soha kutyabetegség nem jön rá.

*Lábok feszessége*, merevenysége — lova-  
kon, szarvasmarhán, juhokon.

Az egész lábát, és különösen annak *csuklóit* posztódarabbal kell derekasan megdörgölni.

Azután frísvízbe mártott ruhával, ezt napjában többször ismételvén.

E' közben az állattal holmi mozgást kell a' szabad levegőn tétetni.

*Lábggyuladás*, lábdaganat, akár honnét származzék — ólomvíz, fejeróloom, bolus, fazekasföld, salamia, timsó, és szőrmadzag nélkül — csupán, és egyedül

hidegvízes mosogatással, bedörgöléssel, 's borongatással meggyógyíthatni.

*Láz*, akár minemű legyen, hideg, vagy forró, stb., könnyen, 's hamar elháríthatni a' baromnál ugy, mint az embernél,

ismételt, 's szerfölvötti tiszta frísvíz itatás, és mosogatás által.

*Lépvészög* lovan, és szarvasmarhán, forró lázbul áll, melly hirtelen gyengeségre, és üszögre változik, a' tüdőt elhervasztja, a' *lépet* péppé, kásává teszi — oka nincs tudva.

Ez a' nyavalya csak a' nyári hőségben mutatkozik, midőn szárazság uralkodván, a' baromnak frísvíz, tiszta víze hibázik.

*Elkerülvbetni*, ha az ember barmát naponként frísvízzel bőven itatja, mielőtt legelőre menne, és azzal egész testét megmossa, 's tisztán tartja.

*Meggyógyíthatni* részint ha barmának egész testét frísvízzel *öntözi*, részint azt testébe erő-

sen *bedörgöli*, és óránként szerfölött sok friszvizet *tölt* bele, ezenkívül még hidegviz-allövetet is ad neki, hogy egész belseje megfrysüljön, és a' kórméreg ereje elöllesék.

*Lónátha*, erős hurut orrfolyással, dagattal, gyuladással, nyakán, torkán — levegő változástul, tavasszal, és ősszel, az időnek, eledelnek, istállónak változtatásátul.

A' betegeket az egészségesektül külön kell választani.

Tiszta levegön istállóba kell vinni, mellyben légjárás nincs.

Alljukat száraz szalmával kell megteríteni, 's a' hideg ellen védelmezni.

Sok friszvizet kell nekik inni adni.

Fejüket, nyakakat 's mellüket friszvizzel szorgalmasan mosni.

Orrlyukaikat friszvizzel kiföcskendeni.

Szájukat friszvizzel kimosni.

Nyakukat friszvizzel megdörgölni, és sok-sorosan összehajtott, 's friszvizbe mártott ruhával beborítani.

*Lúddög*, lúdvész, libadög a' libáknak dög-lésük, és nagy pusztulásuk junius és julius hónapban, midőn tollasodnak, melly végre nekik nagy erőre van szükségük, és mellette fájdalmakat éreznek.

A' kihajtás előtt, és haza tértük után jó tápláló eledelt kell nekik adni.

Sok friszvizet kell beléjük tölteni, hogy a'

hasmenéstül megóvassanak, vagy az elhárítassék.

Szárnyuk bőrit gyakran frissvizzel kell nedvesíteni, hogy érzékenységük gyöngüljön.

*Marhadög*, marhavész, paczalszáradás, nagy epe (Löserdörre, Uebergelle.)

Jelei következők: fejkabulás, nedves szemek, sárgaorrgenetség, tajtékozó száj, gyuladt bázrsing, és gögsíp; lihegő, és nehéz lélekzés, bajos, 's terhes nyelés, elvesztett étvágy, megfogyatkozott kérődzés, a' nyaknak görcsös feszültsége, testnek reszketése, az altest bedugulása; véres, bűdös hasmenés; szóval: az életerőnek hirtelen elfogyása, minden nedvek romlásra hajlása, hirtelen átmenetel az életről a' halálra.

*Gyomorszáradásnak* azért hivatik, mivel a' gyomornak harmadik osztálya igen kiterjed, 's megkeményül, 's benne az eledel megszárad, és bőre leválik.

*Nagyepének* pedig azért nevezik, mivel az epehólyag szerfölött nagy. 's vizes epével van tele.

Ez a' marhadög tehát ugyan az, a' mit az embernél *hadi dögvésznek* neveznek (typhus bellicus) — legfőbb foka a' rothasztó láznak, melly ez állatok természetéből önkényt fejlődik ki.

Rendszerént nagy, és sebes hadimozgások következése, midőn a' *szarvasmarha*

a) részint mint vágómarha, a' hadiseregek után hajtatik, és gyakran igen meghajtatik, 's ros zul tápláltatik.

b) részint mint vonómarha a' forró napon igen meghajtatik, 's meghevül, e' mellett eledele, 's itala rossz; a' bogarak kinozzák, és hideg éjszakán szabad ég alatt, 's nedves földön kénytelen fekünni.

Ez a' meghevülésnek, 's meghülésnek nagy változása, valamint a' nagy hajtás, és rossz gonlviseles természetesen nem sokára ragadós nyavalyára fajul.

De még is ez öldöklő dögvészt nem csak könnyen, és bizonyosan *elfordithatni* hanem meg is *gyógyithatni*. Akár milly erősen dühösködjék is már, még is csak egy darab marhát sem kell neki föláldozni, hanem próbálja meg az ember *bizodalommal, bátorsággal, 's állhatatossággal* amaz egyszerü gyógyszert, melly az öldöklő epekort is elfordította, és meggyőzte.

a' *frisvizet* —

szabályosan, 's hathatósan használván azt az Istennek. és gyógyvizének nevében!

I. A' marhavész elfordítása.

A' ki nem értetlen, nem vigyázatlan, nem gondatlan, e' nyavalyát, midön *közelpet* barmátul könnyen *elfordithatja*.

Reggel, és este kefélje, dörgölje, és mossa-

meg barmának egész testét fejtül farkahegyéig, alulföllül friszvivel.

Reggel, délben, este szerfölött sok friszvizet töltsön bele.

Mostantul fogva csak felényi, de tiszta ele-delt adjon neki.

Csak felényi, 's mérsékelt munkát kell vele tetetni.

Nem kell engedni más marhával összejönni.

Jól kiszellőzöt, 's kitisztított istállóban tartani.

Általában jó volna, ha az ember már elei-tül fogva legalább hetenként kétszer barmának egész testét fejtül farkáig megkefélné, azután friszvizbe mártott ruhával alulföllül derekasan meg-dörgölné.

Igy bizonyosan vidámabb volna, jobb szol-gálatot tenne, 's minden test bajtul menten ma-radna.

## II. Marhadög gyógyítása.

Az értelmes vigyázó, gondos marhatartó, 's gondviselő már e' nyavalyába esett marháját meg-eggyógyíthatja, 's megmentheti.

A' beteg barmot külön kell választani, az egészségestül, és távullevő száraz, nem hideg helyen tartani.

Mossa, és dörgölje-meg derekasan egész testét a' fejtül farkáig alulföllül friszvizbe már-tott ruhával.

Szemeit, füleit orrlyukait, száját, innyét,

nyelvét, torkát huzomosan frissvizzel kell kimosni.

Nyakát, mellét, hasát, frissvizzel dörgölni.

Minden órában két pint frissvizet kevés eczettel keverve bele tölteni.

Semmit többé enni nem adni, hanem koplaltani.

Délelőtt, és délután kevés eczettel keverve egyegy itcze frissviz allövetet neki adni.

Azonnal minden tisztátalanságot az istállóbul kitakarítani, és azt frissvizzel megfőcskendeni.

Napfényen egy óráig az udvaron, vagy künn vezetgetni.

Igy egy pár nap alatt a' nyavalya elmulik.

Hanem mig az ember betegmarhaját orvosolja, a' maga testét is tisztán tartsa, és naponként szorgalmasan mossa ábrázatját, 's kezeit frissvizzel, szija azt orrába, öblitse, 's gurgulázza azzal száját, 's torkát.

Egyébiránt a' mi e' rettentő dögvésznek újabb történetét illeti különösen dühösködött ez 1795-dik év utolján, és a' következett 1796dik évben, midön a' francia seregek a' Rajna Tájékárul, az austriaiak pedig Magyarországbul egymás ellen huzodtak.

Ekkor a' *marhavész* a' szegény vonómarha visszaélése által olly uralkodóvá lett, hogy már többé nem is várták, hogy barom megdögljék, hanem azonnal agyon ütötték, hogy a' dög tovább terjedése gátoltassék.

Igy Württembergi tartományban 900 darabnál több elveszett, és 16,000nél többet agyonverték, miáltal a' dögvészt elnyomni gondolták.

Mások pedig így cselekedtek:

Mihelyt a' marha nem evett, 's nem kérődzött, 's fejét leeresztette, azonnal leütötték, vagy levágták mint megehető, és ártalmatlant.

Azonnal mint ártalmast agyonütötték, mihelyt a' szemeibül, 's orrábul nyálka csurgott, és a' szája tajtékzott.

Ekkor esztelenség, segíteni nem tudás, kegyetlenség uralkodott! szabályos vizkúra mellett nem lett volna szükséges a' barmot sem leütni, sem agyonütni, sem annak betegségét titkolni, mivel frísvizzel tüstént lehetett volna rajta segíteni holott ellenben minden orvosság, és más mesterséges szer akkor haszontalan, sükeretlen volt.

Mind a' kettő, a' *leütés, és agyonütés* a' kérődzés valóságos mivoltának nem tudására mutat. A' szarvasmarha tudniillik etetéskor, vagy legelés közben az eledelt sietve veszi magába azt szájában megforgatván az úgy nevezett *bendőbe* mint valamelly nagy éléstárba bebocsátja.

Midőn azzal egészen megtelt, az eledelt kis csomókban a' szájába fölböfögi, azt apróra meg-rágja, ez a' kérődzés, azután első gyomrába lebocsátja.

De már ha a' baromnak nincs elegendő ideje, és nyugta a' kérődzésre, úgy a' bendőben

maradt eledel megtüzesedik, megüszögösödik, megrohadt, és ez okozza az ártalmas marhavészt.

Azért tüzes, és üszögös a' marhagyomrának négy szakasza, különösen a' harmadik gyomor a' *paczal* igen tele van, és kemény.

Annak lemezei közt az eledel úgy meg van száradva, hogy porrá lehet dörgölni, holott egészséges korában pépnemű; és ha a' megszáradt eledel abból kivéttetik, azzal a' gyomor belső bőre is leválik.

Szinte így a' *belső részek, és betek* is gyuladtak, üszögösek, és színtlenek; különösen az epehólyag vékony epével megtelve, és igen bűdös, stb.

És ez a' marhadög épen azért, mivel az elfojtot kérődzéstől származik, melly csupán a' szarvasmarhának tulajdona, más baromra el nem ragad.

Sőt némellyek azt a' különös, és örvendetes észrevételt tették, hogy

a) egészséges szarvasmarha, melly lóistállóban lovak között állott, ép, és egészséges maradt, és hogy

b) a' beteg marha, mellyet azonnal lóistállóba lovak közé vezettek, meggyógyult.

Azonban valljon tartós-e ez, még több próbának, 's tapasztalásnak kell elhatározni.

Hanem minden esetre a' szabályos, és hathatós hidegvíz-kúra *legbiztosabb* óvó-és gyógy-

szer a' marhavész ellen; hol még a' következőt kell megjegyezni:

A' *határszéli rendőrség* dögvész idején semmi idegen marhát a' határon át né eresszen, minekelőttete az, és annak hajtóji 48 órai vízveszteglést ki nem állottak, azaz: testüket friss vízzel kívül belül tökéletesen meg nem mosták.

A' *helyrendőrség* szorgalmasan lásson utánna, és gondoskodjék arról, hogy minden, míg egészséges, és a' nyavalyától mentt barom a' föllebb leirt módnak pontos megtartásával a' véstül megóvassék.

A' helyrendőrség csináltasson, mint az embereknek vannak Kórházaik szinte ugy különös kóraklokot, kívül a' helységen, és a' beteg baromot hajtossa azokba, és fölvigyázók, 's ápolók által szabály szerüleg gyógyitassa.

A' helyrendőrség az ilyen marhák istállóját kitakaritassa, és frissvízzel minden irányban kifecskenntesse.

A' *helybeli lelkész* a' szószékrül intse a' népet, a' kiadott rendszabályok szoros megtartására. Lásd Allg. Anzeig 1796 Nr. 211.

*Métely*, juhnyavalya, — májférgektül, mellyek nedves esztendőkbén leginkább találkoznak a' juhok májában, mivel a' juhok olly örömet legelnek mocsáros helyeken, mi által a' féreg-mag, melly már születésükkor bennük aolt, kifejlődik, és azután a' férgek bennök elhatalmaznak.

Már ha ezt az ember illy bizonyosan tudja, miért hajtja még is juhait tisztátalan mocsáros vízbe?

Távotzassa azokat telljességgel a' mocsáros legelőtől, 's tartsa odahaza.

Minden órában adjon nekik egy jó messzely tiszta friszvizet sóval keverve inni.

Igy a' férgek nem sokára a' juhnak orrán, száján kitakarodnak!

*Nádra-kidülés*, vagy méh-kifordulás, midőn a' *Kanczák és tehének* nehéz ellésüknél a' csikó, vagy borjutartó föltürömlik, és a' méh-hüvelyből kifordul.

Az állatot föl kell állítani, azután puha, friszvizbe mártott kendővel kezét beburkolván a' ki-lóggó részt halkal, és gyöngén vissza kell nyomni.

Azután friszvizet bele föcskendeni, hogy a' petyhüdt részek erősödjenek.

*Nátha*, Strengel, lázos nátha lovakon, melly leginkább az orrüreget, gögsípót, és nyeldeklőt támadja-meg — egyenlő a' lónáthával (Drüse) hirtelen meghüléstől hevülés után, valamint az említett fej, és nyakrésznek tisztán nem tartásátul.

A' lovak fejét szorgalmatosan kell friszvizzel mosni.

Orrukat, nyeldeklőjüket, gögsipjukat szorgalmatosan friszvizzel kimosni, miként erre az embernek is szüksége van, ha azt akarja, hogy e' részek egészségesek legyenek.

Az istállót is szorgalmasan kell tisztítani, 's szellőztetni, mivel a' levegő itt is mint a' szobában, 24 óra alatt megromlik, 's egészségtelessé lesz. Lásd föllebb *lónátha*.

*Nyakdaganat*, mit közönségesen *golyvának* neveznek, leginkább juhokon. daganatok az áll alatt, vagy oldalvást a' fülmirigyeknél.

Meg kell az állatnak mosni egész fejét, és nyakát frissvizzel, és azt jól bele dörgölni

Száját és torkát frissvizzel kimosni.

Nyakát frissvizbe mártott ruhával borongatni, ezt többször megújítván.

Meg kell a' daganatot fakasztani, ha gennetség van benne, és frissvizzel kimosni, 's nedves ruhával bekötöni.

*Nyálmirigykór*, mirigydaganat a' *lónak* fején, fülei, és alsó állkapcsai közt.

Meg kell a' daganatot minden órában frissvizzel dörgölni.

*Orrát*, *száját*, *fülcit* is frissvizzel kitisztítani.

Ejszakára sokszorosan összehajtott frissvizbe mártott ruhával beborítani.

Igy a' daganat nem sokára eloszlik.

Altaljában ha a' lónak feje naponként megmosatik, soha meg nem nyálmirigykórosodik.

*Nyelvrák*, nyelvüszög lovakon, szarvasmarhán, juhokon, disznókon — mélyen, 's tova harapódzó üszögös fekélyek.

„ha ez a' nyavalya valahol kiüt, mond

*Ammon* mindennap meg kell nézni minden marhának nyelvét, és egyszersmind azt sós vízzel jól megtisztogatni“

Hogy e nyavalya sehol ki ne törhessen, kell vala mondani Amonnak: már eleitül fogva mindennap meg kellett volna a' marhának nyelvét nézni, és sós vízzel megtisztítani.

Mert valamint számtalan ember igen rest arra, hogy naponként nyelvét megvizsgálja, 's megtisztítsa; és száját, inyét, fogait, orrlyukait, stb. jó karban tartsa, és azokat a' rothadástul kinövésektül megójjja, szinte olly rest sok ember barmának, melly magán segíteni nem tud, száját, 's nyelvét naponként megvizsgálni, és azt tisztán, és épen tartani.

*Nyilalás* lovakon, midőn a' kovács a' patkószeget elevenre veri, és így a' húst megsérti.

A' patkót le kell venni, a' sebet megvizsgálván frissvízzel, és eczettel kimosni, a' fájós lábát gyakorta frissvizbe tartani.

Ha fekély mutatkozik, azt megfakasztani, kinyomni, a' genetséget kimosni, frissvizbe mártott csöpűvel bekötni, és a' kötést időről időre frissvízzel megönteni.

*Orbánz*, tyúkokon, midőn lábaik megdagadnak, 's megmerevülnek — az igen nagy hideg tül, nedves gőzös oltul.

Ej! meg kell a' tyúkok lábát is hetenként egyszer frissvízzel mosni, így meg nem orbánzosodnak.

Ha pedig már rajtuk az orbáncz, le kell azt mosni frissvizzel.

*Patkányfajok*, kopasz lófark, ritkán a' természetül, többnyire a' gondviselőnek tisztátalanságátul, midön a' lovak bőrét sok por, piszok, és izzadság lepi, és azért a' viszketegség miatt szőrüket ledörgölik — az elmulasztott tisztán tartástul. Szégyen, gyalázat a' gondviselőnek!

A' lófarkát meg kell több izben erősen frissvizzel dörgölni, hogy a' szőrnek növése meginduljon.

Ataljában a' lónak egész testét fejétül farkahegyéig szorgalmatosabban kell mosni, dörgölni, 's kefélni frissvizzel.

*Pörtmések*, borju szája, 's szemei körül, fülein, nyakán, stb. (Teigmahl der Kälber) mintha e' részeik fejér téstával volnának beszöktetve — származik a' gondatlanságtul, midön a' borjuk szája, szeme, orra, stb. frissvizzel ki nem mosatik; valamint a' gondatlan szülek ezt gyermekeiknél elmulatják. Azért van köztünk is olly sok *rossz száju!*

*Puffadás*, fölfuvodás, midön a' *szarvasmarhának*, és *juhnak* bőre egész hátulsó testén kifeszül, és a' szájából forró gőz jön.

Egész fejét köröskörül frissvizzel derekasan meg kell mosni.

Száját, nyelvét, inyét, 's torkát frissvizzel kimosni.

Nyakát, 's mellét, hasát, 's hátát csak száraz kézzel derekasan, és huzomosan megdörgölni.

Gyakran, és sok friszvizet kell szájába tölteni.

Egymás után több hidegviz allövetet kell neki adni.

A' szabad levegőn idestova folyvást hajtókálni.

Egész testét friszvizzel bőven öntözni.

*Rokkantság* (Buglähmung) akar külső erőszaktul, akár gyuladástul, vagy meghüléstül származzék — egy pár nap alatt meggyógyíthatni, mint minden más szélhűdséget.

a' friszviznek ismételt bedörgölésével — tehát szörmadzag nélkül 4—5 hét alatt.

*Rothasztólás*, midőn az állatnak ereje hirtelen csökken, és a' nedvek rothadásra hajulnak — elháréthatni.

ismételt szerfölötti friszviz — itatással, egy harmada eczettel föleresztve és.

ismételt hidegviz — allövetekkel egy harmada eczettel keverve.

*Rüh, Kosz*, sönnyedék, viszkető, és csipős bőrkiütés házi negylábu állatainkat, illető által elragad.

*Sárgaság*, házi, és istállos állatok nyavalyája, midőn a' szemük fejére, ajkaik, inyük, 's orrbőrük megsárgulnak, vizeletük, 's ganajuk is sárga, nyelvük mocskos, és tisztátalan, stb. májkeményüléstől, epekövektől, gilisztáktól, stb.

Az állatnak egész fejét, orrát, száját, kívülbelül meg kell mosni frissvizzel.

Sok frissvizet kell vele megitatni.

Keves, de friss zöld eledelt neki adni.

Fris legelőre hajtani, hol a' levegő egészséges, és a' víz jó.

Néhányszor folyóvízben meg kell úsztatni.

*Sebeket* akár régiiek, akár újak legyenek, itt szintugy, mint az embereknel frissvizzel meggyógyíthatni —

frissvizzel mások, és tisztogatások által — ragtapasz, és kötözés által.

ismételt friss kötés által, melly a' gyuladást, daganatot, evesedést elhárítja, vagy lábrakapni sem engedi.

*Sípoly*, ürösfekély, üreges mély fekély, nyílása szűk, allja tágos.

Elsőben is a' fekélynek nyílását késecskével ki kell tágítani, azután frissvizzel huzomosan kitisztítani.

Ezen föllül a' fekélynek *egész környékét* is frissvizzel meg kell mosni, hogy a' beteges rész még inkább erősödjék.

Ezen kívül az állatba még sok frissvizet is kell tölteni, hogy a' vér és nedvek megtisztuljanak.

*Szájgombácskák* borjúkon, és bárányokon — apró, fejeér hólyagoeszkák, vagy kelések (mint a' szájgombácskák csecsemőkön) —

Az állatnak s záját frissvizzel mosni, dörgölni, és napjában háromszor, reggel, délben, és estve frissvizet kell bele tölteni.

Borjunál kevés eczetet, báránynál kevés sót kell bele keverni.

E' mellett frissvizet kell velük itatni, mindaddig, míg a' gombácskák el nem tűnnek.

*Százárodás*, merevedés, görcs, melly a' meghevülésnek, és meghülésnek hirtelen változásátul, gyakran helybeli megsértéstül, vagy sebesüléstül is származik; és a' hátgerinczen egész föl a' fejig terjed, és az állkapcsokat erősen bezárja, a' szemek megmerevednek, az orrlyukak nagyon kitérülnek, stb.

Elsőben is meg kell vizsgálni a' sebet, és azt frissvizzel tisztán kimosni.

Azután meg kell mosni az egész hátgerinczét egész a' fejéig, ezt pedig különösen köröskörül megdörgölni.

Azután egész ábrázatját, szemeit orrlyukait, s állkapcsait erősen, és ismételve meg kell dörgölni frissvizzel, és innét a' nyakszirten, és hátgerinczen lefelé erősen kell dörgölni.

*Orrlyukaiba* frissvizet kell föcskendeni, és mihelyt a' szája kinyulik, frissvizet bele tölteni. Így az által a' mindenütt elterjedt frissviz ereje által nem sokára magához jön.

*Szélhűdséget*, szárazon dörgölésekkel, és hideg vizes mosásokkal gyógyíthatni meg.

*Szemgyuladás*, szemfájás, — a' megrom-

lott nedvek oda tódulásátul, ütéstül, szálkátul, fővenytül, portul, polyvátul, stb.

Az állatot lehuzván, szem héját föl huzván meg kell vizsgálni szemét, nincs e' benne valami, azután friszvizbe mártott finom spongiával kitörülni.

Azután a' tüzes szemet tiszta friszvizzel kell kimosni.

Átaljában mossa meg az ember egyszer napjában barmának egész fejét, homlokát, orrlyukait, füleit, száját friszvizzel.

Ezt munka előtt, és után kell tenni, így egy könnyen nem jó gyuladásba.

A' friszviz sokkal erősebb, és egészségesebb szemviz, mint *Ammoné* Nro 45 és 46, melly ólomeczetbül, kamforszeszbül, és borszeszbül, áll, következőleg igen hevitő, és nagyon erős.

Azonban még is némelly ur hiv *Kutyáját* gyuladt, csipős, dagadt szemmel engedi futkosni, és friszvizzel azt nem mossa-ki, mit pedig egyszer kétszer tévén segítene rajta. Nem jeles gondatlanság-e ez?

*Tagmervülés*, rheumatismus, feszesség a' csontok hajlásain tagszaggatással, leginkább *lovakon* — a' hirtelen elnyomott kigőzölgéstül, hirtelen meghüléstül meghevülés után.

A' lónak első lábait előbb csak száraz kézzel, kell dörgölni derekasan megmelegedésig, azután tüstént friszvizbe mártott ruhával.

Azután egész testét friszvizzel megmosni,

sok frísvízet beletölteni, és betakarva néhány óráig álljon veszteg az istállóban.

Ha pedig disznónak, vagy Kutjának van ilyen baja, az állatot azonnal frísvízbe kell állítani, azzal lábait, és egész testét megdörgölni, azután vagy futkosson idestova, vagy nyugodjék az ólban.

*Takony* a' lovakon és orrfolyás, fenés fekélyektől az orrnak belső hártáján — származik a' ló orrának tisztán nem tartásától, és gyógyíthatatlannak tartják. Hanem frísvízzel igen könnyen meggyógyíthatni.

A' beteg lovat az egészségesektől külön kell választani, és meg nem engedni, hogy velük összejöjjen.

Minden órában egész fejét frísvízzel derekasan megmosni.

Azonnal orrlyukait, 's száját is frísvízzel, vagy eczetes vízzel erősen ki kell főcskendeni.

Reggel, délben, és este szerfölött sok frísvízet kevés eczettel bele tölteni.

Csak kevés, vagy épen semmi eledelt nem kell neki adni, legföllebb is kevés zabot, és apróra vagdalt sárgarépat kevés sóval keverve.

Azon közben a' munkátul kimélni kell és jól kitisztított istállóban békével hagyni.

Igy néhány nap múlva jobban lesz.

A' ki pedig már jóval előbb eként cselekedett, és lovainak hetenként kétszer orrukát, 's

szájukat megvizsgálta, 's kitisztogattá, annak lova soha meg nem taknyosodik.

Egyébiránt a' takony — helyesebben *orrfe-ne*, hasonlít a' lónát hához, és féregdaganathoz, mint annak alsóbb lépcsőjéhez.

*Talpdaganat*, vörös, vagy kék foltok, 's daganatok, mellyek a' lótalpán támadnak; megtüzesednek, 's a' lovat megsántítják —

fővenytül, és kövecskéktül, mellyek a' patkó közé szorulnak.

A' lónak megdagadt körmeit tisztán meg kell kefélni, és mosni.

A' fekélyt megfakasztani, és frisvizzel kimosni.

Frizvizbe mártott ruhával borongatni, 's azt gyakran megujítani.

E' közben a' lovat kémélni kell, míg a' gyuladás, és daganat el nem mulik.

Általában a' lovat gyakorta vizen kell keresztül hajtani, hogy patkós körmei, és lábai időről időre megfrisüljenek,

*Tetvek* — ezek, bizonyágai a' tetves, és gondatlan marhatartásnak, és egyedül csak a' tiszta fris kútviznek gyakori, és huzomos bedörögölésével lehet elpusztítani, mint a' gyermekeknel.

*Torokgyök*, torok-gyuladás, midön a' száj, és nyeldeklő megtüzesedik, 's megdagad — meghűléstül hevülés után, légjáráson állástul, hirtelen hideg italtul meghevülés után, stb.

Az egész nyakát köröskörül frisvizzel kell dörgölni.

Száját, 's torkát frisvizzel kimosni.

Gyakran, és sok frisvizet kell bele tölteni.

Egész fejét köröskörül, ábrázatját, füleit, halántékát, 's orrát frisvizzel mosni.

Általában nyakát sokszorosan összehajtott, 's frisvizbe mártott ruhával borongatni.

„A' *sertésen* eret kell vágni, mond *Ammon*, egy darabot elcsapván *farkábul*“ hát a' torokgyík, vagy torokgyuladás a' farkán van e?

A' Kutyán eret kell vágni, (de hol?) Savat vízben föleresztett kevés salétrommal torkába tölteni, és prepülő-kenőccsel Nro 31 dagadt nyakát megdörgölni. Miért nem a' frisvizet külsőbelsőkép használni a' kutyának heves természeténél?

*Törés az öhör nyakán*, ha a' járom erősen fekszik a' nyakán, és a' bőrt megsebesíti.

A' sebet, és annak egész környékét több ízben gyöngén, 's huzomosan kell frisvizzel kimosni.

Változtatva sokszorosan összehajtott, 's frisvizbe mártott ruhával borongatni és mibelyt megmelegsik, azt megujítani.

Egy ideig a' baromnak nyugtot kell engedni, mivel különben a' seb elmérgesül, 's későbbben gyógyul.

Zsíros kenőcsök csak a' rossz anyag kigőzölését gátolják, és a' bait öregbitik.

*Törés a' ló szügyén*, ugy kell orvosolni, mint föllebb az ökörnyakán lévő törést.

*Túr túsás*, nyeregtül a' ló hátán, -- származik a' rossz nyergeléstül, rossz lovaglótul, a' lónak nagy, és huzomos megterhelésétül — hanem nedves hideg borongatásokkal könnyen, és hamar meggyógyíthatni.

Elsőben a' sebet tiszta frisvizzel gyöngén ki kell mosni.

Azután vastag durva vászont frís tiszta vízbe mártani, 's azzal beborítani, és azt időről időre frísvizzel megönteni, míg a' gyuladás, daganat, stb. el nem mulik.

A' lovat most még kimélni kell.

Ha pedig ez meg nem lehetne, vastag nedves borítást kell a' nyereg alá tenni, és azzal tovább lovagolni, több izben megújítván azt.

Igy már némelly kapitány egész csapatjának lovait naponként hidegvízbe mártott ruhával borítatván, azok bőrit a' túsás ellen megerősítette, 's megkeményítette.

A' lovagló pedig a' maga alfelén támadt túsást hideg vízzel mosogatván azt, könnyen meggyógyíthatja.

*Tyúkvész*, tyúkdög, frísvizzel többizben, és gyöngén meg kell nedvesíteni fejüket körskörül.

Sok, frís, és tiszta vizet kell nekik inni adni.

Begyüket frísvizzel gyöngén meg kell dörögni, és még most semmit nem kell enniük adni.

Alfelüket is ki kell frissvízzel mosni.

*Vértejelés* teheneknél — vagy a' tölgynek gyuladásátul, vagy a' legfinomabb téjedények petyhüdségétől.

A' fejés előtt, és után a' tehennel sok frissvizet kell megitatni.

A' fejés előtt, és után a' tölgyét frissvízzel megmosni.

Frissvizbe mártott ruhával kell a' tölgyét néhányszor beborítani.

Átaljában, a' tehén tölgyét, és a' fejőnek kezét tisztábban, 's frisebben kell tartani, mint szokás.

*Vérvizelet*, erős vizelet hajtó növények evésitül, a' vizelet eszközök petyhüdségétől, stb.

A' barommal napjában gyakran, 's sok frissvizet kell megitatni.

Vizelet tájékát hátulso testén frissvízzel megmosni.

Nedves időben nem kell vizes, mocsáros legelőre, és fiatal favágásra hajtani.

*Vizketeg*, mikor az állatok keménytesthez dörgölődznek, vakaródnak, 's henteregnek; származik portul, 's tisztátalanságtul, mint csipős nedvektül is a' testben.

Az állatot kefélni, fésülni, vakarni, tisztogatni, és frissvízzel kell mosni.

Sok frissvizet kell beléjük tölteni, mint legjobb vértisztító italt.

Istállójukat is tisztábban kell tartani, mint szokás; így nem jön rájuk viszketeg.

*Vizeletár*, tehetetlenség a' vizelet megtartására, valamint ellenben.

*Nehéz vizezés*, nem vizezhetés.

Mind a' kettőt — akár az első származzék a' hólyagnak, és zár-izmainak szélhűdségüktől, a' második hólyag-görcstül, vagy nyálkátul, és kőtül a' hólyagban, stb.

ismételt hideg vizes itatásokkal, mosásokkal, fürösztésekkel, és bedörgölésekkel elháríthatni.

*Vizeny*, vizdaganat lovak lábán.

Napjában több ízben meg kell dörgölni friss vízzel, 's egyszersmind a' fejét is megmosni.

Éjszakára pedig sokszorosan összehajtott, friss vízbe mártott ruhával borítani.

*Zúzás*, akár minemü megsértések sebbel, vagy a' nélkül — bizonyosan meggyógyíthatni hideg borongatásokkal, és ha szükséges, metszés által az aludt vért kieresztvén a' seb friss vízzel kimosatik.

## F o g l a l a t.

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<b>E</b> lőbeszéd . . . . .	3	Bőrföltörés . . . . .	59
Bévezetés . . . . .	7	Bőrfoltok, tarjagfol- tok, és szeplők. . . . .	60
A' hidegvizet mint egye- temi gyógyszert maguk a' műorvosok is ma- gasztalják. . . . .	27	Bőrkéreg . . . . .	—
<b>I. Szakasz.</b>		Bőrkigőzölgés . . . . .	61
Emberi nyavalyák, és bajok.		Bőrkiütés . . . . .	—
Agy, és fejrendülés . . . . .	43	Bőrművelés . . . . .	62
Agy gyuladás, agy- velőgyuladás . . . . .	—	Bőrnek fölcsettogása, Bőrnyavalyák, lásd pörsögések. . . . .	63
Ajulás . . . . .	44	Bujakor, bujakórság . . . . .	64
Akasztottak, fujtottak	—	Büdös száj, lásd alább lélekzet. . . . .	—
Alfelkiduzzadás . . . . .	45	Csecsemők megsebesü- lése-izzadságtul, 's vizelettül . . . . .	65
Álmatlanság . . . . .	46	Csipés, szúrás . . . . .	—
Alomkórság . . . . .	47	Csontvész, csontot emésztő fekély . . . . .	66
Álomjárók, lásd vilá- goslátók	—	Csuklás . . . . .	—
Altést bajai . . . . .	48	Csuklók, 's hajlások . . . . .	67
Altést bedugulása . . . . .	—	Csuzkór . . . . .	—
Angolbetegség . . . . .	50	Daganat . . . . .	68
Aranyér . . . . .	51	Derékfájás . . . . .	—
Arczfájás . . . . .	52	Dermetet lásd halálos görcs. . . . .	—
Árczszin . . . . .	53	Dögvész . . . . .	69
Aszkór, hectica . . . . .	—	Dühmérep, dühös . . . . .	—
Asszony-nyavalyák . . . . .	54	Egés . . . . .	—
Aszukórság (Dürrsucht)	55	Éhséget . . . . .	71
Bágyadság . . . . .	56	Emberölés . . . . .	—
Bélgyuladás . . . . .	—	Emésztés hijány . . . . .	72
Bélköszvény . . . . .	57	Előcsomók . . . . .	—
Bénulás . . . . .	—	Éresomok . . . . .	73
Benyálkásodás . . . . .	58	Erőtlenség . . . . .	—
Bizserkor, (Kriebel- krankheit) . . . . .	59	Étetés, lásd megétetés. Étvágyhijány . . . . .	—
Boszuság, ijedség, megrettenés, harag . . . . .	—	Fájdalmak . . . . .	74

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Fagydaganat . . . . .	75	Gyermekágyasok, szülés	100
Fagyos egyes tagok . . . . .	76	Gyermekek fogazása . . . . .	—
Fagyottak . . . . .	77	Gyermeknyavalyák . . . . .	101
Fakadékok, lásd pör- sögések.		Gyomorégetés . . . . .	103
Fáradtság . . . . .	78	Gyomorémelygés . . . . .	104
Fejérfolyás . . . . .	79	Gyomorgörcs . . . . .	—
Fejérmór . . . . .	—	Gyomorgyöngülés . . . . .	105
Fejköszvény . . . . .	80	Gyomormegterhelés . . . . .	—
Fekély, kelés . . . . .	81	Gyomorzúzás, lökés . . . . .	—
Fekélyek és nyílt sebek	—	Gyuladás . . . . .	106
Fekvő beteg . . . . .	82	Habarcz . . . . .	—
Félfejfájás . . . . .	—	Halálosgörcs, dörmenet	—
Fene . . . . .	—	Haldoklók . . . . .	107
Férfiui tehetetlenség . . . . .	83	Hályog (Augenfell) . . . . .	—
Ficzamodás . . . . .	84	Hályog, (Staar) . . . . .	108
Fogfájás . . . . .	—	Hányást . . . . .	109
Fogzás, lásd gyerme- kek fogzása.		Harapás, mérges vagy dühös állat harapása.	—
Fojtófolyás, hasfolyás . . . . .	86	Hasfájás, hascsika- rás, hasrágás . . . . .	—
Fojtóhurut, görcshu- rut, számarhurut . . . . .	—	Hasmenés . . . . .	110
Forró, és hidegláz . . . . .	87	Hasszorulás . . . . .	—
Főfájás . . . . .	—	Hektika, lásd föllebb aszkor.	
Fölfuvódás, szélszo- rulás, szelek . . . . .	88	Hideg, és forroláz . . . . .	111
Fuladás . . . . .	—	Hidegség a' tagokban . . . . .	—
Fuladozás . . . . .	89	Himlő, emberhimlő . . . . .	—
Faladtak — széngöz . . . . .	—	Az emberhimlő elke- rülése. . . . .	112
Fülbaj . . . . .	90	Az emberhimlő gyógyi- tása . . . . .	113
Gagyó, vagy golhóbe- tegség . . . . .	91	Az emberhimlő ki-ir- tása. . . . .	114
Galandféreg, lapos gi- liszta . . . . .	92	Hóboldgók (Mondsüch- tíge) . . . . .	116
Gerinczvelő-gyuladás . . . . .	93	Hólyagkő, vesekő . . . . .	—
Giliszták, férgek . . . . .	93	Hószám . . . . .	117
Golyva . . . . .	—	Holtanszülöttek . . . . .	118
Gombácskák . . . . .	94	Holttetem . . . . .	—
Gögsipászkor . . . . .	—	Hurka mérge . . . . .	119
Gögsipgyuladás . . . . .	95	Hurut, köhögés . . . . .	—
Görcsök . . . . .	—	Hurut, csúzláz . . . . .	120
Görcsmirigy, cholera . . . . .	96	Hypochondria, lásd lépkór.	
Gözök és párák . . . . .	98		
Gutaütés, szélütés . . . . .	99		

	<i>Lap.</i>		
Ideggyengeség . . . . .	—	Megétetés . . . . .	139
Idegláz . . . . .	121	Meghevülés . . . . .	140
Iztapló . . . . .	—	Meghülés . . . . .	141
Izzadáshiány, lásd föl- lebb bőr kigőzölgés.		Méhbjaj . . . . .	—
Izzadás . . . . .	122	Méhgyuladás . . . . .	142
Izzadság, visszavert izzadság . . . . .	123	Méhserv . . . . .	—
Kábitóláz . . . . .	—	Melancholia, lásd lép- kór.	
Kábulás . . . . .	—	Mellbjaj, lásd föllebb fuladozás.	
Kankó, lásd ondófo- lyás.		Mellgöres . . . . .	—
Kanyaró . . . . .	124	Mirigy gyuladás, mi- rigy daganat . . . . .	—
Karok, és lábszárak elbágyadása . . . . .	—	Mentőhimlő, tehénhimlő	143
Kelés, lásd föllebb fe- Kigyóharapás . . . . .	—	Mirigydaganat . . . . .	144
Ki-irtás . . . . .	125	Nüvészek, 's kézmű- vesek . . . . .	145
Kopasztság . . . . .	126	Mátha, folyónátha . . . . .	148
Kopplás . . . . .	—	Nátha, rekedónátha . . . . .	—
Köldökesömör . . . . .	127	Nedvek csipősége . . . . .	149
Köleshimlő, vöröshimlő	128	Nehezkeseken . . . . .	—
Könnycip . . . . .	—	Nehéznyavalya . . . . .	150
Körömméreg . . . . .	129	Mindegyik évszaki nya- valyák. . . . .	151
Köszvény . . . . .	130	a' tavasz . . . . .	—
Kövérség . . . . .	131	A' nyár . . . . .	—
Közönséges gyöngél- kedés . . . . .	—	Az ősz . . . . .	—
Lábikragöresöt . . . . .	132	A' tél . . . . .	—
Lábköszvény . . . . .	—	Mind egyik emberkor- nak nyavalyáival . . . . .	154
Káberíték, lábak bü- dős izzadása. . . . .	133	A' gyermekkornak . . . . .	155
Lapogiliszta, lásd ga- landféreg.		Az ifjúkornak . . . . .	—
Látszhortak, szinholt- tak, holtakhoz ha- sonló . . . . .	134	Férfikornak . . . . .	—
Láz, hideglelés . . . . .	135	Az öregkornak . . . . .	—
Lélekbetegség . . . . .	136	Nyavalyatörés . . . . .	159
Lélekzet, бүdös . . . . .	137	Ondófolvás . . . . .	161
Lépkór, komorkór . . . . .	137	Orbánéz, tüzes . . . . .	—
Lihegés, pihegés, fuladás	138	Orbánéz (Rose) . . . . .	162
Magkiömlés, lásd ön- kénytelen magkiömlés.		Orrdugulás — nyúlós . . . . .	163
		Q sérelmek a' testen . . . . .	—
		Ótvar, kosz . . . . .	—
		Önfertőztetés, némaбүн	164
		Önkénytelen magkiöm- lés . . . . .	—
		Öregség gyöngeségei	165

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Örültség, esztelenség, tébolyodás . . . . .	167	Szent Antal tüze, lásd Orbánéz.	
Párák lásd föllebb gőzök.		Szivdobogás . . . . .	191
Patécsos láz . . . . .	169	Szömölcsök . . . . .	—
Pihégés, lásd lihegés,		Szúrás, szegezés, nyi- lalás . . . . .	192
Pörsögések, fakadékok	—	Szülést . . . . .	—
Pörsenések . . . . .	170	Szülőket . . . . .	—
Púp . . . . .	—	Tagelmetszés . . . . .	193
Ragadós nyavalya . . . . .	171	Tagok görbesége . . . . .	—
Ragály . . . . .	172	Tagszaggatás . . . . .	195
Rák, rákfene, rákfehély	—	Tengeri kórság, szé- dülés, és hanyás . . . . .	—
Rángatózások, görcs- rángódások . . . . .	173	Tehenhimlő, lásd föl- lebb mentőhimlő.	
Rekedtség . . . . .	—	Testelcsufításai . . . . .	196
Részegeket kijozánítani	174	Testnövést . . . . .	197
Reszketés . . . . .	—	Torkónakadt . . . . .	—
Rheumatismus . . . . .	175	Torokgyik . . . . .	198
Rothasztó láz . . . . .	176	Torokgyuladás . . . . .	199
Rüh . . . . .	—	Törés . . . . .	—
Sántítás, biczegés . . . . .	177	Tüdőgyuladás . . . . .	200
Sápadtság, lásd föl- lebb fejkór.		Tüdővész . . . . .	—
Sárgaláz . . . . .	178	Tyukszem . . . . .	201
Sárgaság . . . . .	—	Ujdonszületett gyer- mekek . . . . .	202
Sebek . . . . .	—	Üvösfekély . . . . .	203
Sér, sérv, sérültség, szakadás . . . . .	181	Ütérdagadása . . . . .	—
Sorvadás, elsoványo- dás, hervadás . . . . .	182	Váltóláz . . . . .	204
Sócsúz . . . . .	—	Vérállítás, lásd föllebb sebek	
Sömör . . . . .	183	Vérbőség . . . . .	—
Süketnémák . . . . .	184	Vérfolyás, anyaméhből	205
Szaglás . . . . .	186	Vérfolyás, orrból . . . . .	—
Szájzúródás, csukódás	187	Vérfolyás, szájból. . . . .	—
Szamárhurut, lásd fojtó hurut.		Vérhányás, lásd vér- folyás szájból. . . . .	
Szárazbetegség, sor- vadás . . . . .	—	Vérhas, vörös. és fejer hasfolyás . . . . .	206
Szidülés . . . . .	188	Vérveszély súly . . . . .	207
Székeröltetés . . . . .	189	Vértódulás a' fejbe, és mellbe . . . . .	208
Szélütés, lásd gutaütés.		Vérzés alfelből . . . . .	—
Szemgyógyintézetek.	—		
Szemnyavalyák . . . . .	—		

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Vérzés üszög . . . . .	208	Has- és mellyvizkor-	
Vesekő, lásd holyagkő.		ság . . . . .	216
Vidatáncz . . . . .	209	Agy- vagy agyüreg-	
Világoslátók . . . . .	—	vizkór. . . . .	217
Villámsujtottak . . . . .	211	Vörheny, vörhenyláz	
Vizbefuladtak, vizbe-		(Scharlach) . . . . .	218
holtak . . . . .	—	Vöröshimlő, lásd föl-	
Vizeletbaj . . . . .	214	lebb köleshimlő	
Viziszony . . . . .	215	Zúzás . . . . .	219
Vizkorság, vizibetegség	—	Zaha . . . . .	220
Láb- és czombkorság	—		

## II. Szakasz.

Barmok nyavalyái A-tól Z-ig.

(Professor Oertel.)

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Árpa (Rankkorn) . . . . .	226	Fagyás . . . . .	—
Béka, daganat lovakon	227	Farok-daganat, fekély	237
Bélköszvény, Kolika . . . . .	—	Féregdaganat . . . . .	—
Bikakórság . . . . .	—	Ficzamodás . . . . .	238
Bolhák, kutyákban és		Gyulasztóláz lovakon	—
macskákban . . . . .	228	Hályog . . . . .	239
Borsóka a' disznókon ,	229	Hasmenés . . . . .	—
Csontkinövés, —esés,		Hüvelyhus-gyuladás . . . . .	240
—ütés . . . . .	230	Ingó, mozgó fogak . . . . .	—
Daganat. a' lovak há-		Inpók, daganat . . . . .	—
tulsó lábán . . . . .	231	Juhvizkorság . . . . .	—
Daganat, a' baromnak		Keh, kehesség . . . . .	241
hátsó térdén . . . . .	—	Kérgesség . . . . .	—
Daganatok . . . . .	232	Koszos pörsegés . . . . .	242
Daganatok kemények,		Köhögés hurut . . . . .	243
puhák . . . . .	—	Körömfekély . . . . .	—
Dühfereg kutyákon . . . . .	—	Körömvész . . . . .	—
Dühösség . . . . .	—	Köszvény . . . . .	244
Ebdüh . . . . .	233	Kutyadög, kutyavész . . . . .	245
Elkerülhetni az ebdühöt	234	Lábok feszessége . . . . .	—
Égést az állatokon . . . . .	235	Lábgyuladás . . . . .	246
Étetés . . . . .	—	Láz . . . . .	—
Étvágyhiány . . . . .	236	Lépüszög . . . . .	—

	<i>Pap.</i>		<i>Lap.</i>
Lóuátha . . . . .	247	Sebek . . . . .	260
Lúddög, lúdvész, liba- dög . . . . .	—	Sípoly . . . . .	—
Marhadög . . . . .	248	Szájgombacsókák bor- júkon . . . . .	—
A' marhavész elfordi- tása . . . . .	249	Százárodás . . . . .	261
Marhadög gyógyítása	250	Szélhüdség . . . . .	—
Nágra-kidülés . . . . .	255	Szemgyulladás, szem- fájás . . . . .	—
Nátha . . . . .	—	Tagmervülés . . . . .	262
Nyakdaganat . . . . .	256	Takony . . . . .	263
Nyálmirigykór . . . . .	—	Talpdaganat . . . . .	264
Nyelvrák . . . . .	—	Torokgyík . . . . .	—
Nyílalás . . . . .	257	Törés az ökörnyakán	265
Orbánz . . . . .	—	Törés a' ló szügyén .	266
Patkányfajok . . . . .	258	Túr túrás . . . . .	—
Pörtmések . . . . .	—	Tyúkvész . . . . .	—
Puffadás . . . . .	—	Vérvizelet . . . . .	267
Rokkantság . . . . .	259	Vizketeg . . . . .	—
Rothasztóláz . . . . .	—	Vizeletár . . . . .	268
Rüh, Kosz . . . . .	—	Vizeny . . . . .	—
Sárgaság . . . . .	—	Zúzás . . . . .	—

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR  
 Lelt.  
 2004-1955